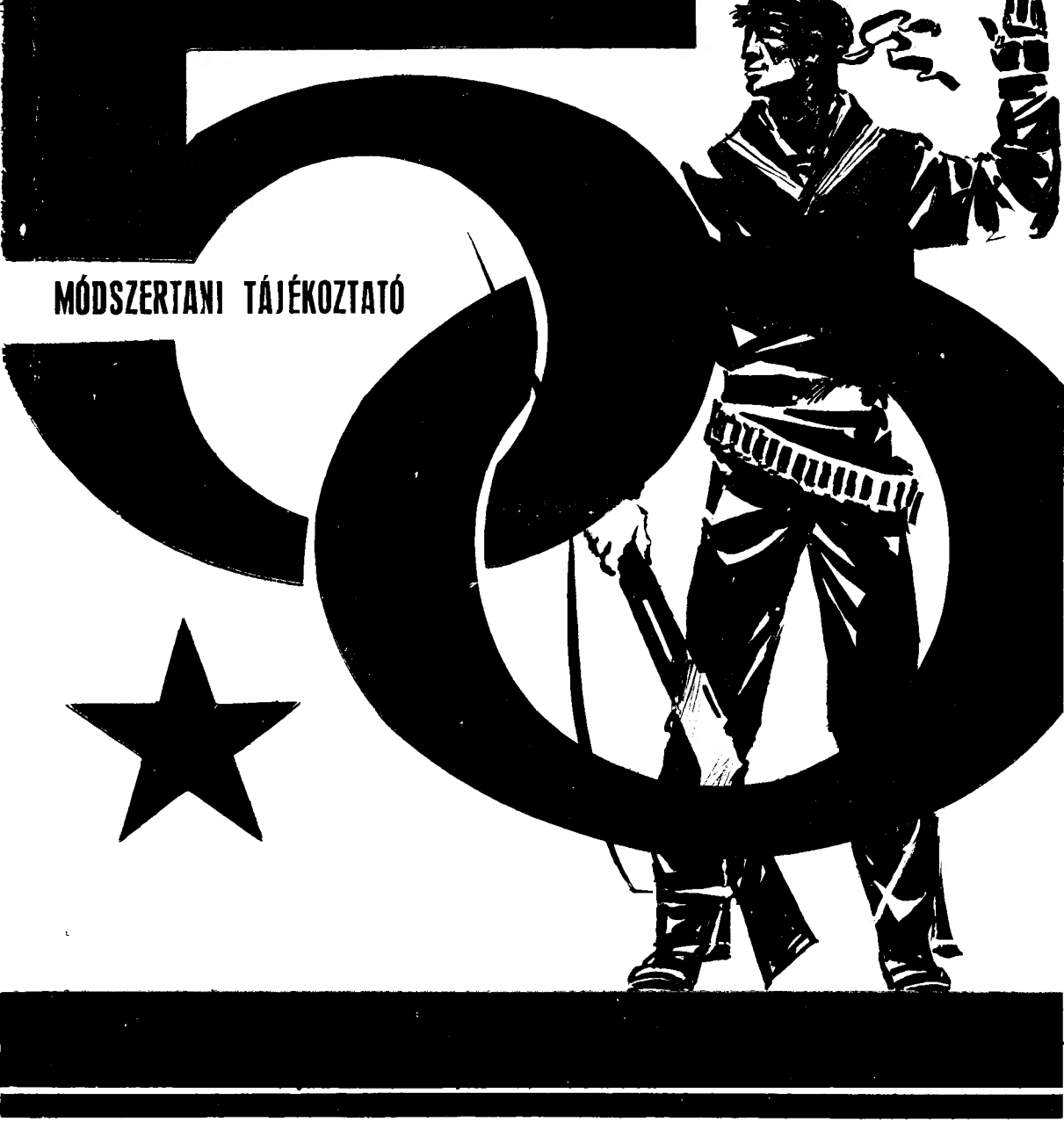

MÓDSZERTANI TÁJÉKOZTATÓ

MUNKÁSOK PARASZTOK KATONÁK

MAGYAR NÉPHADSEREG KÖZPONTI KLUBJA MÓDSZERTANI OSZTÁLY

... Kemények
a léptek,
kemények.
S a dörgő,
kénkőlángú pokolba
törtünk csak előre
lobogva, dobogva,
s a zászlónk
ezt csattogta —
lobogta:
Győzelem!
Győzelem!

(Robert Rozsgyesztvenszkij)

MUNKÁSOK PARASZTOK KATONÁK

MÓDSZERTANI TÁJÉKOZTATÓ
AZ 50 ÉVES SZOVJET HADSEREG
SZÜLETÉSNAPJÁNAK MEGÜNNEPLÉSÉRE

Kéziratként

Kiadja:
A MAGYAR NÉPHADSEREG KÖZPONTI KLUBJÁNAK
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA
1967.

A Módszertani Tájékoztató
kidolgozásában részt vettek:

BIRÓ ZOLTÁN
GODÓ ÁGNES őrnagy
GYŐRI CSABA
KOLLÁR KLÁRA
KOVÁCS NÁNDOR őrnagy
LENDVAI ZSIGMOND
ORBÁN ANTAL
PŐDÖR B. ALBERT őrnagy
RIBÁRI ANTAL
DR. ROSSA ERNŐ
VIRÁG MIKLÓS őrnagy

Szerkesztették:

BIRÓ GYULA

V. NAGY FERENCNÉ

Felelős szerkesztő:

KOVÁCS KÁROLY őrnagy

... Lobog ifjúságunk tűz lehelettel:
hívták: „Fegyverbe!" — s követte Lenint.
Sose volt poshadt tó, lomha vizekkel.
S ha visszatérne, ha szólna csak egyszer:
én ezerszer megismétlem megint...

(A. Szurkov)

V. I. LENIN

FELHÍVÁS A VÖRÖS HADSEREGHEZ

(Részletek)

Elvtársak! Vöröskatonák! Anglia, Amerika és Franciaország tőkései háborút viselnek Oroszország ellen. Bosszút állanak a munkás-paraszt Szovjet Köztársaságon azért, mert megdöntötte a földbirtokosok és tőkések hatalmát, és ezzel példát mutatott a földkerekség valamennyi népének. Anglia, Franciaország és Amerika kapitalistái pénzzel és hadifelszereléssel támogatják az orosz földbirtokosokat, akik Szibériából, a Donvidékről és Észak-Kaukázusból csapatokat vonultatnak fel a Szovjethatalom ellen, mert vissza szeretnék állítani a cár hatalmát, a földbirtokosok hatalmát, a tőkések hatalmát. Nem. Ez nem fog megtörténni. A Vörös Hadsereg felzárkózott, nekilendült, előzte a földbirtokos seregeket és a fehérgárdista tiszteket a Volga mellől, visszafoglalta Rigát, visszafoglalta csaknem egész Ukrajnát s Ogyesszához és Rosztovhoz közeledik. Még egy kis erőfeszítés, még néhány hónapi harc az ellenséggel és miénk lesz a győzelem. A Vörös Hadsereg erős, mert tudatosan és egy emberként indul harcba a parasztok földjéért, a munkások és parasztok hatalmáért, a Szovjethatalomért.

A Vörös Hadsereg legyőzhetetlen, mert egyesítette a dolgozó parasztok millióit a munkásokkal, akik most megtanultak harcolni, megtanulták a bajtársi fegyelmet, nem csüggednek, megedződnek a kis vereségek után, s egyre bátrabban és bátrabban szállnak szembe az ellenséggel, mert tudják, hogy közel van annak teljes veresége.

Elvtársak! Vöröskatonák! A Vörös Hadseregben harcoló munkások és katonák szövetsége szilárd, szoros, megbonthatatlan. ...

... A forradalom mindenütt közeledik, érlelődik. A napokban Magyarországon győzedelmeskedett. Magyarországon létrejött a Tanácshatalom — a munkáskormány. Egészen biztosan minden nép el fog jutni ide.

Elvtársak! Vöröskatonák! Tartsatok ki szilárdan, állhatatosan, egy emberként! Bátran előre az ellenség ellen! A győzelem a miénk lesz. A földbirtokosok és tőkések hatalmát, amelyet Oroszországban megdöntöttünk, le fogják győzni az egész világon!

1919. III. 29.

1967. december .....n, ... órakor a színházteremben

50 ÉV A NÉP SZOLGÁLATÁBAN

A SZOVJET HADSEREG 50 ÉVES JUBILEUMA ALKALMÁVAL RENDEZETT ÜNNEPSÉGSOROZAT MEGNYITÓJA

Előadó: .....

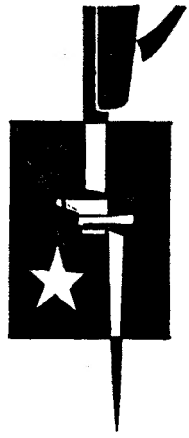

Utána ..... *órakor*

BALLADA A KATONÁRÓL

CÍMŰ SZOVJET FILM VETÍTÉSE

Előadásvázlat

OKTÓBER SZÜLÖTTE

Testvérnép fiait és lányait — fegyverbarátainkat — köszöntjük a mai napon és az elkövetkező időszak különböző rendezvényein. Születésnapi köszöntőnk kezdetén olyan fél évszázadot idézünk, amelynek élő emlékei nemcsak a tárgyi valóságban, de bensőnk legmélyén is jelen vannak, élnek és hatnak.

50 esztendő! A világtörténelemben számos 50 év tűnt el szinte nyomtalanul, anélkül, hogy valami maradandót, emlékezeteset hagyott volna hátra az utókornak. A most idézett 50 esztendő eltér az eddigiektől, mélyen bevésődött a történelem könyvébe, mert egy új, kizsákmányolástól mentes, igazságos és nemes célokat magának valló, valóban civilizált társadalom megteremtésének első, legnehezebb, ugyanakkor legfontosabb lépéseinek időszaka volt.

Ezért méltán használhatjuk e jelzőt: 1917 — mérföldkő az emberiség életében. Ezt még a kommunizmus legádázabb ellenségei sem tagadják.

Kezdetben sokan voltak, akik kétségbe vonták az orosz nép forradalmának győzelmét, vitatták a szovjethatalom életképességét. A „hamis próféták" jóslatai nem váltak be. Sőt, ma már nemcsak egyetlen, elszigetelt ország, hanem egy egész világrendszer mondhatja magát szocialistának. 14 ország! A világ lakosságának több mint egyharmada azon fáradozik, hogy ne legyen háború, elnyomás, minden ember valóban emberhez méltóan éljen: jólétben és szabadon, rettegés és megaláztatás nélkül.

Ha az elmélet igazságának és helyességének kritériuma a gyakorlat — és ez így igaz —, akkor a marxizmus—leninizmus igazságának megcáfolhatatlan igazolása éppen az a tény, hogy eszméből gyakorlattá, valósággá vált. Mégpedig olyan valósággá, amely egyre szélesebb teret hódít, amely mind nagyobb vonzerőt gyakorol a világ népeire.

A szocializmus él és terjed. Pedig nem volt könnyű dolga a fiatal szovjet államnak. Csodával határos az a mód, ahogyan tartani tudta magát születésének szinte első perceitől fogva mind a külső, mind pedig a belső ellenség támadásaival szemben. Ha nem sokszorozza meg a forradalmi orosz nép erejét az a tudat, hogy a legigazságosabb ügyért küzd, ha harcának irányítója nem a marxizmus szellemétől áthatott, annak elvei szerint cselekvő bolsevik párt, élén Leninnel, akkor erre nem lett volna képes.

A fiatal szovjetország számára létkérdés volt fegyveres védelmének megszervezése. De hát milyen módon, milyen elvek alapján, milyen erőkből teremtsék elő azt a hadsereget, amely képes minden körülmények között megvédeni a nép hatalmát, a forradalom vívmányait? Vajon alkalmas-e erre a feladatra a régi, cárizmustól örökölt hadsereg? Erre a kérdésre a párt csakis egyféle választ adhatott: Nem! Új hadsereget kellett tehát szervezni a forradalmi tömegekből, újféle, addig soha nem alkalmazott elvek szerint, igen nehéz történelmi körülmények között.

A szovjet hadsereg születése időben szinte egybeesik a forradalom születésével, és egész fejlődése elválaszthatatlanul egybeforrt a szovjethatalom fejlődésével: annak védőpajzsa, s ma már — fegyverbarátaival együtt — az egész emberiség békéjének, haladásának biztosítéka.

A Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg alapító dekrétumát Lenin személyesen írta alá 1918. január 15-i (28-i) dátummal, mint a Népbiztosok Tanácsának elnöke. A dekrétum leszögezi, hogy e hadsereget „a dolgozó osztályok legöntudatosabb és legszervezettebb elemeiből kell létrehozni", s legfelső vezető szerve a Népbiztosok Tanácsa.

Miben különbözik ez a hadsereg az összes eddigi hadseregektől? Mi alkotja lényegét? R. J. Malinovszkij marsall, a Szovjetunió nemrég elhunyt honvédelmi minisztere így ír erről „Október és a fegyveres erők építése" c. cikkében: „Amíg a korábbi hadseregek fegyverek voltak a kizsákmányoló osztályok kezében, azok érdekeit védelmezték, addig a Szovjetköztársaság hadserege a nép hadseregeként jött létre, annak érdekeit s a dolgozók felszabadításának ügyét hivatott szolgálni... E forradalmi hadsereg egyik jellemző tulajdonsága a néppel való szoros kapcsolata... Már a katonai építés első tapasztalatai is megmutatták, hogy a szocialista állam hadseregének a dolgozók általános hadkötelezettségén alapuló hivatásos, reguláris hadseregnek kell lennie. Szigorúan az egyszemélyi vezetésre kell épüljön, a katonai vasfegyelem forrassza össze, tökéletesen ismerje a fegyveres harc megvívásának valamennyi formáját és módozatát."

Lenin a megalakítandó hadsereg létfeltételének tartotta a párt irányító szerepét, ugyanakkor nem feledkezett meg a gazdasági tényezők fontosságáról sem. „A legjobb hadsereg — írta —, a forradalom ügyének legodaadóbb emberei haladéktalanul megsemmisülnek az ellenség csapásai alatt, ha azok nincsenek megfelelő mértékben felfegyverezve, élelmezve, kiképezve."

Ezeknek a követelményeknek a megvalósítása — a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg megalakításáról szóló dekrétum megszületését követően — emberfeletti erőt és áldozatot követelt. A fiatal Vörös Hadsereg és Flotta megalakulásával szinte egyidőben indult meg a belső ellenség szervezkedése és a külső reakciós erők támadása.

Szovjet-Oroszország és a császári Németország között 1918 elején létrejött fegyverszünet csak ideiglenes megoldásnak számított, ezért a szovjet állam a béke megkötésére irányuló tárgyalásokat kezdeményezett. Ugyanis lélegzetnyi szünetre volt szükség ahhoz, hogy a fiatal szovjethatalom megerősödjék, hogy a továbbiakban e munkáshatalom, a világ szocialista forradalmainak bázisává válhasson. Ezért Lenin így vélekedett: „Ha mód van arra, hogy egy előnytelenebbnél is előnytelenebb különbékét kapjunk, kötelesek vagyunk azt elfogadni a szocialista forradalom érdekében, amely még gyenge . . ." Trockij azonban, aki a szovjet küldöttség vezetőjeként vett részt a béketárgyalásokon, megszegte Lenin utasítását, és megtagadta a német követeléseket. Mindez a németeknek kedvezett, akik nagyon is tartottak attól, hogy az „orosz példa" ösztönzően hat népükre, s esetleg ők is forradalmi úton vetnek véget a háborúnak.

1918. február 18-án Németország megtámadta Szovjet-Oroszországot. A német császári parancsnokság arra számított, hogy csapataikkal néhány nap alatt elfoglalják a forradalom fellegvárait, megdöntik a munkáshatalmat, s akkor leigázhatják egész Oroszországot. Hadosztályaik, a Balti-tengertől a Fekete-tengerig húzódó egész arcvonalon megindították a támadást. A szovjethatalom súlyos, mondhatni válságos helyzetbe került. A Népbiztosok Tanácsa „Veszélyben a szocialista haza!" jelszóval mozgósította a nép minden erejét az ellenség támadásával szemben. A párt a hadseregbe küldte legjobbjait. (A polgárháború és intervenció végére már 300 ezer párttag szolgált a hadseregben, azaz a párt létszámának a fele. A harcokban 50 ezer kommunista vesztette életét.)

A hősi ellenállás hatására a német támadás csakhamar megtorpant. Február 23-án a narvai és pszkovi harcokban a felfegyverzett szovjet nép győzelmet aratott. Ebben a csatában kivívott győzelem egyben azt jelentette, hogy a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg megalakításáról szóló dekrétum alapján megszervezett katonatömegek olyan haderőt képeznek, amely képes megvédeni a forradalom vívmányait. Ezért e napot, a világ első proletár hadserege győzelmének emlékére, a szovjet nép a Vörös Hadsereg születésének napjává avatta.

A németek e csata után kénytelenek voltak visszavonulni, majd megkötni a békét. Nem sokkal ezután azonban ismét csatatérré változott az ország, s veszélybe került a fiatal munkáshatalom. A belső ellenforradalmi erők megsegítésére tizennégy tőkés ország vonultatta fel katonai erejét.

A polgárháború és az intervenció 1922 októberéig, tehát több mint négy évig tartott. Hogy a szovjet nép és hadserege ekkora túlerővel szemben, igen nehéz gazdasági, katonai és politikai viszonyok között végül mégis győzelmet aratott a reakció erői felett, nem tekinthető véletlennek. Ez a győzelem megmutatta, hogy mire képes az a nép, amely önnön védelmére, felemelkedése érdekében fog fegyvert, ugyanakkor a kezdet kezdetén bizonyította a szocialista rendszernek a kapitalizmussal szembeni fölényét.

A HATALOM MEGSZILÁRDÍTÁSÁNAK ÉVEI

Az ellenforradalom leverése, az intervenció megszünése után a békés épités évei következtek. A maga nemében ez a korszak sem bizonyult könnyebbnek, bár nehézségei más jellegűek voltak.

A fiatal szovjetországnak be kellett bizonyítania a világ előtt: a szocializmus életképes, magasabbrendű és felülmúlja a kapitalizmust.

Közben azonban egy percre sem téveszthették szem elől, hogy a nemzetközi imperializmus bármelyik pillanatban ismét megkísérelheti a szovjet rend megdöntését. Az államhatalom megszilárdítására, a hadsereg korszerűsítésére volt tehát szükség. Az első ötéves terv idején a hadsereget és hadiflottát a legkorszerűbb fegyverzettel: lőfegyverekkel, tüzérséggel, páncélos technikával, légierővel, hadihajókkal és tengeralattjárókkal látták el. Javult a fegyveres erők szervezeti felépítése, katonai káderek sokaságát képezték ki, fejlődött a hadtudomány.

A Szovjetunió sikerei komolyan aggasztották a különböző imperialista hatalmakat, hiszen a szovjet nép eredményei erősítették a nemzetközi kommunista és munkásmozgalmat, felszabadító harcra lelkesítették az elnyomott népeket. A nyugati államok vezető körei nem akartak ebbe belenyugodni és egy újabb véres háborút készítettek elő, hogy visszaforgassák a történelem kerekét és restaurálják szovjet földön a kapitalizmust.

Az agresszió megindítója ismét az imperialista Németország volt — ezúttal a hitleri fasizmus képében.

VÉRZIVATAROS ÉVEK

Az imperialista nagyhatalmak arra számítottak, hogy a két „veszedelem": a fasizmus és a „bolsevizmus" — egymással háborúzva — kölcsönösen gyengítik, végül megsemmisítik egymást. Truman amerikai elnök így hirdeti meg a szerinte helyes taktikát 1941. június 24-én, vagyis a Szovjetunió megtámadásának harmadnapján: „Ha azt látjuk, hogy Németország áll közelebb a győzelemhez, akkor Oroszországot kell segítenünk, ha pedig Oroszország az esélyesebb — akkor Németországot — hadd pusztítsák egymást minél alaposabban." De voltak, akik még szélsőségesebb nézeteket hirdettek. Taft szenátor egyenesen ezt állítja: „A kommunizmus győzelme a világban sokkal veszélyesebb lenne az Egyesült Államok szempontjából, mint a fasizmus."

Ezek a nyilatkozatok megvilágítják, miért nem számíthatott hosszú időn keresztül szövetségesei segítségére a megtámadott Szovjetunió, miért késlekedtek a nyugati hatalmak például a második front megnyitásával.

A szovjet népnek az eddigi legnagyobb próbát, soha nem tapasztalt mérvű szenvedést és pusztítást kellett kiállnia, hogy megvédje hazáját és a szocialista rendszert. (A közel négy és fél évig tartó háborúban — 1941. június 22. - 1945. szeptember 2. — több mint 20 millió szovjet állampolgár vesztette életét.) A feledhetetlen hősiesség évei voltak ezek. A szovjet emberek megismerték a visszavonulás, a német elnyomás borzalmait, de nem adták fel a harcot! Moszkvát megközelíthette az ellenség — de el nem foglalhatta! A hős Leningrádot, a forradalom bölcsőjét, a németek három évig tartották ostromgyűrűben — amelyre a hadtörténelemben nincs még egy példa. Az éhség és a szomjúság, a hideg és a járvány tömegével szedte áldozatait, de a város

mindvégig kitartott, s nem adta meg magát. Már a határmenti kis breszti erőd példája is gondolkodóba ejtette a gyors győzelmek mámorához szokott, villámháborúra számító fasiszta hadvezetést. A német katonai teoretikusok egyszerűen nem tudták megérteni, hogyan lehetséges az, hogy egy mindössze három gyalogos és egy harckocsi-zászlóaljból álló helyőrség ne adja meg magát a beözönlő német hadosztályoknak. 22 napba került, amíg végre képesek voltak letörni a breszti ellenállást és elfoglalni az — immár egyetlen élő ember nélkül maradt — erődöt.

Azután elérkezett a háború fordulópontja: a sztálingrádi csata. Ettől az időtől kezdve már nem a fasiszta hadvezetés diktálta a harcok menetét, hanem visszavonulásra, védekezésre kényszerültek. S mindez mennyi vérbe, könnybe, pusztulásba került, amíg a szovjet hadsereg saját földjére vissza szorította a technikailag is jól felszerelt és kiképzett fasiszta erőket, hogy ott végleg szétzúzza őket.

Berlin eleste: jelkép. Az emberiség győzelmének jelképe — az embertelenség fölött. 1945. május 9. a német fasizmus feletti győzelem napja, egyúttal az európai béke első napja is. A szovjet nép azonban még ekkor sem kezdhette meg a békés építő munkát, a nyugodt életet: számára még nem ért véget a második világháború.

Távol-Keleten a japán militarizmus tovább folytatta a fegyveres harcot — vele is meg kellett küzdenie a háborúban kimerült, ezer sebből vérző, békére vágyó szovjet embereknek. A Vörös Hadsereg és Flotta ezúttal is helytállt, s szétzúzta a japán fasiszták legfőbb szárazföldi támaszát: a Kvantung-hadsereget. A távol-keleti harcokban a hadászati terv a szárazföldi csapatok, a tengeri és folyami flotta, valamint a légierő kombinált hadműveleteire épült. A sikeres támadások hatására a japán imperialisták vezető körie is meghátrálásra kényszerültek: 1945. szeptember 2-án a japán császár megbízottai aláírták a feltétel nélküli fegyverletétel okmányát. Ezzel véget ért a leírhatatlan mérvű pusztulást és 50 millió ember halálát okozó második világháború.

Az imperialisták célja e háborúval a szocializmus kiirtása volt. Céljukat nem tudták elérni, sőt a szocializmus — mint ismeretes — ma már nem egy, hanem egy sor más országban is tért hódított. A győztes szovjet hadseregnek arra is tellett erejéből, hogy miközben üldözőbe vette a visszavonuló fasiszta hadakat, más népek — köztük hazánk népe — számára is meghozta az oly régen áhított szabadságot, s ezzel megteremtette az alapot a szocialista átalakuláshoz.

A magyar nép már 1919-ben, a Tanácsköztársaság kikiáltásával a világ tudomására adta, hogy szabadon, szocialista rendszerben kíván élni. Ezt a szabadságot azonban csak 1945-ben, a felszabadító szovjet hadsereg segítségével tudta véglegesen kivívni. 1956-ban is a szovjet katonak siettek segítségünkre, amikor az ellenforradalom belső és külső erői majdnem katasztrófába sodorták az országot. A két népnek és hadseregeiknek barátsága, sokoldalú kapcsolata ma szilárdabb, megbonthatatlanabb, mint valaha.

A VILÁGBÉKE FEGYVERES ŐRE

A szocializmus világrendszerré nőtt, s az imperialista hatalmaknak tudomásul kellett venniük, hogy ezen most már nem lehet változtatni.

A szovjet fegyveres erők fejlődése a háború megpróbáltatásokkal teli éveiben sem állt le. Ellenkezőleg, a győzni akarás, a szocialista haza megvé-

désének eltökélt szándéka hatalmas eredményeket hozott a hadsereg fejlesztése terén is.

Ha csak a legendás hírű „Katyusákra" gondolunk, amelyek sokszor oly nagy pánikot keltettek a németek körében, vagy az új típusú vadászrepülőgépekre, tüzérségi lövegekre, tengeralattjárókra stb., megérthetjük, hogy egy végsőkig elszánt, hazájáért hősiesen küzdő nép találékonysága kimeríthetetlen. Elmondhatjuk, hogy a szovjet fegyveres erők harci erejük teljében léptek az 1945. évbe. Az első szocialista hatalom hadserege, fegyverzet és harci technikai eszközökkel való ellátottsága, s technikai minősége, az egész személyi állomány harcképzettségének színvonala és erkölcsi-politikai állapota tekintetében felülmúlta az ellenség hadseregét.

A Szovjet Hadsereg fejlődése még gyorsabb méreteket öltött a háború befejezését követő időszakban. A szovjet emberek megtanulták, hogy amíg az imperializmus létezik, mindig készen kell állni egy esetleges újabb agresszió visszaverésére.

Az erőviszonyok ma már a szocialista világrendszer javára változtak. Az európai szocialista országok 1955. május 14-én — az agresszív imperialista katonai tömbök ellensúlyozására — Varsóban „Barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést" kötöttek, hogy erejüket egységükkel megsokszorozzák, hogy a világra ne zúdulhasson egy újabb — még borzalmasabb — világháború és a vele járó gyötrelmek. A Varsói Szerződésben tömörült testvéri népek hadseregeinek fegyverbarátsága, a szocialista országok népeinek egysége napjainkban a béke legfőbb biztosítéka.

A Szovjet Hadsereg ma a világ legerősebb hadserege, a legkorszerűbb fegyverzet birtokosa. Idézett cikkében Malinovszkij marsall így ír a Szovjet Hadsereg mai állapotáról:

„Elsőrendű figyelembe részesülnek a hadászati rendeltetésű rakétacsapatok és a rakéta-atomtengeralattjárók. Ezek az erők az agresszor fékentartásának és — háború esetén — megsemmisítésének legfőbb eszközei... Jelentősen fejlődtek a szárazföldi csapatok. Tűzerejük alapját a hadműveleti-harcászati nukleáris eszközök alkotják... Minőségi változáson mentek át a légideszant csapatok. Ezek most a legtökéletesebb harceszközökkel vannak ellátva és képesek végrehajtani a korszerű háború nagy hadászati feladatait... Kidolgozták az új, magas hatásfokú légvédelmi rakéta rendszereket és elfogó-repülőgépek légi komplexumát... Harci repülő magasabbegységeink és egységeink el vannak látva hangsebességnél gyorsabb repülőgépekkel, nukleáris eszközökkel és új rakétafegyverekkel. A fő fegyverfajtákká a különböző légi rakéták, a „levegő-föld" és „levegő-levegő" rakéták váltak. Teljes mértékben megfelel a korszerű háború követelményeinek a Haditengerészeti Flotta is, amelynek fő erejét a rakétákkal felszerelt atom-tengeralattjárók alkotják, amelyek fegyverzetében megtalálhatók a víz alatti kilövésű és nagy távolságra ható ballisztikus rakéták. A haditengerészeti védelem eszközei és erői gyarapítására a flottát új rakéta-csatahajókkal láttuk el... A katonai építés problémáinak tanulmányozása a marxista-leninista módszertan szilárd alapján folyik. Hadtudományunk helyesen fedte fel a rakéta-nukleáris háború jellegét és lényegét. Elméletileg és gyakorlatilag egyaránt kidolgoztuk a fegyveres harc megvívásának a korszerű háború körülményei közötti módjait. Egész sor értékes kutatást hajtottunk végre a hadtörténelem és a katonai elméletek időszerű kérdései tárgyában... A szovjethatalom éveiben nálunk

újtípusú harcos, a harcos-állampolgár típusa formálódott, amely a nép és a párt forradalmi, harci és munkás hagyományain nevelkedett."

A Szovjetunió ereje, határozott politikai, diplomáciai fellépése már több ízben is megmentette az emberiséget egy újabb háború veszedelmeitől. Ebben természetesen igen nagy szerepe volt és van jelenleg is a szovjet fegyveres erőknek.

Az agresszorok végre megtanulhatják, hogy az idő a szocializmus, a haladás erőinek dolgozik, hogy erőszakkal, fegyverekkel sem érhetnek el ma már tartósabb sikereket, és ha mégis megkísérlik, akkor szembe találják magukat valamennyi szocialista erővel — köztük a világ legerősebb, legkorszerűbb hadseregével: a Szovjet Hadsereggel.

Ezt a hadsereget — testvéri fegyverbarátainkat — köszöntjük most, s kívánjuk: sikeresen őrködjék továbbra is a világ békéje, biztonsága felett, s ezzel segítse elő egy boldog, háború és fegyver nélküli világ megteremtését, a szocializmus eszméjének mielőbbi világméretű győzelmét.

MÓDSZERTAN

Nagy fegyverbarátunk fél évszázados történetéről szóló megemlékezés jelentősége indokolttá teszi, hogy e megnyitó előadást lehetőleg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának ünnepi részeként kezeljük, s előadónak az egység parancsnokát, vagy politikai helyettesét (PB titkárát) kérjük fel. A közölt előadásvázlat egy lehetséges változat, amit a helyi viszonyokhoz — a kialakult magyar—szovjet fegyverbaráti kapcsolatokhoz — alkalmazhatnak. Az ünnepi aktus jelentőségét növelhetjük, ha a rendezvénysorozat megnyitójának elnökségébe meghívjuk a szovjet hadsereg képviselőit, illetve olyan veteránokat, partizánokat, akik személyes részvételükkel, közösen vívott harcunkban a magyar—szovjet fegyverbarátság ápolói voltak.

A rendezvény ünnepélyességét gazdagítaná, hangulatát emelné, ha egy, esetleg két szavaló a költők szavával köszöntené fegyverbarátunk ötven esztendős küzdelmét.

Javaslatunk:

TYIHONOV, Nyikoláj: A Vörös Hadsereg.
= A szovjet költők antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 111. p.

ROZSGYESZTVENSZKIJ, Robert: Rekviem. (Részletek.)
= Mai orosz líra. Bp. 1962. Európa, 100. p.

Miután a szovjet hadsereg születésének 50. évfordulója alkalmából sorra kerülő rendezvények bevezetőjének szánjuk e köszöntőt, ezért célszerűnek tartjuk ezt a rendezvény külsőségeiben is kifejezésre juttatni. Ahol van rá lehetőség a megnyitó színhelyén helyezzük el az 50-es számot, illetve egy üdvözlő jelmondatot. (Pl.: Örökkön győz e had.)

A megnyitó előadás felkészüléséhez az előadó számára az alábbi irodalmat javasoljuk:

BATOV, Pavel Ivanovics: Égő földek, lángoló folyók. Bp. 1963. Zrínyi, 459 p.

BATTAGLIA, Robetro: A második világháború. Bp. 1963. Kossuth, 409 p.

BIRJUZOV, Szergej Szemenovics: A vörös nyíl a Krímre mutat. Bp. 1962. Zrínyi, 285 p.

BUGYONNIJ, Szemen Mihajlovics: Lovasroham. (Visszaemlékezések.) Bp. 1967. Zrínyi, 397 p.

NYEKRICS, A. M.: Így történt! 1941. június 22. Bp. 1967. Kossuth, 235 p.
SZIMONOV, Konsztantin: Híd a víz alatt. Elbeszélések. Bp. 1962. Zrínyi, 295 p.
VAJDA Péter: Köszöntünk hű barát. Bp. 1967. Zrínyi.

* * *

BALLADA A KATONÁRÓL

Szovjet film. Normál: 2463 m. Keskeny: 970 m.
Írták: Jezsov és Csuhraj
Rendezte: Grigorij Csuhraj

A film valóban „balladai" módon megkomponált, költői szépségű képet fest egy fiatal szovjet katona hat napjáról. A történet ugyan egyszerű, de éppen egyszerűségéből következik lírai hangvétele, a film tragikumának mély humanizmusa. A főszereplő hőstettéért szabadságot kap, hogy meglátogathassa özvegy édesanyját. Útközben barátokra lel és megismeri a szerelmet. Végül néhány perce marad csak, hogy megölelhesse édesanyját: indulnia kell vissza a frontra, hogy annyi fiatal társával együtt részt vállaljon hazája védelméből. Hat nap: mindössze ennyi idő maradt számára, hogy a II. világháború borzalmai közepette felcsillanjon előtte teljes mélységében mindaz a szépség, ami a békével, az élettel együtt jár. Csuhraj, a film rendezője, éppen ezt a szituációt használja ki, hogy a legtisztább emberi érzéseknek és gondolatoknak egész skáláját vonultassa fel. Az elembertelenedett világgal szemben az emberséget, a halállal szemben az életet jelképezi a fiatal szovjet katona alakja, s útja, tragikumában is a jövőt jelző sorsa.

1967. december ..... n, ... órakor a Zalka KISZ-klubban

A SZOVJET KATONA ALAKJA AZ IRODALOMBAN

CÍMMEL IRODALMI EST

Előadó: .....

KÖZREMŰKÖDNEK AZ ALAKULAT IRODALMI SZÍNPADÁNAK TAGJAI

Előadásvázlat

AZ IRODALOM ÉS A KATONA ALAKJA

Közismert, hogy a művészetek, de talán leginkább az irodalom, erőteljesen hatnak a közélet alakulására, nagy szerepet játszanak az ideológiai, politikai küzdelmekben. Minden történelmi kor, minden történelmi helyzet ott él az irodalmi alkotásokban, kifejezve az ember és a világ, a személyiség és a társadalom egymáshoz való viszonyát, konfliktusait, az adott korban és helyzetben. A jelentős, az általános emberi problémákkal foglalkozó irodalmi alkotásokban mindig ott feszül az író állásfoglalása is a felvetett élet-sorsokkal és szituációkkal kapcsolatban. A jó mű ott kezdődik, amikor a művész az állásfoglalását el tudja fogadtatni — legalább részben — az olvasóval, amikor meséjét el tudja hitetni, és hősét olyan szuggesztív erővel ábrázolja, hogy az olvasó azonosulni tud vele.

A társadalmi konfliktusok kiéleződésekor az irodalom jelentősége, elsősorban agitatív, mozgosító szerepe erősen megnövekszik. Ilyenkor természetesen a művészet témája többnyire a küzdelem, a harc: valamely fél, hadsereg, csoport vagy személy heroikus, hősies harca a maga igazáért egy másik féllel szemben. Jó alkalom a művész számára, hogy hősét történelmi hőssé formálja, hogy olvasóját lenyűgözze vele, hogy együtt akarjon harcolni a hőssel mindenki, aki hatókörébe kerül.

Lássunk erre egy példát:

FELOLVASÓ I.:

Gorkij: Nyugtalan lélek. (Konovalov.) Bp. 1959. Móra Ferenc Könyvkiadó, 97 p. Részlet a 36. oldaltól a „De ahogy a történetíró egy festő ecsetjével . . ." kezdetű szakasztól, a 38. oldalon „. . . Aztán a kínvallatáshoz értünk." — mondatig.

Gorkij hőse odaadó, lángoló szemekkel, valóban lenyűgözve kíséri figyelemmel és éli át Sztyenka Razin sorsát, harcait, gyötrelmeit. Azonosulni képes vele, önmaga megvalósítását érzi benne.

Az olvasó számára az irodalmi hős mindig erkölcsi hős is, minta az emberré váláshoz. Elismeri erkölcsi igazát, erkölcsi magasabbrendűségét. Azonosulni a harcossal, a küzdő, száguldó forradalmárral, már majdnem annyi, mint valóságosan részt venni a harcban, a forradalomban, vagy segítségére lenni annak, aki ebben áldozatot vállal.

Bőségesen hozhatnánk példát az irodalomból arra is, hogy a katona alakjának megformálásával az író általános erkölcsi kérdéseket is felvet. A legkülömböző példákon, Balzac Chabert ezredesén, vagy Sántha „Az áruló" c. kisregényén megfigyelhető, hogy a katona figurája, az őt körülvevő erkölcsi szituáció rendkivül alkalmas egy adott társadalmi rend erkölcsi problémáinak, vagy általános emberi konfliktusoknak morális felvetésére. És mindaz a politikai, ideológiai, agitatív erő, amely egy jól megformált katona-hős alakjában rejlik, alkalmas arra is, hogy az általános emberi jó tulajdonságokra, magasabb erkölcsi normák elfogadására neveljen, olyanokra pl., mint hűség, hazaszeretet, bátorság, állhatatosság, harcra való jó felkészülés, stb.

Maga a háború, mint irodalmi téma, jó alkalom az író számára, hogy nagy történelmi összefüggéseket láttasson, hogy hőse a katona, a történelmi változások, politikai mondanivalók hordozója legyen. A nagy háborús freskókra emlékeztető leírások a történelmi regényekben, rendszerint nagy történelmi események okozati összefüggéseit képesek szuggesztíven láttatni, akár a legegyszerűbb olvasóval is.

Louis Aragon, a Nagyhét című regényében a Napóleon elől menekülő Bourbon király környezetének teljes szétesését, hadseregének teljes szétzüllését és tehetetlenségét ábrázolja egy éjszakai menekülés leírásában, a király egyik muskétásának történetéhez, sorsához kötve.

Idézzük ezt a példát:

FELOLVASÓ II.:

> Aragon, Louis: A Nagyhét. 1. köt. Bp. 1960. Magvető Könyvkiadó, 417 p. Részlet a 189. oldalon a „S íme, mindezt maga mögött hagyja . . ." — bekezdéstől, a 191. oldalon „. . . . s elröpíti a lovasok köpenyét a hajnal első fényeinél." — mondatig.

Géricault sorsának nyomonkövetésével, Aragon képes elénk tárni az adott történelmi korszak teljes, kétségbeejtő képét, és ugyanakkor a tegnapi és mai Franciaország, sőt Európa, történelmi jelentőségű problémáit is. Ezen túl azonban — mint az idézett részletből is kiderül — képes az egyén, a személyiség reagálásainak, vívódásának lélektani ábrázolását is adni, fölvázolni a katona lélektanát, akit egy szétzüllött hadvezetés „irányít" valahová az éjszakába. Ez a katona itt nem hős. Ez a katona maga a kiszolgáltatottság, a nagy történelmi mozgásoknak vakon alárendelt alakja.

Az írók és költők, és általában a művészek, a történelem tanúsága szerint, mindig részt vállaltak a forradalmak előkészítésében. A francia forradalom harcosai Rousseau nevét tűzték lobogójukra, az 1848-as magyar szabadságharc odaadó szervezője és lelkesítő poétája volt Petőfi Sándor, az „őszirózsás forradalom" és sokban a Tanácsköztársaság nagy előkészítői közül az egyik legjelentősebb Ady Endre, a költő. Ugyanígy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előkészítésében és véghezvitelében komoly szerepet vállaltak a szovjet írók és művészek.

„Viharmadár hangja szól így
villámlások közt merészen,
zúgó tengerár fölött is
győzelemnek prófétája:
— Jöjj vihar, s légy még erősebb!" —

így kiált fel Gorkij, a Viharmadár dala című versében.

A forradalmak előestéje, kezdete és föllendülése elsősorban a költészetnek a korszaka és sokkal kevésbé a prózáé, vagy a drámáé. Forradalmi időszakban nincs idő és nincs tér a történelmi szemlélet hosszabb kifejtésére, a tűnődésre, az író és az olvasó részéről egyaránt sok időt igénylő nagy regényre. Ekkor nem az ábrázolás lassan bizonyító, tagoló, összefüggések közt kutatgató módszerével dolgozó regényre vagy drámára van szükség, hanem robbantásra, a nagy érzelmi és intellektuális ráhatásra, a gyors reagálásra, a felkiáltásra és megszólításra. A szovjet forradalom közvetlen előzményeinek ilyen fölkiáltása és megszólítása az idézett Gorkij vers utolsó sora.

Aztán jön Majakovszkij, aki elsősorban költő, és egész lényével a forradalom katonája. Talán furcsán hangzik, de a költő, a forradalmi költő, ebben a helyzetben katona-hőst alkot, mégpedig önmagából, verseken keresztül, úgy, hogy harcol mint a többiek és vezet, buzdít vagy fenyít, úgy mint a hadvezér.

Hallgassuk meg miként lesz irodalmi valósággá mindez Majakovszkijnál:

SZAVALÓ I.:

Majakovszkij: Második számú hadparancs a művészetek seregéhez. = Majakovszkij: Válogatott versei. Bp. 1960. Móra Ferenc Könyvkiadó, 72—75. p.

A költő és a forradalom viszonya természetesen korántsem ilyen egyszerű és egyértelmű, mint Majakovszkijnál. Ő tudott katona lenni a forradalomban, de barátja Paszternák, a szovjet líra egyik jelentős képviselője, nem. Ő akkor is töprengett, mikor Majakovszkij harsány hangon hirdette a kíméletlen harcot, a leszámolást a burzsoáziával. És Szergej Jeszenyin, az orosz-szovjet költészet talán legjelentősebb, leginkább költői alkatú lírikusa, bár köszöntötte a kommunizmus születését, bár az egyik legszebb Lenin verset írta meg, bár ideig-óráig már-már önmagát is katonának képzelte az „acélseregben", mégsem volt képes úgy alávetni magát, költői lényét a forradalom sodrának, mint kortársainak többsége.

A költő, ha a forradalom katonája, akkor egész énjével, egész költészetével az, átlényegülve, föloldódva ebben a szerepben.

Más a helyzet a prózánál. A regény vagy az elbeszélés írója, a műfaj sajátosságainál fogva, inkább csak visszapillantva képes átélni ezt a szerepet művészetében hősein, megrajzolt alakjain keresztül. Bizonyos távlatból képes nézni a dolgokat, és nagyon sokszor az egymásnak ellentmondó, vagy egymással csak részben megegyező álláspontok szemszögéből. Ez persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy az író, a pártos író, nem foglal ugyanakkor állást a felvetett kérdésekben, éppen olyan pártosan és többnyire éppoly szenvedélyesen, mint a lírikus. A különbség a műfaj sajátosságaiból adódik.

Alekszej Tolsztoj a Golgota című regényében négy emberi sorson keresztül, hatalmas, epikus képet ad Szovjet-Oroszország megszületéséről, a forradalom védelméről és az intervenció leverése utáni végleges győzelemről. Tömören összefoglalja a forradalom előtti oroszországi állapotokat, az állam és az

orosz katonaság, illetve katona helyzetét, Roscsinnak, egy cári tisztnek szájába adva mondanivalójának lényegét.

Most ezt hallgassuk meg:

FELOLVASÓ III.:

Tolsztoj, Alekszej: Golgota. Bp. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 838 p. Részlet a 235. oldalon „— Hacsak csoda nem történik . . .” — kezdetű szakasztól, a 235. oldalon „Oroszország, mint szuverén állam megszűnik létezni . . .” — mondatig.

Ugyanebben a regényben, néhány lappal később, az orosz katona szemléletét, érzelemvilágát, indulatát ábrázolja, a már tudatosult forradalmiság állapotában.

FELOLVASÓ IV.:

Tolsztoj, Alekszej: Golgota. Bp. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 838 p. Részlet a 245. oldalon a „Három évvel azelőtt nem sokat kérdezték . . .” — kezdetű szakasztól, a 245. oldalon — „. . . . Haza, kiosztjuk a földet! . . .” — mondatig.

A katona alakja, minden félelmével és vakmerőségével, minden hitével és elkeseredésével, lelkivilágának és erkölcsiségének gazdag árnyalataival, csak a szervezett katonai egység keretein belül, a fegyelmezett hadmozdulatok, a nagy összecsapások alkalmával rajzolódik ki előttünk igazán, a maga változatos, teljes valóságában.

A VÖRÖS HADSEREG ÉS A SZOVJET KATONA SZÜLETÉSE

Az intervenció olyan megpróbáltatás volt a szovjet embereknek, a szovjet rendszernek, amely minden erőt és hitet igénybe vett, amely kipróbálta és egyben létre is hozta a szovjet rend katonai erejét, a Vörös Hadsereget, az átgondolt hadvezetést, a fegyelmezett harcost, az önfeláldozó katonát.

Ha végigolvassuk a Golgotát, vagy Fagyejev: Tizenkilencen című regényét, szemünk előtt kirajzolódik annak az embernek az alakja, aki katonaként — és már előtte, a polgári életben is — megjárta a „kínok útját” és megmutatta izgalmas, változatos és mindig nagyon emberi arcát. Alekszej Tolsztoj a Golgota egyik részletében a közvetlen harc előtti hangulatot, a vihar előtti csöndet és a kirobbant zivatar gyors elvonulását és győzelmes végét írta le, ezen belül egy-két rövid mondattal jellemezve a katonák viselkedését, a parancsnok hallatlan idegfeszültségét. Ismét idézzük a művet:

FELOLVASÓ V.:

Tolsztoj, Alekszej: Golgota. Bp. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 838 p. Részlet az 557. oldalon „A dérlepte mezőségen . . .” — kezdetű szakasztól, az 559. oldalon „. . . . és megkezdődött a csapatok szétzúzása.” — mondatig.

Az író ebben a részletben, az erőteljesen és okosan védekező és támadó sereget mutatja be, melyben érezzük — minden mardosó izgatottság ellenére is — komoly biztonságát, és szinte élvezzük azt a látványt, ahogyan a Vörös Hadsereg egy alakulata szétzúzza a jóltáplált, fehér tiszti alakulatot. A látványban a harc szépsége, a pontos és gyors támadás, a megsemmisítő, jól megtervezett csapás szépsége remeg. De leírt A. Tolsztoj — ebben a regényében is — számtalan olyan helyzetet, ahol a vereség, a fejetlenség és ezzel együtt a katona, az egyén rettegése, iszonyata érződik, ahol a szovjet katonát nem valamiféle romantikus hősnek, a vezetőt nem istennek ábrázolja, hanem a harc-

tól iszonyodó, elfáradt embert mutatja be, akit csak másodpercek választanak el az idegösszeomlástól, haláltól, megfutamodástól.

Fagyejev, aki maga is katonaként élte végig a harcokat ebben az időben, és később 1941-ben is fegyvert fogott, a katonának egy ilyen lelkiállapotát mutatja be a „Tizenkilencen" egyik részletében. A regény egyébként egy partizáncsoport teljes pusztulását írja le, az intervenciós csapatok irgalmatlan szorításában.

Hallgassuk meg ezt a részletet:

FELOLVASÓ VI.:

Fagyejev: Tizenkilencen. Bp. 1950. Új Magyar Könyvkiadó, 239 p. Részlet a 119. oldalon „Amikor újra lövésre került a sor . . ." — kezdetű szakasztól, a 120. oldalon „. . . . már semmivel sem fog Pikától különbözni". — mondatig.

Ezekben a regényekben olykor az árnyalati különbségek ellenére a legdöbbenetesebb a mindenen átvonuló optimizmus, a harc heroikus szépsége. Ha ezt a két könyvet összehasonlítjuk Aragon: Nagyhét című művének bizonyos fejezeteivel, a különbség nyilvánvaló. A most idézettekben a háború egy új világ megteremtésének az eszköze, amíg itt a halálnak, szenvedésnek értelmet ad egy emberibb társadalom keletkezése és védelme, addig a másikban, a király és császár mérkőzése értelmetlenné teszi az ember, a katona áldozatát, nem marad más emlékünk róla csak az ostobán őrlő szenvedés, a csapatok már-már grandiózusan esztelen, céltalan vonulása.

A realista regény — mint e néhány példa alapján is látható volt — az emberek és dolgok bonyolult összetettségét képes megjelentetni előttünk a háború képeiben és a katonaalakok jellemzésében, megfestésében.

Alekszej Tolsztoj a hadsereg hatalmasságát, a szinte karmesteri vezénylésre vágtató lovasság szépségét mutatja be Bugyonnij lovasságának leírásában, s ugyanakkor a társadalmi rétegeződés változatosságát, a különböző rétegekből jött emberek különböző tulajdonságait tárja elénk az egyes katonák típusaiban, néha csak pillanatnyi felvillantásukkal.

Fagyejev inkább az egyént ábrázolja mélyebben a tulajdonságok kuszaságában, az emberi erények és gyengeségek általános bemutatásával — egy-egy katona képében —, akiket a történelem olyan körülmények közé helyezett, ahol helytállni nehéz, de felemelő, mert nagy célja van a küzdelemnek.

Ezt a gondolatot egy nagyon szép, nagyon emberséges versben így fejezi ki Szurkov a költő:

SZAVALÓ II.:

Alekszej Szurkov: A holt mezőn. = Nyikolaj Tyihonov—Alekszej Szurkov: A szovjet líra kincsesháza. Bp. 1963. Európa, 42. p.

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ KATONÁJA

Az a katona, aki a II. világháború szovjet hadseregében szolgál, másfajta katona már — legalábbis részben, mint 1918 katonája.

A szovjet emberek nagyrésze már átélte a világ eddigi legnagyobb forradalmát, az intervenció monumentális küzdelmét, és részese volt a szovjet rendszer építése korántsem könnyű időszakának. Ez az ország már tanította fiait, akik tapasztalatokat szereztek bel- és külpolitikában, a fizikai és szellemi termelésben. Ez a hadsereg már fejlettebb hadsereg, mint az, amellyel

a forradalmat védték meg annak idején, a külföldi intervenciós csapatokkal, vagy a fehérgárdistákkal szemben. A katona, akit harcban indítanak, másfajta háborúba indul most. Ez a háború világméretű és maximálisan gépesített. A Szovjetuniónak látszólag vannak szövetségesei ebben a háborúban, de társadalmi rendjével mégis egyedül áll a világban, és az imperializmus, a kiérlelt német fasizmus kegyetlen gépezetével szemben kell megvédenie önmagát, és világméretekben lendületet adni a proletáriátus ügyének.

Amilyen óriási méretű volt a háború, olyan nagyméretű szenvedést zúdított minden népre, s leginkább a szovjet népre, amelytől a legnagyobb erőfeszítést követelték a háború évei.

A költészet és a prózairodalom világát a Szovjetunióban szinte máig meghatározza ez a háború. Versben és prózában ott találjuk a háborús szenvedéseket, az egyszerű ember nagy megpróbáltatásait, az egész szovjet nép tudatos áldozatvállalását. Tyihonov „A piactéren, otthonokban" című versében meglepő, erőteljes, markáns képekben fejezi ki a háború okozta rémületet, az egyszerű emberek, a mindennapok szinte észrevétlen embereinek világában.

SZAVALÓ III.:

Nyikolaj Tyihonov: A piactéren, otthonokban. = Nyikolaj Tyihonov—Alekszej Szurkov: A szovjet líra kincsesháza. Bp. 1963. Európa, 7—8. p.

A háború most is, mint a polgárháború idején, kitermelte az irodalomban a honvédő harc hősi szépségének ábrázolását. Fagyejev most megírta az „Ifjú gárdát", amely mintegy hősi eposza a világháború talán legtisztább, leghivőbb ifjakból álló csoportjának.

Az újabb szovjet irodalomnak is gazdag anyagot szolgáltatott ez a különleges időszak. Szomorú élményanyagot is, de kedveset is. Az emberi kapcsolatok új megvilágításba kerültek, és a háborúról írni nemcsak azt jelenti, hogy a mai szovjet írók krónikásai ennek az elmúlt nehéz kornak, hanem azt is, hogy ezen keresztül szólnak a ma emberéhez és számunkra is feltárnak sok esetben új, eddig nem ismert vagy meg nem látott viszonylatokat.

Viktor Nyekraszov „A második éjszaka" című elbeszélésében egy gyerekember-katona első, rövid háborús élményét mutatja be az olvasónak. Végtelen emberi melegséggel, finom és halk humorral ábrázolja a félénk, mindenre rácsodálkozó fiatal szovjet katonát, aki számára egyetlen éjszaka életének talán legdöbbenetesebb élményét adja, a szükségszerű gyilkolás élményét és még ezen túl, a változó emberi érzelmek, félelmek és akarások végtelen skáláját, magát az ifjúság tisztaságát és a felnőtté érés hirtelen jött megrázkódtatását.

Hallgassunk meg ebből egy részletet:

FELOLVASÓ I.:

Viktor Nyekraszov: A második éjszaka. = Nagyvilág, 1961/4. sz.
Részlet a 486. oldalon: „Hogy miért választotta..." — kezdetű szakasztól, a 492. oldalon az elbeszélés végéig.

A szovjet irodalom minden buktatón túljutva, a világháború katonájának olyan egyetemes képét tudta adni, amely számos alkotásban elérte a világirodalom legmagasabb, emberileg és művészileg egyaránt legtisztább csúcsait. Olyan jólismert alkotásokra kell itt gondolnunk, mint a Szimonov és Fagyejev kötetek; mint Solohov: Emberi sors c. regénye stb., és ide sorol-

hatók az újabb szovjet próza alkotásai is. De ezt a fejlődést, ezt az érettséget láthatjuk például a filmművészetben is, és ha a mai szovjet művész érzelem és gondolatvilágát, szemléletét akarjuk lemérni, csak össze kell vetni a fent idézett elbeszélést például a Ballada a katonáról című filmmel.

A nemzetköziség tudata, az ehhez méltó felelősségtudat — mint már beszéltünk róla — különös jelentőséget kap a II. világháború éveiben és a közvetlen utána következő időszakban. Nyekraszov elbeszélésében is egyrészt ezt, másrészt az ennél általánosabb egyetemes emberi összetartozás élményének egy leírását figyelhetjük meg.

Szimonov egyik magyar vonatkozású költeményében a nemzetközi harcosnak, Zalka Máténak állít emléket, nagyon is tiszteletben tartva magyarságát és mégis a legmesszebbmenően kiemelve egyetemességét, minden néphez, nemzethez tartozását. Zalka Máté a nemzetközi honvédelem katonája így jelenik meg előttünk:

SZAVALÓ IV.:

Konsztantyin Szimonov: A tábornok. = A Szovjet Költészet Antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 262—263. p.

A nemzetköziség gondolata jut kifejezésre a Vörös Hadseregről szóló írásokban is. Ez a hadsereg a háború borzalmai közt hatalmas emberi és anyagi áldozatok vállalása közben, igazságos háborút folytatva olyan hivatást is betölt, olyan feladatot is teljesít, túl a szovjet haza védelmén, amelyet semmilyen más hadsereg nem volna képes teljesíteni. A korabeli viszonyokhoz képest jól fejezi ki ezt a sajátos vonást, e hadsereg öntudatát Tyihonov verse, amelyet 1942-ben, a háború közepette írt.

SZAVALÓ V.:

Nyikolaj Tyihonov: A Vörös Hadsereg. = A Szovjet Költészet Antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 111—112. p.

A katona, a hadsereg, a háború, mint látjuk, állandó témája az irodalomnak, de a szovjet irodalomnak — sajátos helyzeténél fogva — különösen. Az a temérdek harc, amelyet a szovjet emberek végig harcoltak, a béke éveiben sem tünhetett el nyomtalanul az ország életéből. Ott lappang a háborús élmény a ma szovjet emberének mindennapjaiban, meghatározva viszonyát a világhoz, az emberekhez, befolyásolva cselekedeteit, hangulatait is. Ebben az értelemben a mai szovjet ifjúság is különbözik minden más nép fiataljaitól, hiszen a világháborúban, a legnagyobb harcokban, végig vonulva Kelet-Európán, még ifjan, még gyerekként vettek részt; hiszen az „öregek", a sokat megélt nemzedék, tele van ezzel a múlttal és ez érezteti hatását a legfiatalabb nemzedéknél is. A volt katona, ha igyekszik is megszabadulni borzalmas élményeitől, mégis emlékezik és kell is emlékeztetnie és mesélnie azoknak, akik még nem tudják, mi a háború.

Annak a költőnemzedéknek, amely részt vett a harcokban, lírájában van valami sajátos zönge, amely képtelen a pesszimizmusra és amelynek mégis minden dallamában ott lüktet a nagy harcok utáni csendes szomorúság. Az előremutató, az aktív emlékezésnek szép verse Alekszej Szurkov „Kitárom sarkig" című költeménye, azé a Szurkové, aki katona volt ebben a háborúban, és aki a háború után a szovjet irodalom egyik vezető szervezője.

Befejezésül őt hallgassuk meg:

SZAVALÓ VI.:

Alekszej Szurkov: Kitárom sarkig. = Nyikolaj Tyihonov—Alekszej Szurkov: A szovjet líra kincsesháza. Bp. 1963. Európa, 67—68. p.

A Szovjetunió hadserege a második világháború után ismét hatalmasat, minden eddiginél nagyobbat fejlődött. Ez a hadsereg ma a világ legkorszerűbben felszerelt hadserege, a világ legjelentősebb katonai ereje. Ebben a hadseregben merőben másképp élnek egy új nemzedék katonái, új és új problémákkal, új konfliktusokkal és új emberi harmóniával.

Van már költészet és van már szépprózа, amely ezt a szovjet katonát választja hőséül. A ma főhősei a Gagarinok és Tyitovok, de bizonyos, hogy holnap a mai névtelen közkatonák alakja is megjelenik, a maga valóságos emberségével, a maga valódi problémáival, a szépirodalmi művek lapjain.

MÓDSZERTAN

Az előadásvázlatot és a kiemelt részleteket csupán egy lehetséges változatnak tekintjük, amit helyileg módosíthatnak, illetve kiegészíthetnek. Mindvégig vigyázni kell azonban arra, hogy ne magát a háborút, a háborús helyzetet szemléltessük, hanem a háborúban helytálló embert, a katona alakját, viselkedését, jellembeli tulajdonságait. Célszerű, ha tartalmi, politikai és esztétikai szempontból mindvégig szem előtt tartjuk a következőket:

1. A katona alakját és sorsát a maga bonyolultságában, ellentmondásosságában tárjuk fel, igyekezzünk a valóságnak megfelelően és az értelemre hatva érzékeltetni a hallgatókkal a katona harcának szükségességét és célját, áldozatvállalásának értelmességét és győzelmének bizonyosságát.

2. Igyekezzünk úgy hatni a hallgatók érzelemvilágára — elsősorban a kiválasztott illusztrációkkal —, hogy mindvégig együttérezzenek a katonával, ne legyen idegen számukra a harcoló szovjet katona világa, képesek legyenek szenvedélyesen hinni ennek igazában és győzelmében.

3. Ezért alapvető követelmény, hogy elhatároljuk magunkat a sematikus, alacsonyszínvonalú irodalomtól, amely nem kelthet valóságos indulatokat, érzelmeket, rendszertelenségénél és hamis szemléletmódjánál fogva taszítólag hat a hallgatóságra. A jól megválasztott tartalmi mondanivaló mellett csakis a szép nyelv, a szuggesztív képi láttatás, a meggyőző művészi indulat, a formai erények képesek érzékletesen szemléltetni mondanivalónkat.

Az előadás szerkezetére nézve elsősorban történeti-kronológiai szempontú.

A szemléltető anyag kiválasztásánál elsősorban azt vettük figyelembe, hogy a kiválasztott anyag szervesen kapcsolódjon a tárgyhoz, ugyanakkor a szovjet irodalom legmagasabb, világirodalmi színvonalát reprezentálja. Ezért kerül a prózából bemutatásra Alekszej Tolsztoj, Fagyejev, Nyekraszov prózarészlete, és ezért említjük meg Solohov, Szimonov egy-egy művét; ezért idézünk az első részben éppen Gorkijtól; ezért mutatjuk be Majakovszkij, Tyihonov, Szurkov és Szimonov versét és ezért teszünk említést éppen Jeszenyinről és Paszternákról. Természetesen az is elképzelhető, hogy ugyanezektől az íróktól, költőktől helyenként mást idézünk, mást mutatunk be, akár más műveikből, vagy ugyanabból.

A szemléltető anyagnál a címleírásban, amennyiben prózarészletről van szó, megjelöltük a feltüntetett kiadás szerinti oldalszámot és az idézet kezdő és záró mondatát vagy félmondatát, a nyelvi és értelmi szempontot figyelembe véve. A kiadások megválasztásánál arra törekedtünk, hogy a javasolt könyvek lehetőleg a kisebb könyvtárak anyagában is megtalálhatók legyenek.

Az irodalmi est szervezésével, lebonyolításával kapcsolatban a következőket célszerű figyelembe venni:

Kerülni kell mindenféle színpadiasságot, színház, vagy irodalmi színpad jelleget, mind a környezetteremtésnél, mind az előadás módjában. Az a célkitűzésünk, hogy a hallgatók bensőséges közelségbe kerülhessenek mondanivalónkkal, a felhozott hősökkel a legintenzívebb kapcsolatot teremthessék meg, ugyanakkor érezzék a téma, a mondanivaló emelkedettségét, aktualitását és egyetemes emberi fontosságát. Éppen ezért azt javasoljuk, hogy az ünnepélyességet ne a hallgatóságtól idegen, hideg, értekezletszerű, vagy éppenséggel színpadszerű beállítással, hanem a hanghordozással, az előadói stílussal teremtsük meg.

Fontosnak tartjuk, hogy az előadó érthetően, árnyaltan hangsúlyozva beszéljen, akár papírból, akár — szerencsésebb esetben — szabadelőadás formájában. Feltétlen kerülje azonban az oda nem illő túl patetikus hangnemet. Ne vállalkozzon sem előadóművészi, sem narrátori szerepre. A szemelvények, versek előadásánál körülbelül ugyanezeket a szempontokat kell figyelembe venni. A verseket lehetőleg könyv és súgó nélkül mondják el, előadásukat minimális gesztussal kísérve. A prózarészleteket helyesebb felolvasni, itt azonban különösen vigyázni kell a fentieken kívül, az indulati, érzelmi feszültség jó érzékeltetésére is. A patetikus előadásmód helyett, itt is inkább az értelemszerű és a bensőséges előadásmódra törekedjünk.

Az előadás megtartható kisebb dobogón is, vagy anélkül, de mindenképpen asztal mellett. A szemelvények felolvasása és elmondása szintén történhet dobogón. A nagy színpadot kerüljük. Színpadi tényeket ne használjunk.

Megtarthatjuk az előadást olyan teremben is, ahol a tárggyal kapcsolatos kiállítás van, például könyvkiállítás, vagy korabeli dokumentumokból, esetleg klasszikus vagy mai szovjet képzőművészeti anyagokból.

1967. december ..... n, ... órakor a színházteremben

A NEGYVENEGYEDIK*

CÍMŰ SZOVJET FILM VETÍTÉSE
A VETÍTÉST KÖVETŐEN FILMANKÉT

Az ankét vezetője: .....

Ankétvázlat

Egy interjú alkalmával Csuhraj, a film rendezője, a következőket mondotta: „Az egyetlen álláspont, amelyből kiindulhatunk, az az álláspont, hogy a művészetnek vezetnie kell, fel kell zaklatnia a nézőt." Csuhraj tehát két alapvető feladatot határoz meg. Egyrészt a művészetnek — igy a filmművészetnek is — nevelnie kell; olyan emberi, társadalmi, erkölcsi normát kell negatív vagy pozitív értelemben ábrázolnia, amely a nézőt állásfoglalásra készteti, mégpedig a lehetőségekhez képest egyértelműen az emberi haladás, a társadalmi progresszivitás irányában. A másik feladat tulajdonképpen ebből következik. Egy műalkotás ugyanis „vezetni" csak akkor képes, ha a befogadóban rendkívül magas hőfokú katarzist hoz létre, tehát értelmileg is, érzelmileg is „felzaklat".

Miért kellett mindezt előrebocsátani? A Negyvenegyedik c. film létrejöttét heves és hosszú ideig tartó viták előzték meg. Amikor Grigorij Csuhraj először nyújtotta be terveit és elképzeléseit, visszautasították azzal az indoklással, hogy ezt a témát egyszer már feldolgozták (1927-ben, Protazanov rendezésében készült egy film, amely a Negyvenegyedik címet viselte, s a története is megegyezett az utóbbi szinopszisával). Hosszú és többnyire meddő viták után 1956 őszén a művészeti tanács ülésén tárgyaltak a filmről és döntöttek jövendő sorsáról. Természetesen itt is rengeteg ellenérv hangzott el, ami a film elkészítésének lehetetlenségét próbálta bizonyítani. Az egyik legfőbb ellenérv: „... a főmotívumnak — egy partizánlány beleszeret a fehér tisztbe — nincsen nevelő funkciója."** Mihail Romm, a nálunk is ismert rendező (Sivatagi 13-ak, Egy év kilenc napja, Hétköznapi fasizmus ... stb. című filmek fűződnek nevéhez) a következő szellemes választ adta a támadásokra: „Dehogyis nincs. Szeressen csak mindenki bele egy ellenségbe és aztán lője le."

---

* = Készült: 1956; kópia: színes, normál, 2541 m; írta: Koltunov; rendezte: Grigorij Csuhraj.

** = Csuhraj, G. — Bondarcsuk, Sz.: Művészi utunk. Filmkultúra, 1961. október.

Vajon melyik véleménynek adhatunk igazat? Milyen előzményei és okai voltak a rendkívül élesen felmerülő problémának? Ehhez röviden meg kell vizsgálnunk, hogy mi az az új szemlélet, ábrázolásmód, ami ebben a filmben jelentkezik.

A konkrétan megfogalmazott társadalmi-politikai mondanivaló a szovjet filmművészetnek — a kezdeti időszaktól napjainkig — talán legjelentősebb vonása. Hangsúlyozottan érvényesült ez a háborús, a katonai témákban. A szovjet némafilm nagy alkotásai is ennek jegyében fogantak. Az 1917-es októberi forradalom felszabadító és megtermékenyítő hatásának volt köszönhető, hogy a szovjet film az egyetemes filmművészet vezető irányvonala lett Eizenstein, Pudovkin, Dovzsenko stb. révén. A forradalom szülte ezeket az alkotásokat, és többnyire ez is a témájuk. A harc megjelenítése tehát a kezdetektől központi szerepet kap. Eizenstein a tömeget, a forradalmi népet ábrázolta (Patyomkin páncélos, Október stb. című filmekben). Nála nincsenek egyéni hősök, jellemek: a forradalmát vívó tömegnek van önálló arculata. Ebből következik, hogy a drámai összeütközéseket is csak az ellentétben álló osztályok összecsapásával ábrázolta, kiemelt, egyénített figurák nélkül. Ezzel kora társadalmi mozgásának leghaladóbb és legjelentősebb mozzanatát jelenítette meg: a tudatosan forradalmi munkásság történelemformáló szerepét.

A harmincas évek nagy hangosfilmjeiben — amelyeknek elsősorban a polgárháború évei nyújtották az élményanyagot — megjelennek és központi helyet kapnak az *egyéni hősök,* többnyire a parancsnok, a vezető alakján keresztül (pl. a Csapajev című film). Az új hőstípus filmbeli megformálása — a reális alapokon nyugvó lélektani ábrázolás mellett — nem nélkülözte a romatikus hengvételt sem (pl. a Scsorsz című film). Ezekben a filmekben is azonban a jellemek teljesen egyértelműek, nincsenek olyan szituációban, ahol önmagukkal kerülnének összeütközésbe. Ez érthető és bizonyos fokig természetes is, hiszen a valóság is olyan volt: a polgárháború — az esetek többségében — egyértelmű állásfoglalásra késztette az embereket. Az ekkor készült filmek, eszmei irányultságukból adódóan, a rendkívül kegyetlen küzdelmekben való helytállást ábrázolták. A műalkotások feszültségét tehát a nehéz, sokszor megoldhatatlan helyzetek (az ellenség túlereje, a sivatag kegyetlen természeti törvényei stb.), és ezeknek a nehézségeknek a leküzdésére irányuló gigászi erőfeszítések közötti ellentmondás adta. A történelmi szituációt az ilyen típusú feszültségteremtés megfelelően tükrözte.

A társadalmi fejlődéssel párhuzamosan az emberi viszonylatok is bonyolultabbá váltak. Ezt a folyamatot az ötvenes évek filmművészetének egyes alkotói nem tudták, illetve nem akarták tudomásul venni, így megmaradtak egy olyan ábrázolási módszernél, ahol az emberek *csak jók* vagy *csak rosszak* voltak, a katona csak hős volt vagy ellenség, stb. Ezzel viszont az emberi nagyságot, olykor a politikai hovatartozást, az osztályharc komolyságát, történelmi-társadalmi jelentőségét bagatelizálták el tulajdonképpen. Ahhoz, hogy ezeket a merev sémákat feloldják, hogy a polgárháború küzdelmeinek heroizmusa ismét valóságos és eleven legyen, olyan, ami „vezeti" és „felzaklatja" a nézőt: új látásmódra, új tartalmi-formai jegyekre volt szükség. Ezt a megújult szemléletet próbálja — végülis sikerrel — a gyakorlatban megvalósítani Grigorij Csuhraj is a Negyvenegyedik c. film elkészítésével. Mit jelent konkrétan ez a szemléletbeli és formai megújhodás? Mit mond ki ez az alkotás, és milyen művészi módszert alkalmazott a rendező?

A Kara-Kum sivatagban forró, tikkasztó meleg van. Egy kis vörös egység menetel az Aral-tóhoz, köztük Marjutka is, a mesterlövész. Útközben fehérgárdista osztaggal találkoznak. A vöröskatona-lány eddig negyven fehér katonát lőtt le. Most puskája elé kerül egy tiszt: a negyvenegyedik. De nem lövi le, élve fogják el. A parancsnok rábízza, hogy néhány emberrel csónakon vigye át a foglyot a tó túlsó partjára. Vihar támad, csak Marjutka és a fehér tiszt marad életben. Egy lakatlan sziget nyújt nekik menedéket. Csodálatosan szép, mégis baljós képsorok következnek: a két annyira különböző ember, a halálos ellenfelek szerelmének fellobbanása és kibontakozása. De mindenki tudja, a néző is, hogy ez a szerelem csak rövid ideig tarthat. Fogoly és őrzője: ezen a viszonyon nem lehet átlépni, ezt nem lehet megkerülni. Fehérek érkeznek, hogy kiszabadítsák a foglyot. A tragédia elkerülhetetlen, a lánynak döntenie kell eszmei-politikai hitvallása és szerelme között. És amikor a férfi jelzést ad övéinek, Marjutka mesterlövész nem téveszti el a célt: a lány golyójától elesik a negyvenegyedik fehér katona.

Röviden ez a film története. Ha visszagondolunk az eddig elmondottakra, akkor láthatjuk, hogy Csuhraj látásmódjának újszerűsége elsősorban az emberi viszonylatok többszólamúságának, ellentmondásosságának az ábrázolásában rejlik. Nem egyértelmű szituációkat és jellemeket teremt, hanem árnyalt lélekrajzzal, az egyén belső, rendkívül összetett világának a megjelenítésével fejezi ki az ábrázolt kor lényegét. A romantikus és a leegyszerűsített színezet teljesen eltűnik, helyette a *realisztikus és dialektikus látásmód* érvényesül. A katona alakjában nem a „hős"-t keresi és hozza felszínre a rendező, hanem az *embert*. Azt a történelmileg-társadalmilag meghatározott embert, aki önmagát, hevesen feltörő érzelmeit is képes legyőzni elveiért.

A történelmi szinten folyó küzdelem a vörösök és fehérek élet-halál harcában robbant ki és zajlott le. Csuhraj ezt az alapvető és feloldhatatlan ellentétet nem a két fél egyszerű szembeállításával tükrözte vissza. A film kifejezőeszközeivel érzékletessé tett drámai konfliktus, egy személy belső világában, sűrítetten jelentkezik. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a lány olyan helyzetbe kényszerül, ahol döntenie és cselekednie kell, de ezt csak saját maga, egyfajta belső érzelmeinek legyőzésével tudja véghez vinni. A film formai megoldása, drámai építkezése is ezt a célt szolgálja. A feszültséget az emberi kapcsolatok kettőssége adja: a kialakuló szerelem szépségét tükröző, gyönyörűen megkomponált képsorok harmonikus egysége mögött állandóan éreznünk kell a készülő tragédiát, ennek a szerelemnek a képtelenségét. Mivel a film a lány szemszögéből tárja fel az eseményeket, a néző is vele azonosul érzelmileg, gondolatilag egyaránt. A rendező biztos kézzel irányít. Amikor a film eléri drámai csúcspontját, amikor a lánynak döntenie és cselekednie kell: a néző észre sem veszi és ő is együtt dönt Marjutkával. Így a befogadóban olyan katarzis játszódik le, ami nem tűnhet el nyomtalanul, ami személyiségének lényegét „zaklatja" fel.

Az állásfoglalásra kényszerített néző érzelmi megrázkódtatását a tragikum beteljesedése részben feloldja, és erősebb hangsúlyt kap a gondolatilag megfogalmazott következtetések levonásának a szükségessége. Marjutka lelövi szerelmét, a fehér tisztet, legyőzte önmagát és ezzel jelképesen eldőlt a vörösök és fehérek közötti harc is. A néző igazat ad a lánynak, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a vörösök mellett foglal állást.

A közölt vázlat annak a gondolatsornak a rövid áttekintése, amit az ankét bevezetőjében, illetve vitájában használhatunk fel.

Az ankét levezetésének metodikájára a következőket javasoljuk:

Az ankétvezető vitaindítónak olvassa fel az alábbi idézetet:

„Egy fiatal lány beleszeret egy ellenségbe és aztán lelövi. Ha rokonszenvesnek mutatja be az ellenséget, akkor a néző megbocsátja a lánynak, hogy beleszeretett — de nem bocsátja meg, hogy lelövi. Ha viszont visszataszítónak állítja be a fiút, akkor a néző elfogadja agyonlövését — de nem bocsátja meg a szerelmet."

A fenti vélemény, a már említett művészeti tanács ülésén lezajlott vitában a filmmel szembeni kifogások egyikeként hangzott el. Ez az álláspont két szempontból nyújt lényeges segítséget. Egyrészt úgy veti fel a problémát, hogy az ankét résztvevői a film megtekintése után egyértelműen el tudják dönteni, hogy a kifogás megállta-e helyét vagy nem, és ennek megfelelően nyilatkozhatnak pozitív vagy negatív értelemben. A film alapján pedig állásfoglalásukat indokolni is tudják, hiszen aki ezt a kifogást emelte, éppen rájuk, a nézőkre hivatkozik. Másrészt, amit felvet, abból ki lehet bontani a film lényegét, azaz tartalmilag és formailag egyaránt elemezni lehet a látottakat. Ez annál is inkább lényeges momentum, miután az idézett kifogás a drámai építkezésre, a jellemábrázolásra, összességében a szemléletmódra vonatkozik.

Az elmondottaknak megfelelően lehet felbontani a vitaindító kérdéseket és a kérdésekből kiindulva elemezni a filmet.

Először, a kialakult álláspontokat kell rögzíteni. Vagyis az első kérdésnek azt kell tisztáznia, hogy az indoklás elegendő-e, igaz-e ahhoz, hogy emiatt a filmet ne lehessen elkészíteni; valóban elfogadható-e az az álláspont, hogy egy ilyen ellentmondásos viszonynak a felállítása és ábrázolása eleve rossz és eredménytelen lehet csak: igaznak tartják-e, hogy jelen esetben csak szerelem lehetséges, vagy csak ellenféli viszony.

Az ankétvezető a vita első részében elsősorban arra törekedjen, hogy világosan kiderüljön a résztvevők érzelmi hozzáállása. Megérezték-e, tudtak-e azonosulni ennek a felemás viszonynak a drámaiságával, horderejével, vagyis elfogadták-e reálisnak ezt a helyzetet. A film művészi színvonalából, szuggesztivitásából, — úgy gondoljuk — nyugodtan levonhatjuk azt a következtetést, hogy a nézők többsége nem érzi sem hamisnak, erőltetettnek, sem lehetetlennek a két ember kapcsolatának ezt a kettősségét.

Másodszor, a vélemények indoklása, bizonyítása a feladat. Ezt módszertanilag úgy tudjuk megoldani, ha megvizsgáljuk a felhozott idézetnek a bizonyítási szempontjait. Amennyiben feltételezzük, hogy az idézett ellenérvnek nincs igaza, akkor azt kell bizonyítani a vita során, hogy miért tévedett, hol követte el a hibát. Ehhez a következő eljárást követheti az ankétvezető:

1. Tegye fel hallgatóinak a kérdést, hogy „rokonszenvesnek" vagy „visszataszítónak" találták-e a fehér tisztet. Ebből kiindulva próbálják meg elemezni a film drámai építkezését, jellemábrázolási módszerét. A válaszok ennek alapján semmiesetre sem lesznek egyértelműek, illetve várható, hogy megoszlanak a vélemények. De ez is a természetes. A fehér tiszt alakját ugyanis a rendező úgy formálta meg, hogy egyéniségét tekintve rokonszenves legyen, így el tudjuk fogadni Marjutkának iránta való szerelmét; helyzetét tekintve azonban (az ellenség oldalán áll) természetszerűen ellenszenves, hiszen mindvégig a lány szemszögéből tárja fel a film az eseményeket, aki a vörös egység mesterlövésze. Az alkotás hangvételéből, stílusából, jellemábrázolásából, dramaturgiájából egyaránt levezethető, hogy a rendező szándéka az volt: nem „rokonszenves"-nek vagy „visszataszító"-nak beállítani a fiút, hanem egyszerre legyen mindkettő.

2. Amennyiben ezt az elemzést sikerült elvégezni, le kell vonni a megfelelő következtetéseket. Először is az idézet hamis, illetve téves bizonyítási alapjára kell a figyelmet felhívni: nem kell, sőt, nem szabad a művészi visszatükrözésnél egysíkú jellemekben, leegyszerűsített helyzetekben gondolkodni. Másodszor, az elmondottak és majd a vita alapján tárjuk fel a film lényegi mondanivalóját, a szemléletmód újszerűségét. Ehhez segítséget nyújt az a válasz, amit Grigorij Csuhraj az eddig tárgyalt kifogással szemben tett:

„Hiszen éppen azért akarok filmet készíteni, hogy megmutathassam benne, hogy az osztályharc nem matematikai szabályok és törvények szerint folyik, hanem igen bonyolult jelenség."

A Negyvenegyedik c. film tehát végsősoron politikailag két szempontból jelentős számunkra. Egyrészt művészi színvonala, megjelenítő ereje révén „felzaklatja" a nézőt és ezzel méltó emléket állít az ábrázolt kor, a polgárháború vöröskatonáinak. Másrészt „vezeti", irányítja is a ma emberét. Azzal ugyanis, hogy a polgárháború viszonyait sokrétűségében, ellentmondásosságában ábrázolta: jelképesen a mai, egyre bonyolultabb társadalmi viszonyokat és szituációkat tükrözte vissza.

1967. december ..... n, ... órakor a Ságvári KISZ-klubban

50 KÉRDÉS 50 FELELET A SZOVJET HADSEREGRŐL

CÍMMEL SZELLEMI VETÉLKEDŐ

Játékvezető: .....

1. *Mikor és milyen intézkedés alapján kezdtek hozzá a Vörös Hadsereg megszervezéséhez?*

— Lenin, mint a Népbiztosok Tanácsának elnöke, 1918. január 15-i (28-i) dátummal írta alá a Vörös Hadsereg alapító dekrétumát, amely leszögezte, hogy az új hadsereget „a dolgozó osztályok legöntudatosabb és legszervezettebb elemeiből kell létrehozni."

2. *Mi volt a neve annak a fegyveres szervezetnek, amely még az 1905—1907-es forradalom idején alakult meg és a Vörös Hadsereg magvát képezte?*

— Vörös Gárda.

3. *Mikor és milyen alkalomból ünnepeljük a Szovjet Hadsereg születésnapját?*

— Február 23-án. A felfegyverzett pétervári munkások 1918-ban ezen a napon verték meg Narva és Pszkov térségében a fiatal szovjethatalom ellen támadó császári német csapatokat.

4. *Mekkora létszámú volt a Vörös Hadsereg 1918 elején és mekkora az év végén?*

— Kezdetben kb. 16 000 fő, az év végén már 800 000.

5. *Mióta működnek és hogy nevezték a Szovjet Hadseregben a katonai parancsnokok mellé kinevezett politikai munkásokat?*

— 1918 óta. Politikai megbízottaknak, komisszároknak hívták őket.

6. *Mikor nyílt meg a Szovjetunió első katonai akadémiája és kiről nevezték el?*

— 1918-ban. Nevét Frunze-tól, a forradalom és polgárháború kiemelkedő hadvezérétől kapta.

7. *Ki volt az első lovashadsereg legendás hírű parancsnoka és milyen ragyogó fegyvertény fűződik serege nevéhez?*

— Bugyonnij. A lengyel tőkések és földesurak hódító hadseregének tönkreverése.

8. *Hogy hívják Solohov világhírű polgárháborús regényének a „Csendes Don"-nak a főhősét?*

— Grigorij Meljehov.

9. *Ki volt Csapajev?*

— Frunze hadseregének legendás hírű hadosztályparancsnoka.

10. *Regény örökítette meg a polgárháború idején Szibériában harcoló partizánegység tragikus történetét. Ki az író, mi a mű címe?*

— Fagyejev. Tizenkilencen.

11. *Ki volt az a híres szovjet repülő, aki 1937-ben először átrepült az Északi-sark felett?*

— Cskalov.

12. *Hol verték szét 1938-ban és 1939-ben a japán imperialista támadást a szovjet, illetve a velük harcoló mongol seregek?*

— 1938-ban a Hasszán-tónál, 1939-ben a Halhin-Gol folyónál.

13. *Mi volt a neve annak a jellegzetes formájú szovjet vadászgépnek, melyet 1939-ben a japánok ellen vetettek be először és 1942-ig volt rendszeresítve?*

— Rata.

14. *Mikor támadta meg a fasiszta Németország a Szovjetuniót és melyik volt az a határmenti helyőrség, amely több hétig ellenállt?*

— 1941. június 22-én. Breszt.

15. *Hol mérte a Szovjet Hadsereg az első hatalmas csapást a fasiszta német hadakra és mi lett ennek a következménye?*

— Moszkvánál, 1941 decemberében. A náci csapatokat többszáz kilométerre visszavetették a város körzetéből.

16. *Bek szovjet író híres regénye Moszkva védőinek állít emléket. Mi a könyv címe, és mi a neve a regényben szereplő tábornoknak?*

— Volokalamszki országút. Panfilov vezérőrnagy.

17. *Mi történt a II. világháború idején Sztálingrádnál?*

— 1942 novemberében a szovjet csapatok Sztálingrádnál bekerítettek 330 ezer ellenséges katonát, majd 1943. február 2-ig felmorzsolták ezeket az erőket. Sztálingrád a második világháború fordulópontja. Több mint öt fasiszta hadsereg semmisült meg a harcok során.

18. *Ki volt Matroszov és milyen hősi tett fűződik a nevéhez?*

— A Szovjet Hadsereg sorkatonája. 1943-ban egy támadás alkalmával testével reteszelte el egy német kiserőd lőrését, hogy társai előnyomulását biztosítsa.

19. *Hány hónapig tartott a hős város, Leningrád harca a fojtogató náci ostromgyűrűvel?*

— 1941. szeptember 8-tól, 1944. január 27-ig. — 29 hónapig.

20. *Hogy hívják Tvardovszkij szovjet író verses elbeszélésében megalkotott és azóta híressé vált katonafiguráját?*

— Vaszilij Tyorkin.

21. *Ki volt az a partizántábornok, akinek csapatai a Brjanszki-erdőtől a Kárpátokig pusztították a fasiszták hadtápterületét?*

— Kovpak vezérőrnagy.

22. *Melyik szovjet harckocsi-típus volt a második világháború leghíresebb páncélos fegyvere?*

— A T—34-es közepes harckocsi.

23. *Kik voltak azok a szovjet parlamenterek, akik hősi halált haltak Budapest előtt?*

— Ilja Afanaszjev Osztyapenko és Steinmetz Miklós kapitányok.

24. *Melyik szovjet magasabbegységek vettek részt hazánk felszabadításában?*

— A 2. Ukrán Front, a 3. Ukrán Front és a 4. Ukrán Front.

25. *Kik voltak a második világháború legeredményesebb szovjet repülőgép tervezői?*

— Iljusin, Jakovlev, Mikoján, Tupoljev.

26. *Ki írta az alábbi sorokat és mi a vers címe?*

> ... Nem tudhatja senki sem,
> te meg én csupán,
> hogy te jártál ott velem
> öldöklő csatán,
> s te mentettél meg, de hogy?
> Egyszerű titok:
> várni tudtál rám, ahogy
> senki sem tudott. ...

— Konsztantyin Szimonov: Várj reám!

27. *Melyik német folyónál találkoztak először a fasisztákat üldöző szovjet és amerikai csapatok 1945 májusában?*

— Az Elba folyónál.

28. *Mikor foglalták el a szovjet csapatok Berlint?*

— 1945. május 2-án.

29. *Ki volt az a két szovjet katona, aki Berlinben a Reichstag (Birodalmi Gyűlés) épületének ormára kitűzte a vörös zászlót?*

— Jegorov, Mihail őrmester és Kantarija, Meliton tizedes.

30. *Mikor és hol írták alá a náci katonai vezetők a Szovjet Hadsereg képviselőjének jelenlétében a feltétel nélküli kapitulációról szóló okmányokat?*

— 1945. május 28-án, Berlin — Karlsharstban.

31. *Szergej Bondarcsuk szovjet filmrendező megfilmesítette Solohov híres második világháborús regényét. A főszerepet is ő játszotta. Mi a film címe?*

— Emberi sors.

32. *1945 augusztusában a Szovjetunió hadat üzent Japánnak. Melyik távol-keleti országokat szabadították fel e harcok során a szovjet csapatok?*

—Észak-Koreát és Kína észak-keleti részét (Mandzsuriát).

33. *Mi történt 1945. augusztus 14-én?*

— A japánok feltétel nélkül letették a fegyvert. Befejeződött a második világháború.

34. *Mikor robbantották fel az első szovjet atom- illetve hidrogénbombát?*

— 1949-ben, illetve 1953-ban.

35. *Melyek a Szovjet Hadsereg legfontosabb haderőnemei?*

— A stratégiai rakétacsapatok, a szárazföldi csapatok, a honi légvédelem, a légierő és a haditengerészet.

36. *Mikor írták alá a Varsói Szerződést és mely országok tartoznak jelenleg is kötelékébe?*

— 1955. május 14-én. Tagországai: Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Német Demokratikus Köztársaság, Románia, Szovjetunió.

37. *Mikor volt a Varsói Szerződésbe tartozó hadseregeknek az eddigi legnagyobb méretű közös hadgyakorlata és mely hadseregek vettek részt rajta?*

— 1966 szeptemberében „VLTAVA 66" néven szervezték és bonyolították le a Csehszlovák Szocialista Köztársaság területén. Csehszlovákia mellett részt vettek rajta a szovjet, a magyar és az NDK hadseregeinek katonái.

38. *Mikor és hol lőtték fel az első mesterséges holdat?*

— 1957. október 4-én, a Szovjetunióban.

39. *1960-ban az egyik szovjet légvédelmi rakéta alegység a Szovjetunió területe fölött megsemmisített egy amerikai kémrepülőgépet. Milyen típusú gépet lőttek le és az hány kilométer magasban repült?*

— U—2. 20 km magasan repült.

40. *Mi jellemzi a szovjet interkontinentális rakétákat?*

— Rendszerint irányítható ballisztikus rakéták, hatótávolságuk 8—13 ezer km-re terjed, kontinenseket hidalnak át. Találati valószínűségük igen nagy.

41. *Mikor került sorra és ki hajtotta végre az első űrrepülést?*

— 1961-ben, Gagarin a szovjet hadsereg repülője jutott ki elsőnek a világűrbe.

42. *Ki volt a világ első női űrhajósa?*

— Valentyina Tyereskova.

43. *Hogy hívják azt a híres szovjet fegyvertervezőt, aki a jelenleg rendszeresített géppisztolyunk alaptípusát megalkotta?*

— Kalasnyikov.

44. *Kiváló szovjet katonai vezető, hadvezér. Részt vett hazánk felszabadításában. 1967-ben halt meg.*

— Rogyion Malinovszkij marsall.

45. *Mi a szovjet globális rakéták jellemzője?*

— Fellövésüket követően a Föld körül meghatározott pályán keringenek és az irányító központból leadott utasításra képesek csapást mérni a Föld bármely pontjára.

46. *Mi jellemzi az ellenrakétákat?*

— Az ellenrakéta olyan kis és közepes hatótávolságú atomrobbanófejjel ellátott — a támadó rakétánál gyor-

sabb — fegyver, amelynek az a rendeltetése, hogy a támadó ellenséges rakétákat a célpont megközelítése előtt megsemmisítse.

47. *Ki jelenleg a Szovjetunió honvédelmi minisztere?*

— Andrej Grecsko marsall.

48. *Ki jelenleg a Varsói Szerződés főparancsnoka?*

— Ivan Jakubovszkij marsall.

49. *Egyhajtóműves szovjet szupersz*ónikus vadászgép; 1962-ben abszolut gyorsasági világrekordot értek el vele. Mi a gép típusa?*

— F—166.

50. *Melyik repülőgép-típusok voltak az 1967-es domogyedovai légiparádé sztárjai?*

— A változtatható szárnyprofilú gép, és az emelőhajtóműves vadászgép.

MÓDSZERTAN

A Szovjet Hadsereg fennállásának ötvenedik évfordulójára szervezett szellemi vetélkedő új ismeretek megszerzésére, illetve a már meglévő ismeretek felidézésére ad lehetőséget. A vetélkedő kérdései-feleletei a Szovjet Hadsereg életét, történetét idézik, s a szabadidő hasznos kitöltése mellett arra is alkalmasak, hogy a Szovjetunió és Szovjet Hadsereg 50 éve című legénységi politikai oktatás során, az „Új világ született" c. Módszertani Tájékoztatóban közölt hasonló összeállítással együtt, az ismeretek bővítésére felhasználjuk. Természetesen, a két összeállítás további kérdésekkel bővíthető, kiegészíthető; azaz a helyi igényekhez (a résztvevők fejlettségi szintjéhez) alkalmazkodva állítsuk össze a vetélkedő gondolatmenetét.

Az előkészítésről:

A kiválasztott kérdések és válaszok megfogalmazásánál lehetőleg konkrét tényekre, ismeretekre irányítsuk a résztvevők figyelmét. Ezzel biztosíthatjuk, hogy a feltett kérdésekre röviden és egyértelműen válaszoljanak, elkerülhetjük az esetleges félreértéseket és vitákat, ami a játékot érdektelenné és unalmassá teheti.

Helyes, ha a vetélkedőt a KISZ-szervezet előzetesen propagálja, ismerteti azokat a tárgyköröket, amelyekből a vetélkedő feladványait, kérdéseit összeállították. Ehhez felhasználhatják a faliújságokat, a csapatrádiót és a csapatkönyvtárat is. A könyvtár például összegyűjtheti és szabadpolcon kiállíthatja azokat a könyveket és folyóiratokat, amelyek a Szovjet Hadsereggel foglalkoznak, ezzel segítheti az érdeklődők felkészülését.

A vetélkedő levezetéséről:

Arra törekedjünk, hogy könnyedség, játékosság és nagyfokú aktivitás jellemezze a vetélkedő résztvevőit. Ennek megteremtésében elsőrendű szerepe van a játékvezetőnek. Ezért a vetélkedő során legyen határozott, ugyanakkor viselkedjék szerényen, vigyázzon arra, hogy a vetélkedő ne keltse a vizsga látszatát, hiszen játékról van szó és nem a résztvevők tudásának, ismereteinek számonkéréséről.

Ha a játékos nem tud helyes választ adni, óvakodjunk attól, hogy önérzetében megsértsük, s ezzel ambícióit, aktivitását csökkentsük. Ilyenkor a játék vezetője ismertesse a helyes választ, majd térjen át a következő feladványra.

A rendezvény tekintélyét emeli, a vetélkedő hatását fokozza, ha a műsorba beiktatunk egy-egy szavalatot, ének-, zeneszámot, felolvasást stb. a Szovjet Hadseregről. Ezzel az esetleges egyhangúságot, unalmat is száműzhetjük, érdekessé, színessé tehetjük rendezvényünket.

A jutalmazásról:

Ne feledkezzünk meg a győztesek, a helyezést elértek megjutalmazásáról. Ezzel a nemes vetélkedő szellemet fokozhatjuk. A Szovjet Hadsereggel foglalkozó vetélkedő résztvevőit célszerű olyan könyvekkel és ajándéktárgyakkal megjutalmazni, amelyek a Szovjetunióról és hadseregéről szólnak. Az ilyen jutalomtárgy maradandó, emlékeztet.

1967. december ..... n, ... órakor a színházteremben

december ..... n, ... órakor

1968. január ..... n, ... órakor

.....

FILMEK-HŐSÖK-KATONÁK

CÍMMEL FILMFESZTIVÁL

BEMUTATÁSRA JAVASOLT FILMEK

CSAPAJEV

Szovjet film. — Normál: 2335 m.
Írta és rendezte: Georgij és Szergej Vasziljev

Félelmetes kép: a fehérek zárt, szigorú rendben, ütemes lépésekkel, szuronyt szegezve közelednek — elöl a parancsnok, szivarral a szájában —, hogy egyszer és mindenkorra felszámolják a legendás hírű Csapajev vezette vörös egységet. „... Csapajev, hős Csapajev ..." — száll a dal szerte a szovjet földön, és hiába a túlerő, a kitűnő katonai képzettséggel rendelkező fehérgárda „impozáns" felvonulása: a kellő időben megszólaló géppuska és Csapajev lovasrohama felbontja a zárt sorokat, menekülésre kényszeríti az ellenséget.

Az 1930-as években készült, kiemelkedő filmalkotásból megismerjük a forradalom és polgárháború hős vöröskatonáit, önfeláldozó harcukat. Csapajev alakján keresztül képet kapunk az új, kommunista embertipusról, arról, hogy miként vált a forradalom legendás hírű parancsnoka a hősiesség, a helytállás példaképévé.

DONI ELBESZÉLÉS

Szovjet film. — Normál: 2630 m. — Keskeny: 1104 m.
Írta: Solchov elbeszélése nyomán Arnold Vitolj
Rendezte: Vlagyimir Fetyin

Árulás, szerelem, halál. A háború végletesen kiélezett helyzeteket teremt, ahol a helytállás nemcsak az ellenség legyőzését jelenti: Sibalok vöröskatonának önmagát, szerelme iránti érzéseit is le kellett győznie. A Doni elbeszélés tulajdonképpen egy vöröskatona belső, lélektani konfliktusát ábrázolja, ezen keresztül ad széles képet a polgárháború rendkívül nehéz harcairól, bonyolult viszonyairól. Sibalok beleszeret Dárjába, akit egy faluban eszméletlenül találtak és magukhoz vettek. Az asszony gyereket vár, amikor váratlanul fehér banditák ütnek rajta a vörös egységen. Dárja, szülési fájdal-

mai közben bevallja Sibaloknak, hogy ő árulta el a csapatot. Sibalok urrá lesz érzelmein, igazságot szolgáltat, a sok vöröskatona halála nem maradhat büntetlenül: az asszonyt — miután megszülte a gyermeket — lelövi.

EMBERI SORS

Szovjet film. — Normál: 2805 m. — Keskeny: 1155 m.
Írta: Solohov elbeszélése nyomán Lukin és Sahmagonov
Rendezte: Szergej Bondarcsuk

A fizikai és lelki megpróbáltatások túlélésének, az élet, az emberség győzelmének himnusza ez a film. Egy férfi sorsán keresztül az egész szovjet nép szenvedésektől nehéz útját jeleníti meg a rendező. A főszereplő alakja szimbólikus jelentőségű: a II. világháború poklának — elveszti családját, hadifogságba kerül, megszökik, magányosan, kiégetten éri meg a háború végét — szinte valamennyi szenvedését átéli. De jelképes az alakja más értelemben is. Legyőzte a halált és a magányt is: fiává fogad egy árva fiúcskát, akivel együtt élve újból megtalálja az élet értelmét.

ÉLŐK ÉS HOLTAK I—II.

Szovjet film. — Normál: I. r. 2680 m. — II. r. 2760 m.
Keskeny: I. r. 1145 m. — II. r. 1178 m.
Írta: Szimonov regényéből A. Sztolper
Rendezte: A. Sztolper

Miért történhetett meg, hogy a fasiszta hadsereg támadása készületlenül érte a Szovjetuniót? Erre és ehhez hasonló kérdésekre keresi a feleleteket a film.

Ivan Szincov, közvetlenül a háború kitörésekor, haditudósítóként került a frontra. A válságos helyzet azonban másra kényszeríti. Többször végig kell harcolnia a fasiszta gyűrűből való kitörést, hogy azután eljutva övéihez, a személyi kultusz bizalmatlan légköre miatt ismét előlről kezdje a küzdelmet mint közkatona. A súlyos társadalmi kérdéseket Szincov kétirányú megpróbáltatásán keresztül — egyrészt a németek elleni harc, másrészt küzdelme a bizalmatlanság eloszlatásáért — veti fel rendkívül élesen a film cselekménye. A választ magában hordja, s minden más lehetőséget kizáróan példázza a főhős sorsa: az őt ért csapások ellenére becsülettel végig harcolja a II. világháborúnak talán legválságosabb időszakát, s ezzel visszaszerzi tiszti rendfokozatát.

ÍGY JÖTTEM

Magyar film. — Normál: 2791 m. — Keskeny: 1216 m.
Írta: Vadász Imre novellájából Hernádi Gyula
Rendezte: Jancsó Miklós

Jancsó Miklós, a film rendezője, Jóskának, egy 17 éves gimnazistának néhány hetét meséli el. A fiú, Magyarország felszabadulásakor szovjet fogságba esik. Őrzője egy hasonló korú szovjet katona, aki sebesüléséből még nem épült fel teljesen. A két fiú viszonyán keresztül ábrázolja a rendező azokat az értékes emberi kapcsolatokat, közös érzéseket és gondolatokat, amelyeket a háború sem tudott elmosni, s amelyek olyan kiélezett helyzetben is felszínre törnek, mint az „őr és fogoly" viszony esetében. Jóska eleinte bizalmatlan, állandóan szökésre gondol. Lassan azonban, szinte maguk

sem veszik észre, barátság szövődik közöttük. Kolja emberséges magatartása foglya iránt; hatalmas erőfeszítése, hogy úrrá legyen sebesülésének következményein; egyszerű, nyílt jelleme: mindez hozzájárult ahhoz, hogy természetes emberi érzéseik határozzák meg kapcsolatukat. A háború befejeződik. Kolja szervezete nem tudja legyőzni a betegséget. Jóska egy megbonthatatlan barátság emlékét őrizve magában, hazaindul.

IVÁN GYERMEKKORA

Szovjet film. — Normál: 2720 m. — Keskeny: 1060 m.
Írta: Bogomol és Mihail Popova
Rendezte: Andrej Tarkovszkij

„Boldog gyermekkor" — mondják az emberek. Már a film címe is jelzi, hogy a rendező nem a megszokott, „boldog" jelzővel illetett gyermekkorról akar beszélni. Iván tizenkét éves a II. világháború idején. Apja, aki határőr volt, a legelső napon elesett, anyját a szeme előtt lőtték agyon. A háború embertelen kegyetlensége, tragikus következményei egy gyermeknél még fokozottabb, sűrítettebb formában nyilvánulnak meg. Iván nem tud már többé úgy élni és gondolkodni, mint más, hasonló korú fiatal. Számára csak az olthatatlan gyűlölet marad a fasiszták iránt. Hiába teszik a gyermekotthonba, megszökik és a szovjet partizánokhoz csatlakozik felderítőnek. Felnőtteket túlszárnyaló vakmerőséggel hajtja végre feladatait. Egyik útjáról azonban nem tér vissza — a fasiszták elfogják és kivégzik. A boldogság csak vágy maradt számára. Iván gyermekkora megszakadt, mielőtt még valóban gyermek lehetett volna. Tizenkét éves korában, mint katona halt hősi halált.

A KATONA APJA

Szovjet film. — Normál: 2655 m. — Keskeny: 1059 m.
Írta: Zsengyi
Rendezte: Csheidze

Végletesen kiteljesedett emberi érzéseket, gondolatokat jelenít meg a film rendezője. Öreg paraszt indul el egy kaukázusi faluból, hogy megkeresse katonafiát. Mindenütt nyomában járva végigharcolja szinte egész Európát. És amikor vágya már-már beteljesedne, amikor a szovjet csapatok a biztos győzelem felé haladnak, akkor látja viszont őt, de csak holtan. A két esemény időpontja szinte egybeesik: a történelmi szinten megvalósuló győzelem és az apa tragédiája. Ez adja meg a film drámai feszültségét. A kettő ugyanakkor feltételezi egymást. Az apa végtelen szeretete, embersége, kitartása — amelylyel fiát keresi — hordozója, biztosítéka volt a győzelemnek. A közösség boldogsága egyenlőre csak egyéni tragédiákon keresztül valósulhatott meg.

MI HÚSZÉVESEK I—II.

Szovjet film. — Normál: 4889 m. — Keskeny: 2019 m.
Írta: Hucijev és Spalikov
Rendezte: Marlen Hucijev

A film a mai húszévesek életét jeleníti meg, vágyaikat és csalódásaikat, munkájukat, cselekedeteiket. Szergej leszerel a katonaságtól, ismét visszatér barátai közé. Felnőttek már, maguknak kell kézbe venni sorsukat, kialakítani életüket. És ez nem is olyan könnyű. Meg kell találniuk az eszmei-erkölcsi alapot, ahonnan elindulhatnak és amelyre mindig támaszkodhatnak.

Ezt keresi a film főhőse, Szergej is. És, hogy békében, a „szürke" mindennapokban is sikerül az élet szépségét és kötelességeit felismernie, ahhoz apjának emléke szükséges. Apjáé, aki húsz éves korában a Nagy Honvédő Háborúban életét áldozta hazájáért. Az ő példaképe segíti a fiút abban, hogy megtalálja önmagát és biztos kézzel alakítsa ki életét, eszményeinek megfelelően.

A NAGY VOLGAI CSATA

Szovjet film. — Normál: 2184 m. — Keskeny: 880 m.
Magyar hangbemondásos.

A világtörténelmi csata lefolyását dokumentálja a 150 haditudósító felvételeinek és az Állami Filmarchívum anyagainak felhasználásával készült film. Bemutatja a német csapatok Sztálingrád irányába történt előrenyomulását, a fasiszta hadsereg megsemmisítését, a város felszabadítását.

A NEVÜK AZONOS

Szovjet film. — Szélesvásznú: 3191 m.
Írta és rendezte: Danyiil Hrabrovickij

Kevés olyan szovjet film van, amelyik a háború és a ma közötti kapcsolatot, összefüggést olyan élesen, szuggesztíven és hitelesen vetné fel, mint Hrabrovickij alkotása. Azonos a nevük: Borogyin űrrepülőnek és a II. világháború fiatal katonájának, Borogyin őrmesternek. Feladatuk nehézsége, jelentősége is hasonló horderejű: az űrrepülés sikeres végrehajtása egyrészt, és egy rendkívül veszélyes katonai feladat megoldása másrészt. Sorsuk azonban mégis mennyire különbözik. Borogyin űrrepülő vörös szőnyegen lépdelt dübörgő taps közepette a sikeres repülés után. Az égő tankból kivánszorgó őrmester pedig, a nácik pillantásától kísérve holtan esik össze. A rendező párhuzamosan futtatja a két eseményszálat, így a két világ azonosságai és különbségei rendkívül élesen mutatkoznak meg. A film hangvételére elsősorban a mély, egyetemes humánum jellemző, ami tökélesen beilleszkedik szemléletmódjába, állásfoglalásába: a második élet, az űrrepülő világa nem létezhetne az első áldozata nélkül.

OPTIMISTA TRAGÉDIA

Szovjet film. — Szélesvásznú: 3408 m.
Írta: V. Visnyevszkij drámájából Szofia Visnyeveckája és Szamszon Szamszonov
Rendezte: Szamszon Szamszonov

A példaként emlegetett vörös egységek nem születtek meg előzmények, konfliktusok és nehézségek nélkül. Sokszor tragédiák és hallatlan önfegyelem árán alakult át egy-egy fegyveres csoport valóban ütőképes vörös egységgé. Egy ilyen átalakulási folyamatot vitt filmre a rendező, Visnyevszkij drámájának nyomán.

A magukat „szabad anarcho-forradalmi egységnek" nevezett hajó legénysége egy napon hírt kap: komisszárt neveztek ki hozzájuk. A „saját törvényeik" szerint élő egység, és a női komisszár között megindulnak a titkos és nyílt összeütközések. A komisszár hosszú ideig tartó kemény küzdelme, akaratereje és bátorsága meghozza az eredményt: az anarchista csoport átformálódik kiérdemelten forradalmi ezreddé.

SCSORSZ

Szovjet film. — Normál: 3142 m. — Keskeny: 1355 m.
Írta és rendezte: Dovzsenko

A polgárháború és az intervenció elleni harc emberfeletti küzdelmet kényszerített a fiatal szovjet államra. Helyt kellett állni, meg kellett védeni október vívmányait. Ehhez rendkívüli, kivételesen erős jellemű emberekre volt szükség. A véres napok legendás hírű vörösparancsnokai közül a film rendezője Scsorsz-ot választotta ki, hogy alakjának megidézésével örök emléket állítson a hősi korszaknak és nagy hadvezéreinek. A romantikus hangvételű film a főhős árnyalt, rendkívül jól egyénített jellemrajzán túl hiteles képet ad a harcok lefolyásáról, az összeütközések kimenetelének okairól, összetevőiről.

SIVATAGI 13-AK

Szovjet film. — Normál: 2355 m.
Írta: Piut és Mihail Romm
Rendezte: Mihail Romm

Leszerelő vöröskatonák lovagolnak a sivatagon keresztül. A végeláthatatlan homokgyűrűk minden nedvességet felszívnak. Itt a víz a legnagyobb úr. A kutakat egy fehér banda betemette, és amikor végre rábukkannak egyre, két elrejtett géppuskát találnak csak, s az éltető folyadék cseppekben szivárog. Nemsokára megjelenik a kétszáz főből álló fehér banda is, és megkezdődik a pusztító küzdelem a vízért, ami nincs. A régóta fosztogató hordát mindenképpen fel kell tartóztatni, hadd higgyék csak, hogy a kút a megváltást jelentené számukra. Az ismét katonai egységgé alakult vörösök közül a legjobb lovas elindul, hogy segítséget hozzon.

Az 1937-ben készült filmalkotás sűrített drámaisággal, hiteles lélektani rajzzal jeleníti meg az eseményeket, a sivatagban egyedül vándorló embernek és az elszántan rohamozó fehérek ellen küzdő csapatnak a küzdelmeit.

MÓDSZERTAN

Az ismertetett filmeket úgy próbáltuk megválogatni, hogy azokat — a helyi lehetőségeknek és igényeknek megfelelően — az egységek a saját elképzeléseik szerint csoportosíthassák. Az alábbiakban néhány olyan lehetőséget ismertetünk, amelyek a tartalmi-tematikai azonosságok és különbségek mellett alkalmat adnak a mennyiségi válogatásra is, amikor a filmfesztivál programját tervezik. A szigorúan kötött tematika (a Szovjet Hadsereg 50 éve), továbbá az egyes filmek kópiáinak száma és az egységek szervezési-technikai feltételei alapvetően meghatározzák a filmfesztivál keretében levetíthető alkotások számát. A legideálisabb jelen esetben 5—6 film bemutatása volna. Az említett okoknál fogva azonban, olyan összeállításokat készítettünk, amelyekben 3, 4, 5 és 6 alkotás szerepel.

I.

Fél évszázad telt el a Szovjet Hadsereg megszületése óta. Történelmileg ez rendkívül rövid idő, mégis két óriási megpróbáltatáson ment keresztül. Mindkettő — a polgárháború évei és a II. világháború — mást és mást követelt a Szovjet Hadseregtől. Az 1917-et

követő, Szovjetoroszország ellen irányuló intervenció rákényszerítette a fiatal szocialista államot, hogy megszervezzen és kialakítson egy ütőképes, új alapokon nyugvó hadsereget. A II. világháború kirobbanása, a fasiszta német hadsereg támadása következtében megtörtént az átszervezés, és ma a Szovjetunió a világ legkorszerűbb, legerősebb hadseregével rendelkezik. A viszonylag egyenesvonalú fejlődés mellett is két különböző történelmi korszakról beszélhetünk, ennek megfelelően a filmművészet is különböző módon ábrázolta a két időszak eseményeit. Lehetőségünk van tehát arra, hogy történeti szempontból csoportosítsuk a filmeket, mintegy korrajzot adva egyrészt a polgárháborúról, másrészt a II. világháborúról.

1. *A POLGÁRHÁBORÚ ÉVEI*

a) Csapajev
b) Doni elbeszélés
c) Optimista tragédia
d) Scsorsz
e) Sivatagi 13-ak

2. *A II. VILÁGHÁBORÚ*

a) A nagy volgai csata
b) Emberi sors
c) Élők és holtak
d) Így jöttem
e) Iván gyermekkora
f) A katona apja

Természetesen a filmeket úgy is megválogathatjuk, hogy egységes áttekintést adjunk a forradalomtól egész napjainkig. Ebben az esetben a levetítendő filmek számát a helyi elképzelések és lehetőségek szerint kell meghatározni. Érzékletesen áttekinthetővé lehet tenni ezt az 50 évet az alábbi csoportosításokban szereplő alkotásokkal, attól függően, hogy a filmfesztivál programján a) három, b) négy, c) öt, d) hat film szerepel:

a) Optimista tragédia
Élők és holtak
A nevük azonos

b) Optimista tragédia
Élők és holtak
A nagy volgai csata
A nevük azonos

c) Scsorsz
Sivatagi 13-ak
Emberi sors
A katona apja
Mi húszévesek

d) Scsorsz
Sivatagi 13-ak
Emberi sors
A katona apja
Mi húszévesek
A nevük azonos

II.

Erre a fél évszázadra azonban nemcsak a szakaszosság volt a jellemző, hanem a folyamatosság is. A Szovjet Hadsereg és a szovjet katona születését fejlődésében is nyomon követhetjük:

A SZOVJET KATONA SZÜLETÉSE

a) Optimista tragédia
b) Csapajev
c) Iván gyermekkora
d) Élők és holtak

Ha időrendi sorrendben, egymás után végignézzük ezeket a filmeket, akkor világosan kirajzolódnak előttünk azok az objektív és szubjektív feltételek, amiknek döntő hatásuk volt az újtípusú katona kialakulásában. Az októberi forradalom után a legfontosabb az volt, hogy az anarchista, szervezetlen, szétesző egységek helyett fegyelmezett, ütőképes hadsereg jöjjön létre. Az Optimista tragédia ezt a születést jelenítette meg. A Csapajev című film a tudatos forradalmár, a kommunista parancsnok kialakulását rajzolta meg. A polgárháború időszakában tehát megteremtődtek azok a belső, szubjektív feltételek — a gondolkodásmód megváltozása, a kommunista erkölcsi norma kialakulása stb. — amelyek elengedhetetlenül szükségesek voltak ahhoz, hogy a spontán forradalmi tömegből tudatosan forradalmi hadsereg, a fehérek ellen harcoló vezérből kommunista vörösparancsnok válhasson.

Az Iván gyermekkora című alkotás átvezet bennünket a Nagy Honvédő Háború időszakába. Segítségével képet kapunk arról, hogy a szovjet katona megszületésénél egy más időszakban milyen kegyetlen, külső okok játszottak közre. Hiszen a támadók barbarizmusa — mint a film is bizonyítja — csírájában kialakította az ellenük irányuló olthatatlan gyűlöletet.

Az Élők és holtak mintegy összegezi az eddigieket: a főhős útja megmutatja az összes lényeges belső és külső tényezőt, ami meghatározta a szovjet katona jellemző tulajdonságait, típusát.

III.

NAGY CSATÁK, NAGY HADVEZÉREK

a) Csapajev
b) Scsorsz
c) Élők és holtak
d) A nagy volgai csata

A filmanyagnak ezzel az elrendezésével elsősorban a háború jellegét tudjuk érzékeltetni. Parancsnok és közkatona, egyén és közösség, háború és történelem: mindezek a viszonyok, kapcsolatok alkalmasak arra, hogy tipizálhassuk a háború jellegét, és ezen keresztül feltáruljon előttünk egy adott történelmi-társadalmi helyzet. E négy film együttesen láthatóvá teszi a Szovjet Hadsereg útját, azt a fejlődésvonalat, ami Csapajev legendás lovasrohamától a második világháború modern hadigépezeteinek az összecsapásáig húzódik.

IV.

A HŐSÖK EMBEREK

a) Doni elbeszélés
b) Emberi sors
c) A katona apja

Szimonov világhírű regényének, az Élők és holtaknak (ennek alapján készült az azonos című film is) van egy második kötete is. A könyv címe: Nem születünk katonának. Jelképes ez a cím, azt jelenti, hogy katonának senki nem születik, csak adott, kényszerítő helyzetben azzá válhat, vagy kell válnia. A hősök is emberek. Mivel a művészet — bármit ábrázol is — mindent az ember szemszögéből közelít meg, a katona megjelenítésében is szükségszerűen az emberről tudunk meg valami újat, fontosat, sajátosat. Ha végig tekintünk a szovjet filmművészet legnagyobb alkotásain — azokon, amelyek a háborút dolgozzák fel valamilyen formában — akkor láthatjuk, hogy minden egyes film végsősoron a szovjet emberről, a szovjet nép sorsáról szóló híradás. A művészi módszer tekintetében persze különböznek egymástól. A megközelítés szempontjától függően az egyes művekben ez különböző megnyilvánulási formákban jut kifejezésre. A felsorolt három filmnek elsősorban az a közös vonása, hogy a katona alakjában mindhárom — cselekménybonyolításban, művészi formában stb. is — elsősorban az embert hangsúlyozza nem pedig az embertől a katonát. Szempontunkból ez azért lényeges, mivel a szovjet műalkotások többsége éppen ezzel tudta általános, egyetemes érvényűvé tenni azokat a gondolatokat és érzéseket, amelyeket filmjeikben kifejeznek.

V.

A HŐSÖK VELÜNK ÉLNEK

a) Így jöttem
b) Mi húszévesek
c) A nevük azonos

A háborúktól, öldöklő csatáktól terhes évek elmúltak. A szovjet katonák megvédték hazájukat, életük feláldozásával adtak biztosítékot az elkövetkezendő nemzedékek számára. A világ újraépült. És ők ma is közöttünk élnek, gondolatainkban, érzéseinkben, kitörülhetetlen nyomot hagytak emlékezetünkben. Halálukkal és győzelmükkel példát adtak és utat mutattak. A három film az elmúlt és a mai kor közötti eleven, szerves kapcsolatot tárja föl, a hősöknek állít „ércnél maradandóbb emlékművet".

* * *

A rendelkezésre álló filmanyagot öt nagy csoportba osztottuk. Az öt csoport tartalmi vonatkozásokban olyan jegyeket hordoz, amelyek alkalmasak arra, hogy az adott egység eddigi politikai-nevelési munkáját speciálisan is befolyásolják. Ezért javasoljuk, a fesztivál rendezése során a megfelelő filmek kiválasztása és bemutatása mellett szervezzenek ünnepélyes megnyitót, vagy adott esetben filmismertető előadást is.

1968. január ..... n, ... órakor a könyvtárban

SOLOHOV: EMBERI SORS

CÍMŰ IRODALMI ALKOTÁSBÓL ANKÉT

Az ankétot vezeti: .....

KÖNYVANKÉT-VÁZLAT

A Lenin- és Nobel-díjas Solohov napjaink nagy, élő klasszikusa. Regényei, elbeszélései ismertek az egész világon, hihetetlenül sok kiadásban és nagy példányszámban, a legkülönbözőbb nyelveken jelentek meg. (Ennek illusztrálására megemlíthetjük, hogy a „Feltört ugar" több mint 130 kiadást ért meg, a „Csendes Don" kiadott példányszámai pedig meghaladják a nyolcmilliót.) Mi lehet vajon ennek az óriási, ugyanakkor jogos sikernek a titka?

Ha eddigi életművén áttekintünk, akkor összességében a monumentálitás tűnik fel, a világ hallatlanul tág figyelése, egyben a szintézisre törekvő látásmódja a lenyűgöző. Ezt elsősorban nagy és korszakos jelentőségű élményanyaga tette lehetővé.

1905-ben született a Don-vidéken, Vesenszkaja mezővárosban és itt kerül bele — már gyermek-fejjel — a történelem sodrába. Átéli a szülőföldjén keresztül zúduló, ellentmondásokkal teli polgárháborút. Szemtanúja a kozákság iszonyatos kataklizmájának, elbizonytalankodásának, ingadozásának a háború örvényei között, a régi és új világ élet-halál harcában. Ez az időszak adta az alapanyagot sok művéhez, köztük eposzi távlatú, több kötetből álló regényéhez, a Csendes Don-hoz is. Egyetemes látásmódja azonban nemcsak az ilyen, műfajában, szerkezetében is monumentális jellegű műveiben mutatkozik meg. Nagyságát többek között éppen az adja meg, hogy az őt körülvevő világot, a nagy történelmi sorsfordulókat nemcsak szélességében, sokszínűségében és távlataiban, hanem mélységében is ábrázolni tudja, mégpedig viszonylag kis terjedelmű alkotásaiban ugyanolyan szinten, mint pl. a Csendes Don-ban. Ezt példázza „miniatűr" remekműve, az Emberi sors.

„Két elárvult ember, két kis porszem, amelyet idegen tájakra vetett a soha nem látott erejű háborús vihar... Milyen jövő vár rájuk?" — teszi fel a kérdést Solohov, elbeszélésének végén. Az egész szovjet nép, minden szovjet ember előtt ez a kérdés állt a háború befejezésekor. Az Emberi sors szerzőjének művészi zsenialitása abban van, hogy éppen ezt a kérdést, a korszak leglényegesebb dilemmáját, a perspektíva lehetőségét fogalmazta meg és tette érzékletessé. Hiszen a Szovjetunió győzelme a fasizmus felett, önmagában még nem jelenthetett teljes megoldást az egyes ember számára: a győzelem

jelentősége abban rejlett, hogy az addigi küzdelem, fegyveres harc és a velejáró pusztulás helyett megnyitotta az utat a háború utáni kibontakozás felé. De ezen az úton végig is kellett menni, mégpedig olyan embereknek, akikből a háború energiájuknak, hitüknek, cselekvőképességüknek a maximumát kiszívta. Szinte újra kellett teremteniük önmagukat, hogy egyáltalán a kezdő lépéseket megtehessék. Solohov, főhősének megjelenítésével ezt a sorsdöntő pontot ragadta meg és fejezte ki a művészet, az irodalom eszközeivel. Egy ember élettörténetébe sűrítette mondanivalóját, de ezt az általános szintjére tudta emelni, s így figyelme kiterjed az emberi sors minden vonatkozására. Vizsgáljuk meg röviden, hogyan, milyen művészi módszerrel tudta ezt elérni.

A háború utáni első tavaszon az író egy szélesre duzzadt folyó partján várakozik a kompra. Két „vándor" telepszik mellé: egy hatalmas, borostás arcú, kopott ruhájú, külsejében és lelke mélyén is megviselt, meggyötört férfi és egy aprócska gyermek. A jövevény Andrej Szokolov, aki közlékeny, nyíltszívű ember, s amíg a csónak érkezését várják, elbeszéli élete történetét. Még el sem kezd beszélni, a szerző máris érzi, hogy ettől az idegen, messziről jött férfitől mindent hallani fog, amit a háború és ember viszonyáról lényegest és döntőt meg lehet tudni: „Én oldalról rápillantottam, és egyszeriben nem jól éreztem magam... Láttak már valaha olyan szemet, amelyet mintha hamuval szórtak volna be, amely olyan vigasztalhatatlan, halálos bánattal van tele, hogy még ránézni is nehéz? Hát ilyen szeme volt az én véletlenül jött társamnak." Amit Szokolov elmond magáról, az tulajdonképpen ennek a „vigasztalhatatlan" szempárnak az értelmezése, rendkívüli megjelenítő erővel.

Az elbeszélés folyamán feltárulnak előttünk azok az iszonyatos szenvedések, azok a mély örvények, amelyeken Szokolovnak át kellett mennie, amiket túl kellett élnie. Az író — a műfaj is erre kényszeríti — rendkívül sűrítetten ábrázolja az eseményeket, főhősét mindazon a katarzison végigvezeti, ami a háborúban különös jelentőséggel és horderővel bírt az ember számára. Ez önmagában is szuggesztívvá teszi az elbeszélést, lenyűgözi és magával ragadja az olvasót. Mivel a mesélő saját személyes élményeit mondja el, közvetlen, egyszerű hangvétellel: egyértelműen tudunk azonosulni a főhőssel, nekünk is személyes élményünkké válik a megélt történelem. Szokolov alakját egyetemes szinten tipizálja a szerző, így az ábrázolt sorsviszony is szimbólikus értelmet kap. Jelképes a főhős az alapszituáció tekintetében, származásában, egyéniségében, egész háború előtti életvitelében. Bizonyítja ezt a munkáskörnyezet, a munkáshétköznapokban kiteljesedő emberi világ rajza. Jelképes Szokolov útja, a háborús kataklizma, ahonnan vigasztalanul, kiégetten került ki, annak ellenére, hogy akaratereje képessé tette a megpróbáltatások elviselésére és óriási hitet, erőt adott neki a halál legyőzésére.

De szimbólikus a zárószituáció is, mivel ez egyben a kezdetet is jelenti, nemcsak a véget. Hiszen Solohov éppen azért sújtja főhősét a háborús pokol minden csapásával, hogy egyetlen, a háborút követő kezdő lépése magában hordozhassa a sokat szenvedett ember újjászületésének egyetemes perspektíváját. Ha nem élt volna át minden szenvedést, nem lenne akkora hordereje, olyan biztos távlata az új élet elkezdésének sem. Ezért tudta Solohov ebben a kis remekműben az egész szovjet nép sorsát és várható útját megjeleníteni. Egyetlen gesztus, egyetlen gondolat végérvényesen biztosítja az élet folyamatosságát, az értékes emberi világ újraépülését: „Nem, nemcsak álmukban sír-

nak a háborúban megőszült idős férfiak. Sírnak ébren is... Csak az a fő, hogy idejében félre tudj fordulni. És az a legfőbb, hogy ne sebezd meg egy kisgyermek szívét: ne lássa, hogy fut le arcodon a fukar, de forró férfikönny." — hangzik a mély gondolatiságot sűrítetten kifejező intelem.

Az élet folyamatosságának érzékeltetésében döntő szerepe van a főhőshöz csatlakozó kisfiú alakjának, annak a sorsnak, amit rövid életéről, érzelmeiről felvillant az alkotó. A kisgyermek is egyedül van a világban. Az egymásra találás, az eggyüvé tartozás megszünteti a magányt, reményt, életcélt sugall, ugyanakkor azt is érzékelteti, hogy nemcsak Szokolov és Ványa találtak egymásra; a szovjet emberek közösségének sajátja, hogy e két emberi sorshoz hasonlóan újra talpra tudtak állni és a jövő felé fordították tekintetüket.

MÓDSZERTAN

Hogyan lehet jó, sikeres könyvankétot megszervezni? Ennek egyik első és legfontosabb feltétele a művészi alkotás kiválasztása. A javasolt könyv művészi színvonala megfelelő legyen; témájában, hangvételében alkalmazkodjon a rendezvény céljához; lehetőleg tartson számot közérdeklődésre; legyen könnyen beszerezhető. Solohov: Emberi sors-a mindezeket az igényeket kielégíti. Az ankét sikerének másik fontos feltétele, hogy a rendezvény valamennyi résztvevője előzőleg olvassa el a kiválasztott könyvet, esetleg tanulmányokat, ismertetőket, amelyek a mű értékelésével, elemzésével foglalkoznak. Megvalósítható például, hogy az említett anyagokat a könyvtáros felkutatja, összegyűjti és előzetesen kiállítja, lehetőséget teremt ahhoz, hogy az érdeklődők elolvassák a legfontosabb méltatásokat.

Az eredményesség harmadik lényeges feltétele, hogy az ankétvezető részletekbe menően, alaposan készüljön fel. Átgondoltan elemezze a kiválasztott művet, előre határozza meg (legalábbis körvonalaiban, hiszen sok függ a hozzászólásoktól is) a vita gondolatmenetét, mi az amire a hallgatóság figyelmét felhívja. Ez egyben azt is feltételezi, hogy valamennyire ismerje a vitán résztvevők műveltségi szintjét.

A vita levezetésével kapcsolatban a következőket javasoljuk:

Az elbeszélés rövid elemzése alapján két fő kérdéscsoport köré tömöritsük a problémákat. Először is meg kell fogalmaztatni, hogy milyennek látják Szokolov emberi alakját, egyéniségét. Ezt főleg a háború teremtette különleges szituációkhoz való viszonyulásán keresztül lehet elérni. Gondolunk itt például az áruló megfojtására; az egyén természetéből fakadó irtózat és a cselekvés szükségszerű bekövetkezése közötti ellentmondás legyőzésére. Ugyanígy felhozhatjuk vitakérdésnek Szokolov emberfeletti ellenállását a fasiszta tiszt provokációs támadásával szemben; az éhhalál szélén álló szervezet elementáris vágyódása az étel után és az etikus emberi tartás megőrzése közötti konfliktusra utalhatunk. Mindezekkel konkréttá, elevenné és meggyőzővé tudjuk tenni az ábrázolt valóság művészi megjelenítésében rejlő erőt.

Másodszor, a vita alapján tisztázni kell, hogy Solohov miért viszi keresztül oly sok feszültséggel, izgalmakkal teli szenvedéseken főhősét, és milyen kapcsolat, összefüggés áll fenn Szokolov borzalmaktól terhes útja és a kisgyermek fiává fogadása között. Az ankétvezető nagyon célratörően irányítsa a vitának ezt a részét, hogy a résztvevők is világosan megtudják fogalmazni a következtetéseket.

Végsősoron értelmezzék Szokolov alakjának szimbólikus jelentőségét, a jövő perspektivájának — éppen a múlt, a háború tudatában — óriási horderejét, az értékes emberi világ folyamatosságának szükségszerűségét.

A témához javasolt irodalom:

AROBELIDZE, Otavi: Látogatás Solohovnál. = Magyar Nemzet, 1962. 5. sz. 8. p.

BOTTLIK Sándor: Mihail Solohov. Írói arckép. = A Könyvtáros. 1958. 1. sz. 46—47. p.

DEBRECZENI Tibor: Solohov: Emberi sors. = Köznevelés, 1958. 17. sz. 417. p.

GARAI Gábor: Magányűzés vagy közösségi morál. = Élet és Irodalom, 1961. 17. sz. 5. p.

LÁNG Gusztáv: Mihail Alekszandrovics Solohov. = Könyvtárosok Tájékoztatója, 1960. 3—4. sz. 56—57. p.

SOLOHOV, Mihail: Emberi sors. (Írta:) M. A. = Népszabadság, 1959. 290. sz. 6. p.

POLGÁR István, TELEGDI: Mihail Solohov: Emberi sors. = A Könyvtáros, 1958. 2. sz. 152. p.

TAMÁS István: Emberi sors — emberi erkölcs. = Magyar Nemzet, 1959. 245. sz. 9. p.

TKACSENKO, Vera: Látogatás Mihail Solohovnál — és hőseinél. = Népszava, 1960. 109. sz. 3. p.

1968. január ..... n, ... órakor a kiállítási teremben

50 ÉV
A FORRADALOM VÉDELMÉBEN

C. KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA

Megnyitó beszédet mond: .....

I. sz. tabló

Címe:

EZ VOLT A KEZDET...

Kép, szöveg:

1. V. I. Lenin — az újtípusú, proletárhadsereg megteremtője R 1656/4
2. Lenin irányításával a párt előkészítette a proletariátust a fegyveres felkelésre. Az üzemekben megkezdődött a Vörös Gárda egységeinek megalakulása R 5344/1
3. Az általános katonai kiképzést nyert egységek díszszemléje a Vörös téren 1918-ban R 5513/1
4. A tulai munkás-kommunista osztag a Déli Frontra indulás előtt 1919-ben R 1629/1
5. Általános kiképzés napja a Vörös téren R 5396/2
6. Lenin és Szamuely a Vörös téren 1919-ben R 5439/5
7. N. A. Scsorsz, a legendás hírű ukrán hadvezér a Vörös Hadsereg tisztiiskolásai körében (x) R 5513/2
8. Lenin beszél az 1919. május 1-i felvonuláson a szocialista haza védelmének feladatairól R 1644/4
9. Lenin és Kalinyin a tüzértisztiiskolásokkal R 1644/6

Szöveg:

A Népbiztosok Tanácsának 1918. január 15-i rendeletével kezdődött meg a reguláris Vörös Hadsereg szervezése. Alig egy hónap múlva az első egységek hősi harcokban álltak helyt Pszkovnál, Revalnál (Tallin) és Narvánál.

II. sz. tabló

Címe:

A FIATAL HADSEREGRE HÁRULT AZ A FELADAT, HOGY LEVERJE A „FELLÁZADT RABSZOLGATARTÓKAT"

Kép, szöveg.

1. Halál Kolcsakra! Elvtársak, mind az Uralhoz! (Plakát)	R 5415/7
2. A csitai Vörös Gárda	R 5353/6
3. Indul az utánpótlás a Keleti Frontra	R 5513/3
4. A belső ellenforradalmárokat a nemzetközi imperializmus támogatta — ezt fejezi ki a karikatúra	R 5413/1
5. Győzni fogunk! (Plakát)	R 5352/1
6. Lenin beszél	R 5439 4
7. A csetini partizánok az intervenciósoktól zsákmányolt tankokkal 1920-ban	R 5513/4
8. A polgárháború és az intervenciósok elleni harcok katonai vezetői	R 5513/5

Szöveg:

A háború — a politika folytatása... „A mi háborúnk a forradalom politikájának, a kizsákmányolók, a kapitalisták és földbirtokosok megdöntésére irányuló politikának a folytatása." (Lenin)

III. sz. tabló

Cime:

FEL VÖRÖSÖK, DIADALRA!
HARCRA, VÖRÖS KATONÁK!

Kép, szöveg:

1. A Vörös Hadsereg első egysége a frontra indul R 5415/3
2. Az intervenciós államok zászlói Vlagyivosztokban R 5398/8
3. Az intervenciós csapatok egyesített vezérkarának főhadiszállása Vlagyivosztokban R 5354/8
4. Frunze és munkatársai a térképet tanulmányozzák R 5396/4
5. A XI. hadsereg parancsnokai és vöröskatonái a felszabadított Baku pályaudvarán 1920 áprilisában R 5513/6
6. A Csernomorec vörös páncélvonat R 5355/2

Térkép, szöveg:

7. A polgárháború hadműveletei R 5398/7

Szöveg:

„Amikor mi most azért harcolunk, hogy Oroszországban szocialista rendszer legyen, az egész világ szocializmusáért harcolunk." (Lenin)

Címe:

A VÖRÖS HADSEREG HŰ FEGYVERTÁRSAI
AZ INTERNACIONALISTA VÖRÖSKATONÁK

Kép, szöveg:

1. Kun Béla R 5449/8
2. Kalinyin, M. I. a magyar, cseh, német, osztrák, román és délszláv vöröskatonák között 1919-ben. Ez a nemzetközi zászlóalj a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésére alakult R 5513/7
3. Magyar nyelvű internacionalista újságok (Montázs) R 5413/5
4. Magyar tüzérek Orenburgnál R 5347/1
5. Gavro Lajosnak, a radimiszlovszki nemzetközi ezred parancsnokának Vörös Zászló Érdemrend-kitüntetéséről szóló oklevele (1919 december) R 5413/6
6. Magyar zenészek, akiket 1918. szeptember 5-én azért öltek meg Habarovszkban a fehérgárdisták, mert a cári himnusz helyett az Internacionálét játszották R 5406/7
7. A magyar zenészek emléktáblája R 5511/7
8. Magyar nyelvű harcszabályzatok és utasítások R 5511/6

Térkép, szöveg:

9. Magyar internacionalisták harci útja Szovjet-Oroszországban. Közel százezer magyar vett részt fegyverrel a kézben az orosz proletáriátus oldalán a fegyveres harcokban R 5395/A

A VÖRÖS HADSEREG HU PÉ

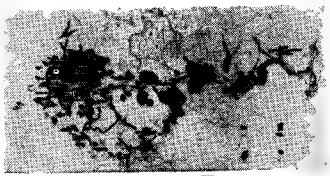

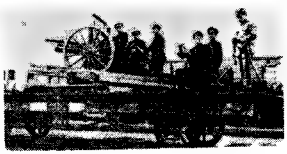

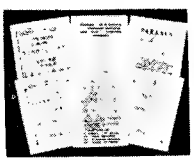

A NEMZETKÖZI INTERNACIONALISTA VÖRÖS KATONÁK

IV. sz. tabló

Lenin elvtárs a parancsnokok egy csoportjával szemlét tart a Vörös téren
A kép száma: R 5326 2

A Szovjet Hadsereg ma a világ legkorszerűbb haditechnikájával rendelkezik, amelyben kiemelkedő szerepük van az interkontinentális rakétáknak. A kép száma: R 5325/2

IX. sz. tabló

A szovjet katona minden időben és viszonyok között készen áll a haza védelmére

A kép száma: R 5309/2

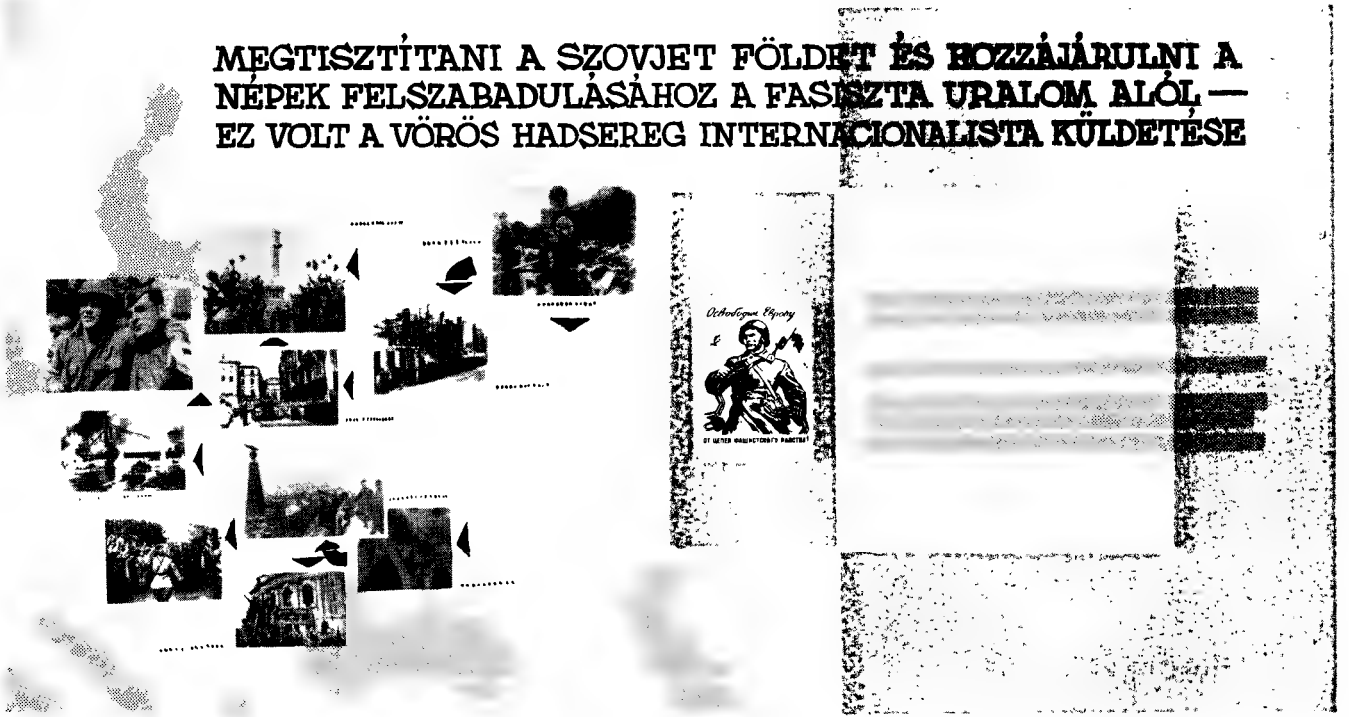
MEGTISZTÍTANI A SZOVJET FÖLDET ÉS HOZZÁJÁRULNI A NÉPEK FELSZABADULÁSÁHOZ A FASISZTA URALOM ALÓL — EZ VOLT A VÖRÖS HADSEREG INTERNACIONALISTA KÜLDETÉSE

X. sz. tabló

A szovjet hadiflotta bázisát az atomtengeralattjárók alkotják

A kép száma: 5308/5

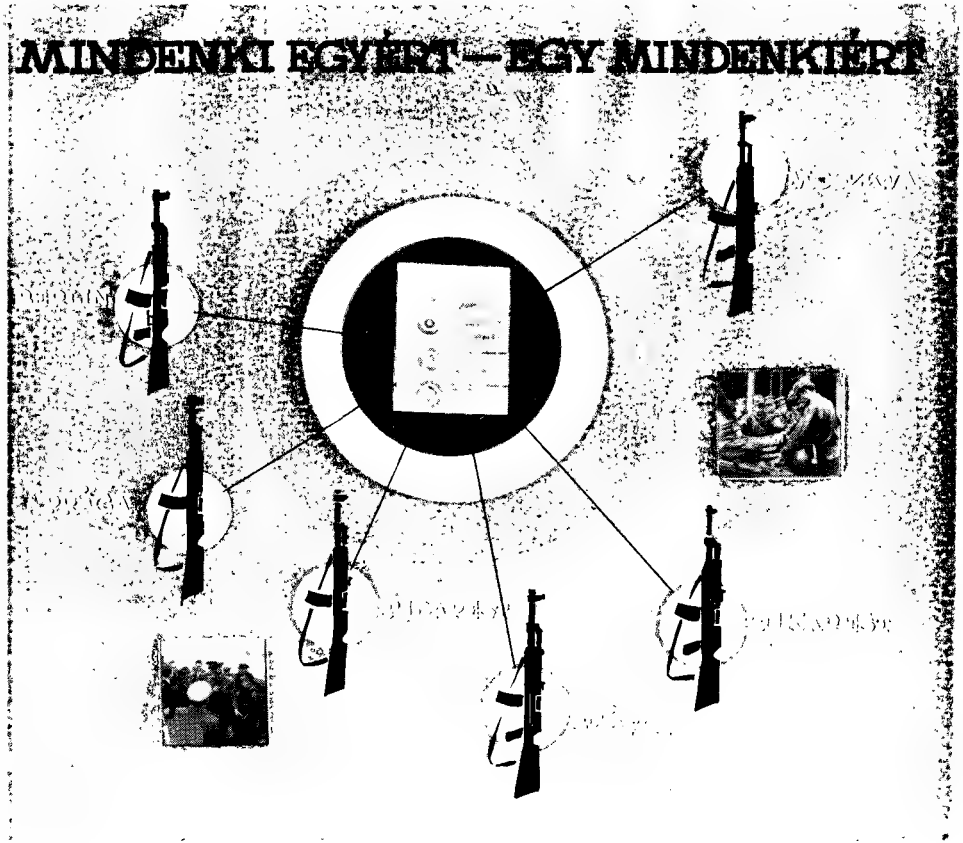

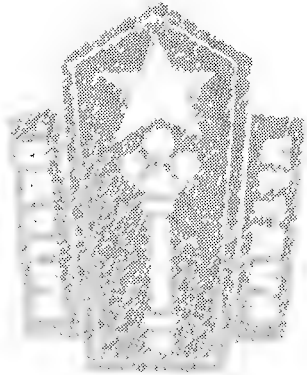

XVI. sz. tabló

A szovjet légierő gépeinek hatékonyságát növelik a korszerű rakétafegyverek

A kép száma: R 5308 3

A különböző haderőnemek és fegyvernemek katonáinak barátsága és szoros együttműködése egyik fontos alkotó eleme a Szovjet Hadsereg erejének

A kép száma: R 5326/8

Címe:

ÚJ FELADATOK A HADSEREG ÉPÍTÉSÉBEN

Kép, szöveg:

1. A Kaspi-tengeri hadiflotta kiképzése 1930-ban R 5513/8
2. Harckocsik a víziakadályok leküzdését gyakorolják 1934-ben R 5510/8
3. Harcászati kiképzés 1937-ben R 5510/7

Szöveg:

A Vörös Hadsereg a polgárháború és az intervenció tüzében kiállta a próbát. A szovjetállam új feladatok elé állította a hadsereget, miután az imperializmus új támadásra készülődött.

A hadsereg korszerű átszervezése, a szocialista katonai doktrina kidolgozása, az új parancsnoki káderek kiképzése, az új, önkéntes katonai fegyelem kialakítása, a hadsereg szocialista erkölcsi-politikai arculatának megteremtése volt a soronlévő feladat.

Címe:

A SZOCIALISTA ÉPÍTÉS HATÁSA A HADSEREGBEN

Kép, szöveg:

1. Katonai díszszemle Moszkvában	1927-ben	R 5510/6
2.	1936-ban	R 5510/5
3.	1938-ban	R 5394/8

Szöveg:

A hadsereg anyagi-technikai bázisának megteremtését, a kiképzés és technikai ellátottság korszerű színvonalának elérését biztosította az a gigászi építőmunka, amely a szocialista építés ötéves terveinek teljesítése nyomán bontakozott ki a Szovjetunióban. 1913-hoz viszonyítva 1940-re az ipari termelés nyolc- és félszeresére növekedett. Ez a korszerű fegyvernemek létrehozását tette lehetővé.

Címe:

FEL, KÜZDELEMRE HŐS HAZA!

Kiemelt szöveg:

1941. JÚNIUS 22. VASÁRNAP.
„A SZOVJETUNIÓ ÖSSZES RÁDIÓÁLLOMÁSAI BESZÉLNEK..."
A HITLERI NÉMETORSZÁG HITSZEGŐEN MEGTÁMADTA A SZOVJETUNIÓT

Kép, szöveg:

1. A Szovjetunió megtámadása. A Signal c. német fasiszta lapban 1941. augusztus 2-án megjelent kép — R 5512/1
2. Plakát Moszkva védelméről — R 5510/1
3. Kurszki lakosok építik a szétrombolt vasútat — R 5510/2
4. Fordult a kocka! Sztálingrád. A volgai csatában a szovjet csapatok 22 ellenséges hadosztályt kerítettek be, több mint 330 000 embert és nagymennyiségű hadianyagot zsákmányoltak, illetve semmisítettek meg — R 5510/3
5. A megszállók kiűzése után visszaállítják az országhatárt jelző oszlopot (1944 március) — R 5440/3
6. Szovjet katonák és partizánok találkozása — R 5510/4
7. Találkozás az Elbán — R 5387/4
8. Győzelmi szemle — R 5452/8

Térkép, szöveg:

9. A Szovjetunió elleni német támadás három iránya
10. Megkezdődött a náci hordák kiűzése a szovjet földről
(A 9. és 10. pontban megjelölt térképek megtalálhatók: Karsai Elek: A berchtesgadeni sasfészektől a berlini bunkerig. Bp. 1962. Táncsics Kiadó, 293., 361. p.)

Szöveg:

1945. május 9-én letette a fegyvert a náci Németország. Véget ért Európában a történelem eddigi legvéresebb háborúja. Győzött az igazság ügye. Ebben a győzelemben a döntő szerepet a szovjet nép és hadserege vállalta magára.

Címe:

A HŐS VÁROSOK FELETT VÖRÖS ZÁSZLÓT LENGET A SZÉL

Kép, szöveg:

1. Leningrád —: 900 nap védelemben R 5540/1
2. Kiev —: 73 nap R 5540/7
3. Átkelés a Dnyeperen 1943 őszén R 5512/2
4. Szevasztopol —: 250 nap R 5540/5
5. Ogyessza —: 69 nap R 5540/3
6. Iszunk Dnyeperünk vizéből, inni fogunk a Prutból, a Nyemanból és a Bugból, megtisztítjuk a szovjet földet a fasiszta tisztátalanoktól (Plakát 1943-ból) R 5512/3

Szöveg:

„A zord időkben e nép szüntelen
mily dús erőnek adta száz jelét,
mily vészek közt mutatta erejét,
s győzött, ha jött a döntő küzdelem!"

(Gyemjan Bednij: Hiszek népemben)

Címe:

EGYÜTT A VÖRÖS HADSEREGGEL — IGAZ FEGYVERBARÁTKÉNT

Kép, szöveg:

1. Szovjet harckocsizók és román katonák menetben R 5515/2
2. Szovjet—csehszlovák áttörés Duklánál R 5515/3
3. Az első Lengyel Hadsereg Varsó elővárosában R 5511/8
4. Szovjet és jugoszláv katonák együttműködése a belgrádi harcokban R 5511/5
5. Tolbuhin marsall, a 3. Ukrán Front parancsnoka a Front kötelékében harcoló 1. Bolgár Hadsereg vezetőivel (jobbján V. Sztojcsev tábornok, bolgár hadseregparancsnok) 1945 márciusában Szigetváron R 5515/1
6. Megjelent az Új Szó 1945. április 12-i számában (újságcikk a magyar csapatok frontra indulásáról) R 5514/8

Szöveg:

Az első nemzeti egységek szervezése a Szovjetunió területén 1942-ben kezdődött meg. 1944 júniusában a Vörös Hadsereg oldalán 104 ezer főt számláló lengyel, csehszlovák, román, jugoszláv és francia egység harcolt a fasiszták ellen, és járultak hozzá saját hazájukon kívül más népek felszabadításához.

X. sz. tabló

Címe:

MEGTISZTÍTANI A SZOVJET FÖLDET ÉS HOZZÁJÁRULNI A NÉPEK FELSZABADULÁSÁHOZ A FASISZTA URALOM ALÓL — EZ VOLT A VÖRÖS HADSEREG INTERNACIONALISTA KÜLDETÉSE

Kép, szöveg:

1. Megszabadíthatjuk Európát a fasiszta rabság láncától (Plakát) R 5511/2
2. Bukarest. 1944. augusztus 31. R 5511/1
3. Szófia. 1944. szeptember 16. R 5511/3
4. Belgrád. 1944. október 20. R 5511/4
5. Varsó. 1945. január 17. R 5514/5
6. Budapest. 1945. február 13. R 5389/1
7. Bécs. 1945. április 13. R 5514/6
8. Berlin. 1945. április 28. R 5449/4
9. Prága. 1945. május 9. R 5514/7
10. Találkozás az Elbánál R 5387/4
11. Díszszemle a Vörös téren 1945. május 24. R 5442/3

Címe:

MAGYARORSZÁGON FELSZABADÍTÓKÉNT, TESTVÉRKÉNT

Kép, szöveg:

1. Szovjet csapatok az Alföldön	R 5388/4
2. Átkelés a Tiszán	R 2615/3
3. Budapest felé	R 5514/4
4. Szovjet harcosok az Erzsébet-hídnál	R 5298/4
5. Szovjet és magyar hídépítők	R 5388/5
6. Megérkezett az első gabonaszállítmány a Szovjetunióból	R 5388/6
7. A korabeli sajtó a szovjet segítségről	R 5515/4, 5, 6, 7, 8
8. Szovjet harckocsik a Margit-hídnál 1956-ban	R 5514/3
9. Malinovszkij elvtárs a magyar katonák körében	BR 4999/10

Szöveg:

„... a magyar nemzeti függetlenség ügyének nagyobb barátja és erősebb támasza a Szovjetuniónál — annak fennállása óta — nem volt és ma sincs". (Kádár János)

Címe:

A SZOVJET NÉP AZ ORSZÁG HELYREÁLLÍTÁSA UTÁN HOZZÁLÁTOTT A KOMMUNIZMUS ANYAGI ÉS TECHNIKAI BÁZISÁNAK MEGTEREMTÉSÉHEZ

Kép, szöveg:

1. A belojanszki atomerőmű — R 5591/4
2. Az épülő bratszki vízierőmű — TASZ 6—12—8/19/MTI
3. Aratás a szűzföldeken — R 5391/3

Grafika, szöveg:

4. A Szovjetunió sikerei az óriásrakéták megteremtésében:
   1957. okt. 4. az első Szputnyik kilövése a világűrbe
   1959. szept. 12. Lunyik—2 a Holdon
   1961. ápr. 12. a Vosztok—1 Gagarinnal a fedélzetén
   1966. febr. 3. simán a Holdra ereszkedik a Luna—9
   1966. márc. 1. célba csapódik a Venus—3
   1966. ápr. 3. Hold körüli pályára áll a Luna—10
   1967. okt. 18. a Venus 4. szovjet automatikus űrállomás simán leszállt a Venus bolygó felületére

Kép, szöveg:

5. *Képek a szovjet hadsereg technikai eszközeiről:*
   a) Rakéta a kilövés pillanatában — R 3669/5
   b) Víziakadály leküzdése „kétéltű" gépkocsikkal és harckocsival — R 5309/8
   c) Harcászati rakéta — R 5095/7

Szöveg:

„A szocializmus a tudomány és a technika számos ágában megelőzte a kapitalizmust, és ezzel az imperialista agresszió megfékezésének hatalmas anyagi eszközeit adta a békeszerető népek kezébe." (SzKP XXII. kongresszus)

Címe:

A SOKOLDALÚ KIKÉPZÉS BIZTOSÍTJA A HADSEREG EREJÉT

Képek a szovjet katonák kiképzéséről, amelyet montázs-szerűen célszerű elhelyezni:

R 5083/5
R 4635/4
R 5092/7
R 5092/6
R 5092/3
R 5092/5
R 5095/4
R 3671/4

Szöveg:

„A szovjet katonák ereje nemcsak abban a fegyverben és technikában van, amelyet a hazától kaptak. Erejüket megtízszerezi az eszme ereje, a szilárd katonai fegyelem és szaktudás, a magas politikai öntudat, és annak mély megértése, hogy mindenki személyesen felelős a szocializmus vívmányainak megvédéséért." (A. A. Jepisev hadseregtábornok)

Címe:

KÉSZEN A BÉKE ÉS A SZOCIALIZMUS VÉDELMÉRE

Képek a moszkvai díszszemlékről:

R 5292/5
R 5084/3
R 5084/4
R 5082/5
R 5085/7
R 5085/5
R 5308/3

Szöveg:

A nemzetközi kapcsolatok történetének új vonása, hogy a szocialista államok kezében roppant katonai erő összpontosul, amely a béke fontos tényezője. E hatalmas erő magva és lő ütőereje a Szovjet Hadsereg.

XV. sz. tabló

Címe:

A SZOVJET HADSEREG — A NÉP FEGYVERES EREJE

Kép, szöveg:

1. Vidáman, frissen . . .	R 5514/2
2. Kellemes percek a klubban	R 5514/1
3. Szovjet katonák Magyarországon az árvízvédelemnél	R 5512/8
4. Komszomolisták között	R 5512/7
5. Üzemlátogatáson	R 5512/6
6. Eszmecsere aktuális nemzetközi kérdésekről	R 5512/5
7. A. Nyikolájev űrhajós Magyarországon	R 5512/4

Szöveg:

„Fegyveres erőink legyőzhetetlenségének egyik legfontosabb feltétele a hadsereg és a nép szoros és megbonthatatlan egysége." (Malinovszkij)

Címe:

MINDENKI EGYÉRT — EGY MINDENKIÉRT

Kép, szöveg:

1. A Varsói Szerződés aláírásai	R 5441/2
2. Fegyverbarátság	R 5289/2
3. Grecsko marsall a magyarországi „Duna" hadgyakorlaton	N 3019/A
4. Montázs-szerűen a Vltava hadgyakorlat bemutatása (1966 szeptember, Csehszlovákia)	R 5171/2 R 5173/7 R 5175/7 R 5177/7 R 5181/8 R 5184/7

Szöveg:

„Szoros együttműködésben barátainkkal és szövetségeseinkkel, mindent megteszünk annak érdekében, hogy fegyvereink műszaki tökéletessége és ereje, fegyveres erőink harci készenléte elvegye az imperialisták kedvét még annak a gondolatától is, hogy kezet emeljenek népeink szocialista vívmányaira." (Brezsnyev)

MÓDSZERTAN

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének 50. évfordulója elválaszthatatlanul egybefonódik a proletárhadsereg megteremtésének félévszázados történelmével. Az új, szocialista társadalmi rendszer létrejötte, megerősítésének és védelmének szükségessége — a belső és külső osztályellenség merényleteivel szemben — elsőrendű feladattá tette a forradalmi hadsereg létrehozását.

A marxizmus klasszikusai meghatározták a proletárhadsereg jellegére és feladataira vonatkozó elveket. Lenin, az imperializmus fejlődésének törvényszerűségeit tanulmányozva, továbbfejlesztette a marxi és engelsi megállapításokat a háború és a hadsereg kérdéseiben, és kidolgozta a párt katonapolitikájának alapelveit az 1905-ös orosz forradalom, majd az 1917-es februári polgári forradalom tapasztalatai alapján. Ennek megfelelően a Vörös Hadsereg szervezése teljesen új elvekre épült, mivel minden addigi osztályhadseregtől merőben eltérő feladatai voltak. Szervezési, kiképzési, nevelési és harci tapasztalatai mindmáig kimeríthetetlen forrást jelentenek a felszabadult népek számára, saját forradalmi hadseregük létrehozásában.

A kiállításjavaslat célja: bemutatni, hogy az első proletárhadsereg harcban született, akkor, amikor a fiatal szovjet állam élet-halál harcát vívta fennmaradásáért. Ebből a küzdelemből az orosz proletariátus és hadserege győztesen került ki. Győzött azért, mert az imperialista háború vérforgatagából kikerülni vágyó katonatömegek — a mundérba kényszerített munkások és parasztok — megértették, hogy most már a szabadságukért és az emberi jövőért vívják az új háborút. Azért is győzött, mert a világ proletárjai felismerték, hogy az orosz munkás a kizsákmányolók ellen nemcsak Oroszország, hanem valamennyi nép elnyomottai érdekében vívja szent háborúját. Ezért segítették az orosz proletariátust fegyverrel a kézben a forradalmárokká lett hadifoglyok — köztük közel százezer magyar — és vállaltak vele szolidaritást Európa és Ázsia dolgozóinak tízezrei.

Az elmúlt 50 év alatt a Szovjet Hadsereg nagy utat tett meg. Történetének kiemelkedő mozzanatait bemutatva, a kiállítás látogatói megismerhetik e hadsereg fejlődését 1918-tól napjainkig, amelynek során a Szovjet Hadsereg — a Varsói Szerződés tagállamainak hadseregeivel együtt — a szocialista világrendszer jól felszerelt és kiképzett katonai erejét képezve döntő tényezője lett a világbéke fenntartásának.

Ez a kiállítás folytatása lehet a NOSZF 50. évfordulója alkalmából szervezett politikai nevelőmunkának. Célszerű a kiállítást ünnepélyesen megnyitni, ahol a parancsnok, a PB-, vagy KISZ Bizottság titkára rövid megnyitóbeszédében hangsúlyt nyerne az a tény, hogy a forradalmi katonai hagyományok ma még inkább összefűzik a népeket és a Szovjet Hadsereg születéséről való megemlékezés — éppen e hadsereg szocialista és internacionalista jellegéből eredően — túlnő a Szovjetunió határain.

A hazafias és internacionalista nevelést szolgálná, ha a kiállítás bemutatásakor a fiatal katonáknak, illetve a polgári KISZ-szervezetek fiataljainak az egyes táblók tartalmát élőszóval ismertetnék.

A kiállítás hosszabb ideig is fennállhat, esetleg azt egy február 23-a tiszteletére rendezett könyvkiállítással bővíthetjük ki.

Az „50 év a forradalom védelmében" c. kiállítás 16 táblóból áll. Forgatókönyve pontos szöveg és fotojavaslatokkal kíván segítséget adni az elkészítéséhez.

A képszövegek mellett feltüntetett nyilvántartási számok alapján az MNKK Módszertani Osztályának képszolgálatától (Budapest V., Veres Pálné utca 1.), illetve a Magyar Távirati Iroda Képszolgálatától (Budapest V., Tanács körút 21.) a képeket térítés ellenében (az utóbbiak MTI jelzéssel) megrendelhetik. Az MNKK Módszertani Osztály képszolgálatától rendelt 13x18-as méretű képekért 8,— Ft-ot, a 18x24-es méretű fotókért 12,60 Ft-ot kell — a megrendeléssel együtt — a fenti címre megküldeni.

1968. január ..... n, ... órakor a színházteremben

DALOLÓ KATONÁK

CÍMMEL ELŐADÁS ÉS DALTANÍTÁS

Előadó: .....

A daltanítást vezeti: .....

Előadásvázlat

A DAL ÉS A FORRADALMI HARC

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója során különösen sokat gondol az ember a múltra, az elődök hősi harcára, dicső példájára. A forradalom szívünkben égő lángja megvilágítja utunkat, szocialista életünket az „Értől" a kommunizmus hatalmas „Óceánjáig". Korunk embere előtt egyre világosabbá válik az 50 esztendő minden erőfeszítése, verejtéke és sikere az élet szinte valamennyi mozzanatában.

1917-ben új hajnal virradt az emberiségre. E csodás virradat „dalnokai" Lenin szavára fegyvert ragadtak, hogy a virradatból nappal legyen!

Az Auróra cirkáló ágyújának tüze a forradalom katonáinak lelkében nemcsak az elnyomók iránti féktelen gyűlölet parazsát izzította fel, hanem az igaz ügy odaadó szeretetének, a lelkesedésnek szavai is lángra kaptak a daloló katonák ajkán. A rendíthetetlen harc vállalása mellett dalnokaivá váltak a forradalom ügyének. Mi sem természetesebb ennél, ha arra gondolunk, hogy a katona élete örök időktől fogva elválaszthatatlan a dalolástól.

A művészet — s annak részeként a zene — lényegében az élet tükre. Ebben a tükörben a daloló katonák életét is mindenkor tisztán láthatjuk. A tizenhetes forradalom katonái a harcok hevében Lenin nevével az ajkukon indultak rohamra. Aztán később is szívesen emlékeztek e napokra, amikor dalra gyúlt ajkuk:

„Bizton vezettél a múlt éjjeléből
Hangod, ha szólt gárda nőtt nyomdokán,
Munkás kezekbe került már az állam
S új élet ébredt parancsod nyomán."

(Mjaszkovszkij — A. Szurkov: Lenin dal. Raics István fordítása. Megtalálható: Kórusművek a Magyar Néphadseregben működő énekkarok számára. MN Politikai Főcsoportfőnökség, Bp. 1954.)

Vagy nem lenyűgöző, szinte realista ecsetvonással festett tükörképe-e a Vörös Hadsereg katonái életének az a dal, amely rendíthetetlen vezéreinek dicséretét zengi...?

„Bugyonnij elvtárs, nézz körül, velünk a nép.
Parancsot adj és mindenki a sikra lép!
A tisztünk mind vörös gyerek,
Velünk járja a harcteret
Vidáman, mert nem riaszt veszély!

Vezess Bugyonnij! Mondd hol lesz a harc . . . ?"

(D. Aktyil — Gábor Andor: Bugyonnij induló. Megtalálható: Fel vörösök, proletárok. Zeneműkiadó, Bp. 1960.)

És megdobban a szív, ha az ősök példáján lelkesülve menetelő katonák dalát halljuk:

„Egy másik, egy gyilkos golyó célt talál.
„Csapajev elvtárs!" Vége, — nem látni már.
„Csapajev, vezérünk, hahó — hol marad?"
De nincs válasz, elnyelte testét a hab . . .
Urál folyónk, Urál,
Ott teteme sírt talál."

(Miljutyin — Z. Alexandrova: Csapajev halála. Lányi V. — Gáspár E. fordítása. Megtalálható: Szovjet dalok II. Zeneműkiadó, Bp. 1952.)

Így terem a katona szívében a dal a veszélyben lévő hazáról (Fel küzdelemre, hős haza!), az „Amuri partizánok"-ról stb. A francia forradalomban a „Marseilles" gyújtó dallamára indult rohamra a bátor „sans-culotte". Nálunk Rákóczi fejedelemben bízva (Hej Rákóczi — Bercsényi . . .), vezéreit dicsőítve, (Vak Bottyánról, Balogh Ádámról szóló dalok) mártogatta labanc vérbe éles kardját a kuruc harcos. Kossuth Lajos kalapjáról is milyen hálával énekel a nép:

„Valahány csepp esik rája
Annyi áldás szálljon rája!
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!"

A történelem tanúsága szerint a népek „daloló nagy családjában" számtalanszor egymásra találtak a nemzetek. Különösen így volt ez akkor, ha törekvéseiket közös eszme hatotta át. Jól tudjuk, hogy a Volgának, a Visztulának, a Rajnának és a Mansanaresnek is ugyanabban a dallammederben hömpölyögnek habjai. A népek — több nyelven ugyan — de mindig egy szívvel fújják a riadót a haladás ellenségeivel való könyörtelen, nagy tusában.

1917 parazsa lángot vetett Európa valamennyi népének szívében. Ennek a lángnak melegénél szították a tüzet a magyar nép legjobbjai is a Nagy Októberi Szocialista Forradalom óta a Tanácsköztársaságon át a felszabadulásig. A magyar vöröskatonák éppúgy dalaikba foglalták Kun Béla, vagy Münnich Ferenc nevét, ahogy a szovjetek Lenin, vagy Csapajev alakját. Az európai fasizmus elleni harc idején pedig — a spanyolországi fronton — a nemzetközi brigádok ajkán született dal Zalka Mátéról, Szalvai Mihályról, Hitler és Franco ellen:

„Mansanares széles folyó mentén
Csillag ragyog forró nyári estén.
Elől harcol Zalka, Szalvai,
Hogy harsognak vezényszavai;
Meghátrálnak Franco ezredei.

Besorozták az újonc fiúkat,
Vállra veszik fényes puskájukat.
„Nem leszek én Horthy-katona
Inkább leszek vöröskatona,
S kimegyek a belchitei frontra".

A dal, de különösen a közösségi ének, — jelen esetben a menetdal, a katonadal — lenyűgöző hatását, tettre mozgósító erejét, emberi hatalmát, jól ismerik azok az elvtársak, akik a spanyol polgárháborúban — a nemzetközi kommunista brigádok tagjaiként — maguk is részesei voltak a barcelonai, a madridi harcoknak és maguk is erőt meritettek a „Madrid védői", vagy a „Nemzetközi brigád" c. dalok gyújtó dallamaiból.

Morális és esztétikai értelemben felmérhetetlen volt a szovjet katonákra gyakorolt hatása azoknak a katonadaloknak, amelyek a Nagy Honvédő Háború alatt a betolakodó fasiszta hordák elleni küzdelmek napjaiban születtek. Ha szemügyre vesszük e kiadványunkban közreadott dalok közül az elsőt (Fel küzdelemre, hős haza!) és ajkunkon megszólaltatjuk a melódiát, megérezzük annak ellenállhatatlan sodrását, egyben könnyen elképzelhetjük, hogy milyen mozgósító erővel hatott egy-egy ilyen dal a harcban. Ez az egy példa is bizonyságul szolgálhat arra, hogy a dal, a zene nemcsak nemes emberi érzéseket kelt bennünk, hanem fokozza tettrekészségünket, erejénél fogva konkrét feladatok megvalósításának irányában hat, buzdít, lelkesít és mozgósít.

Ezért a prózai élőbeszéd szavait váltsa fel a zengőbb csengésű dal. Tanuljuk meg, majd énekeljük együtt a „Fel küzdelemre, hős haza!" című dalt.

A dalok — a most megtanult dal is — nemcsak érzéseket keltenek, de mesélnek is a múltról, érző és gondolkodó embereket idéznek, tájakat és hangulatokat jelenítenek meg az éneklő előtt.

MÓDSZERTAN

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának és a Szovjet Hadsereg születésnapjának méltó megünnepléséhez hozzátartozik az is, hogy mi magunk is megszólaltatunk a szovjet hadsereg dalaiból egyet-kettőt. E kiadványban közreadott dalok közül az első (Fel küzdelemre, hős haza!) talán a legszebb, legmegkapóbb katonadal a világon. E gyönyörű dal megtanításához az alábbiakban ismertetünk egy-két módszertani ötletet:

A daltanító — az előzőekben közölt előadásvázlat alapján — ismertesse pár szóval a kort, és így keltsen hangulatot az alegység tagjaiban a dal elénekléséhez. Miután tagoltan felolvasta a dal szövegét, hívja fel hallgatói figyelmét arra, hogy ez a mű a fasizmus elleni harcok idején a Nagy Honvédő Háború alatt keletkezett. Elmondhatja, hogy ez a dal A. V. Alexandrov szerzeménye és első művészi előadását az Alexandrov kórustól hallottuk.

Ezek után a daltanító énekelje el a felső szólam dallamát, amely egyben maga a fő dallam (ugyanis a kiadvány függelék részében közölt kotta többszólamú tértikari letétben ismerteti a dalt harmonika, illetve akkord-gitár jelzésekkel ellátva; tehát az alakulat, vagy alegység énekkara is előadhatja). Többszöri eléneklés után már hallgatóinktól is visszakérdezhetjük a dallamot, de vegyük figyelembe a következőket:

Mindjárt az első ütemben találunk a kottán egy (a sor fölött álló) lefelé néző nyilat. Ez azt jelenti, hogy a karmester (daltanító) a dal elkezdésének vezénylésénél a nyíl helyén energikusan intsen az úgynevezett nyolcad szünetre és az éneklő egység (a kórus) csak az intés utáni nyolcad hang helyén lépjen be. Úgy is megmagyarázhatjuk a dolgot, ha a $^3/_4$-ben leírt dallam háromnegyedes lüktetéseit felbontjuk nyolcadokra (egy ütemben tehát 6 darab nyolcad hang lesz) és így számolunk rá:

E — gyet, ket — tőt, hár — mat.

Ebben az esetben az egyenletes nyolcad lüktetésének mindegyikére esik egy szótag. A dal kezdőhangja a „hár — mat" számolás „mat" szótagjára esik. Tehát valahogy így lesz a dolog:

E — gyet, ket — tőt, hár — „mat"
„Fel küzdelemre, hős haza!"

A dalban „. . . . az átkozott sötét hadak . . .", „. . . . szent háborúra . . ." és a „. . . . gaz harcra készen áll . . ." kezdetű szövegsoroknál ugyanez a helyzet. Meg kell még jegyezni, hogy a $^3/_4$-es ütemjelzésű dalok, mivel páratlan zenei lüktetésűek, nem igen alkalmasak menetelésre. De, ha mégis menetelés közben énekelnénk a dalt, ne zavarjon bennünket az a tény, hogy a zenei lüktetés súlyos, nyomatékos hangjai egyszer a jobb, máskor a bal lábra esnek. Ha valamely alegységnél van zongora és megfelelő kísérő, akkor a leírt tértikari letét, valamint a harmonika-akkordjelzések alapján a kísérő könnyen eligazodik, és rövid idő alatt megtanulható a dal.

A kotta melléklet többi dala hasonló módszerekkel ugyancsak kiválóan megfelel daltanításra. Közülük az „Eskü" és az „Út, dal, fegyver" című művek a szovjet hadsereg katonadalainak legújabb termései. Hazánkban jelen kiadványunkban jelennek meg első alkalommal. Az „Út, dal, fegyver" igen lendületes menetdal, az „Eskü" pedig emelkedett hangú himnikus, magasztos hangvételű, inkább énekkari előadásban megszólaltatható katonadal. Végül Ribáry—Rossa műve tartalmában kapcsolódik az 50 éves évforduló egyik mozzanatához; ihletett magyar-hangú visszaemlékezés az internacionalisták hősi tetteire. Egyébként menetelésre is nagyon alkalmas.

A Szovjet Hadsereg születésének 50. évfordulóján — a bemutatott példa alapján — az énekkari mozgalom erősítésével, a menetdal-kultúra továbbfejlesztésével idézzük az ősök szellemét, a nagy harcok hősi korszakát. Elevenítsük fel a mozgalmi dalok, a katonadalok gazdag tárházából a már feledésbe merülteket, és új dalok tanulásával, mai életünk zenei kifejezésével nemesítsük katonáink lelkét, buzdítván őket hazaszeretetre, proletár internacionalizmusra, bátor, kitartó helytállásra.

KATONADALOK, KÓRUSMŰVEK AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIÁJA

A) *KÓRUSGYŰJTEMÉNYEK*

FÁKLYAVIVŐK. I. kötet. Dalok, kórusok a magyar munkásmozgalom múltjából. Szerk.: Révész László és Szatmári Antal. Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1967.

FEL, VÖRÖSÖK, PROLETÁROK. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1960.

HEJ, KENYÉR, BARNA KENYÉR . . . Szerk.: Szatmári Antal és Pálinkás József. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1964.

KÓRUSMŰVEK A MAGYAR NÉPHADSEREGBEN MŰKÖDŐ ÉNEKKAROK SZÁMÁRA. Bp. MN Politikai Főcsoportfőnökség, 1954.

KÓRUSMŰVEK. Szerk.: Kabán Béla és Kis István. Bp. Zrínyi Katonai Kiadó, 1962.

MAGYARORSZÁGI MUNKÁSDALOK. Szerk.: T. Szerémi Borbála. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1955.

1919. NÉPÜNK SZABADSÁGMOZGALMÁNAK DALAI. Szerk.: Pálinkás József. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1959.

SZÁLLJ TE BÜSZKE ÉNEK. Bp. Könyvkiadó NV, 1950.

SZOVJET DALOK. Bp. Magyar Szovjet Társaság, 1952.

SZOVJET DALOK II. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1952.

B) *EGYNEMŰ KAROK*

Alexandrov: Matrózdal (zong) — NI

Alexandrov—Kardos—Kapuvári: Poéma Ukrajnáról — Zrínyi

Behár: Vörös Csepel (zong) — ZK

Behár: Előljárunk a harcban — Zrínyi

Belij: Fel, vorosok, proletárok (zong) — ZK

Belij: Warszawianka (Gáspár E. verse, zong) — ZK

Dávid—Tóth: Oktoberhez — ZK

Juhász. Négy forradalmi dal — ZK

Juhász—Rossa: Munkásőr induló (zong) — ZK

Holminov—Rossa: Dal Leninről — ZK

Kadosa—Raics: Vágyak és tettek — NPI

Karai—Adler: Barrikádra — ZK

Krucsinyin: Szép a harcos élet — NPI

Krucsinyin—Kapuvári: Szép a harcos élet — Zrínyi

Láng—Kövesdi: Október emléke — NPI

Lendvay—Rossa: Dal a Tanácsköztársaságról (zong) — ZK

Loránd—Vasvári: A párttal, a néppel (zong) — ZK

Popov: Dal a kis partizánról (Gál Zsuzsa ford.)

Révész—Kapuvári: Porlepte utakon — ZK

Révész: Vörös gárda — Zrínyi

Sárközi: Zengjük a dalt — Zrínyi

Sugár—Kölcsey: A szabadsághoz — NPI

Sulgin—Kapuvári: Leninről — ZK

Szolovjev—Szedoj—Kapuvári: Dal Matroszovról — Zrínyi

Tulikov—Kapuvári: Dal a Volgáról — Zrínyi

Vásárhelyi—Raics: Orosz népdalok — ZK

HANGLEMEZEK AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIÁJA

Fáklyavivők. Hanglemez száma: LPX 5014-15

Emlékezés Leninre. Hanglemez száma: LPX 5008

EGYÉB HANGLEMEZEK

Alexandrov: Szovjet győzelmi induló

Alexandrov: Lenini zászló

Békés baráti kézfogás (mozgalmi dalok)

Bogoszlovszkij: Sotét éjjel

Hej, lenn az úton... (régi forradalmi dal)

Juhász: Munkásőr induló

Knyipper: Poljuska (kórus és zenekar)

Májusi zászlók (tömegdalok)

Orosz népdalok

Prokofjev: Békeőrségen

Szabó Ferenc: Földtámadott a tenger Hanglemez száma: LPX 1022

Szedoj: A kék tenger

Szedoj: Dunjuska (orosz népdal)

Szervánszky: Kicsapott a folyo

Szervánszky: Bilincs

Szervánszky: Honvéd kantáta Hanglemez száma: LP 128

Tulikov: A szovjet ifjúság indulója

Zaharov: Fel ifjúmunkás (kórusdal)

MEGJEGYZÉS: A lemezek címe mellett álló betűs számok a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat (Qualiton) lemezeinek rendelési számai. A számnélküli lemezek legnagyobb része a kereskedelmi forgalomban beszerezhető. Az összes felsorolt hanglemez a Népművelési Intézet (Bp. I., Corvin tér 8. Tel.: 359-730) lemeztárában megtalálható, hangszalagra átjátszható.

1968. február ..... n, ... órakor az olvasóteremben

KÖNYVEK, ÍRÁSOK A SZOVJET KATONÁRÓL

CÍMMEI. KÖNYVKIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJA

Megnyitó beszédet mond: .....

A könyvkiállításra ajánlott művek

FORRADALOM ÉS INTERVENCIÓ

Szépprózа:

DRABKINA, Elizaveta Jakovlevna: Viharos esztendők. Visszaemlékezések. Bp. 1964. Európa, 438 p.

DRABKINA, Elizaveta Jakovlevna: Jégmező hősei. Bp. 1967. Magvető, 147 p.

FAGYEJEV, Alekszandr Alekszandrovics: Tizenkilencen. Bp. 1953. Új Magyar, 168 p.

FEGYIN, Konsztantyin: A diadalmas esztendő. 1—2. köt. Bp. 1950. Révai.

FURMANOV, Dimitrij: Csapajev. Egy szabadsághős regénye. Bp. 1949. MSZT, 272 p.

FURMANOV, Dimitrij: Felejthetetlen napok és más elbeszélések. Bp. 1953. Új Magyar, 192 p.

GORKIJ, Maxim: Az anya. Bp. 1956. Új Magyar, 311 p.

GROSZMAN, Vaszilij: Négy nap. = Groszman: A mindenes. Elbeszélések. Bp. 1951. Új Magyar, 47—85. p.

IVANOV, Vszevolod: 14—69-es páncélvonat. (Elbeszélés.) Bp. 1950. Új Magyar, 76 p.

JUNGA, Jevgenyij: A halhatatlan cirkáló. Bp. 1950. Új Magyar, 91 p.

KATAJEV, Valentin Petrovics: Tanya a pusztán. Bp. 1958. Móra, 340 p.

KERBABAJEV, Berdi: A döntő lépés. Bp. 1950. Révai, 462 p.

KOZSEVNYIKOV, Vadim Mihajlovics: Hajnalhasadás. Bp. 1956. Szikra, 270 p.

KROPOTKIN, Petr Alekszejevics: Egy forradalmár feljegyzései. Bp. 1966. Európa, 562 p.

LAVRENYOV, Borisz Andrejevics: Leszámolás. Színmű 4 felvonásban. Bp. 1953. Új Magyar, 104 p.

NYIKULIN, Lev Benjaminovics: Ködös hajnal. Bp. 1958. Európa, 659 p.

OSZTROVSZKIJ, Nyikolaj: A vihar szülöttei. Bp. 1951. Új Magyar, 227 p.

PAUSZTOVSZKIJ, Konsztantyin Georgievics: Nagy várakozások kora. 1—3. köt. Bp. 1962. Szépirodalmi.

PERVENCEV, Arkadij: Kocsubej. Bp. 1950. Új Magyar, 302 p.

RACHMANOV, Leonid: Viharos alkonyat. Színmű 3 felvonásban. Bp. 1945. MSZT, 95 p.

SOLOHOV, Mihail: Csendes Don. 1—3. köt. Bp. 1959. Európa.

SZAVELJEV, L.: Roham a Téli Palota ellen. Bp. 1951. Új Magyar, 60 p.

SZEDIH, Konsztanytin: Vörös kozákok. Bp. 1950. Új Magyar, 759 p.

SZERAFIMOVICS, Alekszandr: Vasáradat. Bp. 1955. Új Magyar, 281 p.

TOLSZTOJ, Alekszej: Golgotha. Bp. 1951. Új Magyar, 920 p.

TOLSZTOJ, Alekszej: Kenyér. Cáricin védelme. Bp. 1951. Új Magyar, 278 p.

TRENYOV, Konsztantyin: Ljubov Jarovaja. Szinmű 5 felvonásban. Bp. 1952. Új Magyar, 111 p.

VISNYEVSZKIJ, Vszevolod Vitaljevics: A feledhetetlen 1919. Színmű 3 felvonásban. Bp. 1952. Új Magyar, 136 p.

VISNYEVSZKIJ, Vszevolod Vitaljevics: A kronstadti tengerészek. (Irodalmi forgatókönyv.) Bp. 1953. Új Magyar, 48 p.

Versek:

BEDNIJ, Gyemjan: A Fő-utca. (Elbeszélő költemény.) Részlet. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1952. Új Magyar, 84—87. p.

GORKIJ, Maxim: A viharmadár dala. = Gorkij művei. 4. köt. Bp. 1961. Európa, 668. p.

JESZENYIN, Szergej: A föld kapitánya. = Jeszenyin: Versek. Bp. 1955. Új Magyar, 198. p.

JESZENYIN, Szergej: Anna Sznyegina. =Jeszenyin: Versek. Bp. 1955. Új Magyar, 201. p.

JESZENYIN, Szergej: Szovjet-Oroszország. = Jeszenyin: Versek. Bp. 1955. Új Magyar, 152. p.

JESZENYIN, Szergej: Ballada a huszonhatról. = Jeszenyin: Versek. Bp. 1955. Új Magyar, 156. p.

MAJAKOVSZKIJ, Vlagyimir Vladimirovics: Csudajó. (Októberi költemény.) = Majakovszkij: Elbeszélő költemények. Bp. 1953. Új Magyar, 239. p.

MAJAKOVSZKIJ, Vlagyimir Vladimirovics: Második számú hadparancs a művészetek seregéhez. = Majakovszkij: Válogatott versei. Bp. 1960. Móra, 72. p.

MAJAKOVSZKIJ, Vlagyimir Vladimirovics: Induló ballal. = Majakovszkij: Válogatott versei. Bp. 1960. Móra, 43. p.

MAJAKOVSZKIJ, Vlagyimir Vladimirovics: Az Ifjú Gárda. = Majakovszkij: Válogatott versei. Bp. 1960. Móra, 95. p.

TYIHONOV, Nyikolaj: A piactéren, otthonokban. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Tyihonov, Ny. — Szurkov, A. Bp. 1963. Európa, 7. p.

TYIHONOV, Nyikolaj: A Vörös Hadsereg. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 111. p.

VINOKUROV, Jevgenyij: Vasúti kocsi 1918-ban. = Mai orosz líra. Bp. 1962. Európa, 56. p.

Ismeretterjesztő irodalom — Folyóiratcikkek:

BUGYONNIJ, Sz. M.: A megtett út. (Önéletírás.) 1. köt. Bp. 1959. Zrínyi, 441 p.

CSEREPANOV, A. I.: Veszélyben a szocialista haza. (A Vörös Hadsereg megalakulása és első győzelmei.) Bp. 1958. Zrínyi, 164 p.

EGY város amely Lenin-rendet kapott. = Pártélet. 1967. 12. évf. 9. sz. 42. p.

GAVRÓ tábornok. (Egy magyar internacionalista 70. születésnapjára.) = Népszabadság. 1964. 22. évf. 302. sz. 10. p.

GYÖRKEI Jenő — JÓZSA Antal: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Bp. 1957. Kossuth, 243 p.

KÁROLYI Dénes: Az 1917-es oroszországi forradalmak visszhangja az erdélyi magyar sajtóban. = Korunk. 1957. 16. évf. 9. sz. 1130—1140. p.

MALINOVSZKIJ, R.: Október és a fegyveres erők építése. = Hadtörténelmi Közlemények. 1967. 14. évf. 2. sz. 175. p.

A POLGÁRHÁBORÚ a Szovjetunióban 1918—1922. Bp. 1964. Kossuth, 521 p. 12. t. 1. térk.

REED, John: Tíz nap, amely megrengette a világot. Bp. 1957. Kossuth, 285 p.

SZIKLAI Sándorné: Magyar internacionalisták a kaspin-túli arcvonalon. (1918. június. — 1920. március.) = Hadtörténelmi Közlemények. 1967. 14. évf. 2. sz. 175. p.

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ

Szépprózа:

AKSZJONOV, Vaszilij: A téren és a folyón túl. = Nagyvilág. 1966. 9. sz. 1313. p.

ANDREJEV, Alekszandr: Életre születtünk. Bp. 1960. Zrínyi, 331 p.

BÁBEL, Iszaak Emanuilovics: Lovashadsereg. (Elbeszélések.) Bp. 1965. Szépirodalmi, 328 p.

BAKLANOV, Grigorij Jakovlevics: (Ezerkilencszáznegyvenegy) 1941 júliusa. Bp. 1966. Európa, 225 p.

BATOV, Pavel Ivanovics: Égő földek, lángoló folyók. Bp. 1963. Zrínyi, 459 p.

BEK, Alekszandr: Panfilov tábornok tartaléka. Bp. 1962. Kossuth, 244 p.

BEK, Alekszandr: Volokalamszki napok. Bp. 1961. Kossuth, 231 p.

BEK, Alekszandr: A volokalamszki országút. Bp. 1952. Új Magyar, 232 p.

BERJOZKO, Georgij: Békés város. Bp. 1953. Új Magyar, 368 p.

BIKOV, V. V.: A harmadik rakéta. Regény. Bp. 1964. Európa, 156 p.

BRAGIN, Mihail: Moszkvától Berlinig. Bp. 1950. Szikra, 346 p.

BURJENNOV, Mihail: Fehér nyírfa. Bp. 1953. Új Magyar, 620 p.

CSUKOVSZKIJ, Nyikolaj Kornejevics: A balti égbolt. Bp. 1958. Zrínyi, 581 p.

DÉKÁN István: Partizánutakon. Bp. 1955. Szikra, 196 p.

EHRENBURG, Ilja: Vihar. Bp. 1955. Új Magyar, 754 p.

FAGYEJEV, Alekszandr Alekszandrovics: Az Ifjú Gárda. Bp. 1952. Ifjúsági, 562 p.

FJODOROV, Pavel: Dovator tábornok. Bp. 1952. Új Magyar, 527 p.

GOLOSZOVSZKIJ, Igor: Hinni akarok! Regény. Bp. 1964. Európa, 207 p.

GONCSÁR, Alekszandr: Zászlóvivők. Bp. 1951. Új Magyar, 528 p.

GROSZMAN, Vaszilij: Élet. = Szovjet írók elbeszélései. 1. köt. Bp. 1953. Új Magyar, 328—353. p.

KASSZIL, Lev Abramovics — POLJANOVSZKIJ, Maksz Leonyidovics: Vologya utcája. Bp. 1950. Atheneum, 372 p.

KAZAKEVICS, Émmanuil Genrilovics: Csillag. Bp. 1950. Új Magyar, 71 p.

KAZAKEVICS, Emmanuil Genrilovics: Tavasz az Oderán. Bp. 1951. Új Magyar, 447 p.

KONOVALOV, Grigorij Ivanovics: Források. Bp. 1961. Európa, 350 p.

KOSZTYENKO, Kim Prokofjevics: Ez történt az Ifjú Gárdával. Bp. 1965. Zrínyi, 250 p.

KOZLOV, Ivan: Krimi éjszakák. Bp. 1948. Szikra, 186 p.

KRATT, Ivan: Rideg part. Bp. 1950. Új Magyar, 159 p.

LEONOV, Leonyid Makszimovics: Orosz erdő. Bp. 1955. Új Magyar, 649 p.

MÄNNIK, Eduárd: Szívek próbája. (Elbeszélések.) Bp. 1952. Új Magyar, 200 p.

NAGIBIN, Jurij Markovics: Pavlik. Bp. 1965. Zrínyi, 204 p.

NYEKRASZOV, Viktor: Fordul a kerék. Bp. 1950. Új Magyar, 252 p.

NYEKRASZOV, Viktor: A második éjszaka. = Nagyvilág. 1961. 4. sz. 468. p.

NYEKRASZOV, Viktor: Sztálingrádi história. (Elbeszélések.) = Nagyvilág. 1966. 4. sz. 484. p.

PANOVA, Vera Fedorova: Fehérvonat. Bp. 1949. Új Magyar, 268 p.

PERVENCEV, Arkagyij: Tüzes föld. Bp. 1950. Dante, 288 p.

POLEVOJ, Borisz: Messze a front mögött. Bp. 1960. Európa, 535 p.

POLEVOJ, Borisz: Egy igaz ember története. Bp. — Uzsgorod. 1963. Európa — Kárpátontúli Területi Kiadó, 317 p.

SOLOHOV, Mihail: Emberi sors. Bp. 1959. Szépirodalmi, 269 p.

SOLOHOV, Mihail: A gyűlölet tudománya. = Szovjet írók elbeszélései. 2. köt. Bp. 1953. Új Magyar, 179—193. p.

SOLOHOV, Mihail: A hazáért harcoltak. Bp. 1961. Európa, 265 p.

SPANOV, Nyikolaj: Az életért. Bp. 1952. Ifjúsági, 194 p.

SZIMONOV, Konsztontyin: Élők és holtak. 1—3. köt. Bp. 1963. Szépirodalmi.

SZIMONOV, Konsztantyin: Nappalok és éjszakák. Bp. 1953. Új Magyar, 272 p.

SZIMONOV, Konsztantyin: Minden nap hosszú. Háborús naplóm. Bp. 1967. Zrínyi, 185 p.

SZIMONOV, Konsztantyin: Nem születünk katonának. Bp. — Uzsgorod. 1965. Európa — Kárpátontúli Területi Kiadó, 692 p.

SZMIRNOV, Szergej: Harcban Budapestért. Bp. 1952. Új Magyar, 120 p.

VASZILJEVSZKAJA, Vanda: Szivárvány. Bp. 1950. Szikra, 200 p.

ZSURAVLJOV, T.: Antyipov, a közkatona. Bp. 1952. Új Magyar, 152 p.

Versek:

LUGOVSZKOJ, Vlagyimir: Ifjúság. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Lugovszkoj, V. Bp. 1963. Európa, 7. p.

LUGOVSZKOJ, Vlagyimir: Tábortüzek. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Lugovszkoj, V. Bp. 1963. Európa, 39. p.

PERVOMAJSZKIJ, Leonyid: Zord idők. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 409. p.

PERVOMAJSZKIJ, Leonyid: Petőfi Sándorhoz. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 414. p.

ROZSGYESZTVENSZKIJ, Robert: Rekviem. = Mai orsz líra. Bp. 1962. Európa, 100. p.

SZIDORENKO, Nyikolaj: Minden fehér köröskörül. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 296. p.

SZIMONOV, Konsztantyin: A tábornok. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 262. p.

SZIMONOV, Konsztantyin: Várj reám. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 271. p.

SZURKOV, Alekszej: A holt mezőn. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 42. p.

SZURKOV, Alekszej: Kicsi kályhánkban tűz duruzsol. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 45. p.

SZURKOV, Alekszej: Éjszaka, rakéta, torkolattűz. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 50. p.

SZURKOV, Alekszej: Kitárom sarkig. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 67. p.

SZVETLOV, Mihail: Az olasz. = A szovjet költészet antológiája. 1. köt. Bp. 1955. Új Magyar, 131. p.

TVARDOVSZKIJ, Alekszandr Trifonovics: Vaszilij Tyorkin. (Elbeszélő költemény.) Bp. 1952. Új Magyar, 215 p.

TYIHONOV, Nyikolaj: Nagy volt az út. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 10. p.

TYIHONOV, Nyikolaj: Perekop. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 11. p.

TYIHONOV, Nyikolaj: Azt akarom, hogy ne érje. = Kun Ágnes: A szovjet líra kincsesháza. Szurkov, A. — Tyihonov, Ny. Bp. 1963. Európa, 34. p.

VINOKUROV, Jevgenyij: Ne félj. = Mai orosz líra. Bp. 1962. Európa, 63. p.

VINOKUROV, Jevgenyij: Menetelés. = Mai orosz líra. Bp. 1962. Európa, 65. p.

Ismeretterjesztő irodalom — Folyóiratcikkek:

BATTAGLIA, Roberto: A második világháború. Bp. 1961. Zrínyi, 583 p.

EHRENBURG, Ilja: Emlékezzetek! Nagyvárad. 1948. Az orosz könyv, 155 p.

FAGYEJEV, Alekszandr Alekszandrovics: A proletár irodalom országútján. Bp. 1962. Gondolat, 309 p.

GOLIKOV, Sz.: A Szovjet Hadsereg világraszóló győzelmei a Nagy Honvédő Háborúban. Bp. 1953. Szikra, 285 p.

GYEBORIN, G. A.: A második világháború. Bp. 1961. Zrínyi, 583 p.

GYENYISZOV, J. — BULICSOV, J.: A szovjet hadsereg a Nagy Honvédő Háború időszakában. = Gyenyiszov-Bulicsov: A szovjet hadsereg — hazánk békéjének és biztonságának szilárd támasza. Bp. 1952. Szikra, 45—83. p.

GYÖRKEI Jenő: Zalka Máté vallomása önmagáról. = Hadtörténelmi Közlemények. 1967. 14. évf. 2. sz. 239. p.

KRIVELEV, J.: Az ember és a technika a korszerű háborúban. = A béke őre a Szovjet Hadsereg. Bp. 1949. Új Magyar, 28—38. p.

A NAGY Honvédő Háború évei. = Az ifjúságnak a Szovjet Hadseregről. Bp. 1953. Ifjúsági, 143—286. p.

A NAGY Honvédő Háború története. 1941—1945. 1—5. köt. Bp. 1965—1967. Zrínyi.

NYECSEPORUK, N. A.: A magyar föld felszabadítása. = Hadtörténelmi Közlemények. 1967. 14. évf. 1. sz. 106. p.

NYEKRICS, A. M.: Így történt! 1941. június 22. Bp. 1967. Kossuth, 235 p.

PETHŐ Tibor: Így végződött. (A II. világháború utolsó hónapja.) = Magyar Nemzet. 1965. 209. sz. 13. p.

SZMIRNOV, M.: Legendás emberek. (Hős határőrök a Nagy Honvédő Háborúban.) = A Hazáért. 1965. 45. sz. 12. p.; 46—47. sz. 13. p.

SZMISZLOV, A. M.: Parlamenter voltam Sztálingrádnál. = Munkásőr. 1965. 6. sz. 9. p.

A SZOVJET hadsereg felszabadító hadműveletei Magyarországon. = Népszabadság. 1965. 80. sz. 12—13. p.

SZOVJET irodalom. Szerk.: Kardos László. Bp. 1959. Gondolat, 535 p. 22 t.

TÓTH Sándor: A szovjet hadsereg felszabadító harcai Magyarországon. Bp. 1965. Zrínyi, 393 p.

VAJDA Péter: Felderítők nyomában. (Budapest felszabadításának eddig ismeretlen hőstettei.) = Népszabadság. 1965. 132. sz. 10—11. p.

VÉRTES Imre: A forradalom továbbfejlesztésének tudományos programja. (Az Áprilisi Tézisek megjelenésének 50. évfordulójára.) = Pártélet. 1967. 12. évf. 4. sz. 45—52. p.

A VILÁG legerősebb hadserege a szovjet hadsereg. = Honvédségi Szemle. 1967. 2. sz. 1—6. p.

SEGÉDANYAGOK AZ ÉVFORDULÓ MEGÜNNEPLÉSÉRE:

CSILLAG a homlokukon. Műsorjavaslat a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára. (Szerk.: Illés Lajos — Horváth Zsigmond.) Bp. 1967. MNKK Módszertani Osztály, 126 p.

A MEGVÁLTÁS kiáltása. Öt irodalmi műsor. Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda, 124 p.

NÉPEK hajnala. Tíz irodalmi műsor az Októberi Forradalom 50. évfordulójára. Bp. 1967. A Magyar Szovjet Baráti Társaság és a Népművelési Propaganda Iroda kiadványa, 223 p.

50 ÉVES a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Útmutatók, témavázlatok, bibliográfiák, műsorjavaslatok. (Felelős szerk.: Kamarás Rezső.) Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda, 208 p.

SZERKESZTETT műsorok műkedvelő művészeti csoportok számára. Bp. 1967. Fővárosi Művelődési Ház, 155 p.

TŰ és szurony. Szovjet színpadi jelenetek. (Színjátszók kiskönyvtára. 82. sz.) Bp. 1967. A Magyar Szovjet Baráti Társaság és a Népművelési Propaganda Iroda kiadványa, 173 p.

ÚJ világ született. Módszertani Tájékoztató a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának megünneplésére. (Felelős szerk.: Kútsági Tamás őrgy.) Bp. 1967. MNKK Módszertani Osztály, 121 p.

ÜNNEPEK. Iskolai rendezvények irodalmi műsorai. (Szerk.: Keleti István.) Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda, 212 p.

MÓDSZERTAN

A kiállítás célja:

1. Bemutatni azokat a — elsősorban szépirodalmi — kiadványokat, amelyek a forradalom katonáit, a fegyveres harcok hőseit ábrázolják, harcaikat, életüket mutatják be az irodalom eszközeivel: rajtuk keresztül ábrázolva a szovjet nép hősi küzdelmét a forradalomért, a szocialista haza megvédéséért.

2. Olyan ismeretterjesztő és propaganda tevékenységet folytatni, amelynek eredményeképpen felkelthetjük az érdeklődést általában a szovjet irodalom, és azon belül a katonai tárgyú alkotások iránt.

3. Segítséget nyújtani ahhoz, hogy az érdeklődő olvasó, a bemutatott könyvanyag segítségével — amely e témában meglehetősen gazdag — a legjobbat választhassa ki magának olvasmánya tárgyául.

A kiállítás megszervezésével kapcsolatosan a következőket javasoljuk: Feltétlen kapcsoljuk össze a NOSZF és a Szovjet Hadsereg 50. évfordulójának ünnepi aktusa során megrendezésre kerülő egyéb rendezvényekkel, ismeretterjesztő előadásokkal, ünnepi műsorokkal, egyéb kiállításokkal, oly módon, hogy ezek látogatói között fejtsünk ki propagandát a kiállítás megtekintése érdekében, hívjuk fel figyelmüket a kiállított irodalmi alkotásokra, és természetesen gondoskodjunk arról, hogy időben — a rendezvények előtt, vagy után — lehetőség legyen a kiállítás megtekintésére.

Helyes és célravezető módot adni arra, hogy bizonyos rendezvényeket, amelyek az irodalom és a szovjet katona kapcsolatát tárgyalják, abban a helyiségben tartsák meg, ahol a kiállítást felállították.

Az anyag válogatásakor szem előtt tartottuk az egységek könyvtárai könyvállományának összetételét. Ha mégis nehézségbe ütközne egy-egy példány beszerzése, igénybe lehet venni a könyvtárközi kölcsönzést, illetve célszerű a legutóbbi kiadásokat megvásárolni, valamint a helyi könyvanyagból kiegészíteni a javasolt összeállítást. A bemutatásra kerülő könyvek kiválogatásánál azonban ügyelnünk kell arra, hogy a művészileg igénytelen alkotásokat, a történelmi tényeket eltorzítva, sematikusan tálaló írásokat ne mutassuk be.

A könyvek elrendezése, a kiállítás szemléleti váza lehet történelmi-kronológiai, meghatározott tárgykörök szerinti stb. megközelítésű. A közölt összeállításban az első megközelítési módot választottuk, az azonban a helyi lehetőségek és igények szerint — a könyvtáros bevonásával — módosítható.

A történelmi kronológiai megközelítés esetén az anyagot két nagy egységre oszthatjuk. Az egyik a forradalom, a polgárháború, az intervenció időszakáról szóló irodalmat öleli fel: cselekménye, története tehát főként az 1917—18-as, illetve az 1918—22-es években játszódik. Az ismeretterjesztő irodalom szintén a fenti időszakot tárgyalja. A második egység a Nagy Honvédő Háború időszakát öleli fel, tehát nagyjából a II. világháború előkészítésétől a háború befejezéséig.

Mindkét egység — a helyi lehetőségektől függően (a rendelkezésre álló könyvanyag, tárlók, helyiségek száma és nagysága alapján) — további időrendi egységbe bontható. Így az első: 1917—18-ra, 1918—20-ra, 1920—22-re, illetve a jelölt időszakkal foglalkozó műveket külön-külön csoportban állítjuk ki. A második: a világháború előkészítése és kirobbantása, a Szovjetunió megtámadása, és az 1941-től 45-ig terjedő időszak. Amennyiben kellő mennyiségű anyag áll rendelkezésre — akár évekre is bonthatjuk ezt az időszakot. A második egységben egy külön kisebb egységet, egy külön tárlót célszerű felállítani, amely a Szovjet Hadsereg magyarországi harcainak irodalmát mutatja be.

Rendkívül fontos, hogy a javasolt anyag a fenti elrendezésnek megfelelően, áttekinthetően legyen elhelyezve. Ennek érdekében, a két nagyobb egységet térben is nagyobb közzel válasszuk el egymástól, ezeken belül a kisebb egységeket kisebb közökkel határoljuk el. Egyrészt az egységek elhatárolására, másrészt a kiállítás szinesítésére, helyes és célszerű olyan tablókat felállítani, amelyeken versidézetek, esetleg teljes versek szerepelnek, a szebb, kifejezőbb borítólapok, illusztrált könyvek táblái stb. kapnák helyet. Ugyancsak célszerű a jelölt egységeken belül, a könyvek között, odaillő, kivágott újságcikkeket, a megfelelő lapon felnyitott folyóiratokat is kiállítani, esetleg illusztrált folyóiratok kivágott képanyagát kartonra felragasztva elhelyezni stb.

Javasoljuk, a történelmi csoportosításon belül, az esztétikailag legkiválóbb művek kiemelését. Például: az első egységben Alekszej Tolsztoj: Golgota, Fagyejev: Tizenkilencen, John Reed: Tíz nap, amely megrengette a világot stb., a második egységben Solohov: Emberi sors, Szimonov: Nem születünk katonának, Nyekraszov: A második éjszaka c. elbeszélése stb.

Külön kiemelhetjük azokat a könyveket, amelyekből filmet készítettek és az illető film plakátját is kiállíthatjuk. Például: Csapajev, Emberi sors, Negyvenegyedik stb.

Az egységeken belül műfaji bontást is alkalmazhatunk. Ezek szerint egy csoportba kerülnek a szépprózai kiadványok (regények, elbeszélések, drámák), egy csoportba a versek, egy másik csoportba az ismeretterjesztő irodalom (történelmi, elméleti szakkönyvek, tudományos igényű folyóiratcikkek, esetleg visszaemlékezések).

A környezet kialakításánál ügyeljünk arra, hogy a kiállítás tágas legyen, könnyen áttekinthetően várja látogatóit. A kiállító helyiséget díszíthetjük szobanövényekkel, szőnyeggel, függönnyel, felállíthatunk dohányzóasztalt, egy-két székkel, fotellal stb., ezzel is barátságosabbá téve a környezetet. A tárgytól idegen dekorációt, díszítést semmi esetre se használjunk.

1968. február 23-án ..... órakor a színházteremben

CSILLAGOSOK KATONÁK

CÍMMEL

ÜNNEPI MŰSOR A SZOVJET HADSEREG SZÜLETÉSNAPJA ALKALMÁBÓL

A műsorban közreműködnek az alakulat műkedvelő művészeti csoportjai

---

A) VÁLTOZAT

1. ÜNNEPI BESZÉD:

— A beszédvázlat összeállításához javasolt irodalom:

ÚJ VILÁG SZÜLETETT. Módszertani Tájékoztató a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának megünneplésére. Bp. 1967. MNKK Módszertani Osztály, 9—17. p.

MUNKÁSOK — PARASZTOK — KATONÁK. Módszertani Tájékoztató az 50 éves Szovjet Hadsereg születésnapjának megünneplésére. Bp. 1967. MNKK Módszertani Osztály, 7—13. p.

Szünet

2. FILMVETÍTÉS:

— Az alábbi filmek közül vetítsünk le egyet:

CSILLAGOSOK, KATONÁK. Szélesvásznú, magyarul beszélő szovjet—magyar koprodukciós film.

HALHATATLAN LAPOK. Keskeny, 60 perc.

900 FELEJTHETETLEN NAP. Keskeny, 60 perc.

LENIN HÁROM TAVASZA. Keskeny, 60 perc.

B) VÁLTOZAT

1. ÜNNEPI BESZÉD:

— Az A) változatban megjelölt irodalom felhasználásával állítható össze.

Szünet

2. ÉNEKKAR:

Bjelij: Warszavianka
Novikov: Dal Csapajevről
Bjelij: Fel vörösök, proletárok

3. SZAVALAT:

Aszejev, Ny.: Lövés az Auróra cirkálóról. = A tűz csiholói. Táncsics Könyvkiadó, Bp. 1960. 342. p.

Vagy:

Majakovszkij: A Téli Palota megvétele. = A tűz csiholói. Táncsics Könyvkiadó, Bp. 1960. 332. p.

4. SZÓLÓÉNEK:

Glinka: Antonyida románca az Iván Szuszanyin című operából (Szoprán szóló)

Vagy:

Borogyin: Igor áriája az Igor-herceg című operából (Basszusszóló)

5. ZONGORASZÓLÓ:

Prokofjev: Gavott

6. ÉNEKKAR:

Sosztakovics: A béke dala
Novikov: A Kreml falainál
Holminov: Dal Leninről

C) VÁLTOZAT

1. ÜNNEPI BESZÉD:

— Az A) változatban megjelölt irodalom felhasználásával állítható össze.

2. ZENEKAR:

Csajkovszkij: „1812"-nyitány
Glier: Népek barátsága

Szünet

3. ÉNEKKAR:

Bjelij: Warszavianka
Novikov: Dal Csapajevről
Bjelij: Fel vörösök, proletárok

4. FELOLVASÓ:

John Reed: Tíz nap, amely megrengette a világot c. művéből részletek. (Bp. Kossuth, 1967.):

— „Pontosan nyolc óra negyven perc volt", . . . bekezdéstől a „. . . felül fog kerekedni és utat tör a béke és a szocializmus felé." — mondatig. (112—115. p.)

— „November 16-án, csütörtökön délután . . ." bekezdéstől az „. . . igazságos békét és a szocializmus győzelmét." — mondatig. (249—252. p.)

5. SZÓLÓÉNEK:

Rimszkij—Korszakov: Csengve, bongva száll az ének (Szopránszóló)

Vagy:

Glinka: Ivan Szuszanyin áriája az Iván Szuszanyin című operából (Basszusszóló)

Vagy:

Blantyev: A front mögötti erdőben (Baritonszóló)

6. SZAVALAT:

Juhász Gyula: Az októberi forradalomhoz. = Összes versei. 1. köt. Bp. 1964. Szépirodalmi Kiadó, 534. p.

Vagy:

Váci Mihály: Ma sem könnyebb . . . = Szép versek 1966. Bp. 1967. Magvető Könyvkiadó, 418. p.

7. ZONGORASZÓLÓ:

Chopin: Forradalmi etüd

8. ÉNEKKAR:

Ribári—Rossa: Magyar ének 1917-ben

Abramov—Rossa: Út, dal, fegyver

Holminov: Dal Leninről

FÜGGELÉK

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM SZÜLÖTTE: A SZOVJET HADSEREG

Történelmi áttekintés

A Szovjetunió Fegyveres Erői a dolgozók állami-katonai szervezete, amelyet a szocialista haza függetlenségének védelmére hoztak létre. Szoros egységet alkotnak a néppel, a munkások, parasztok harci szövetségét és a szovjetköztársaságok örök barátságát testesítik meg.

A Szovjet Fegyveres Erők az áldozatos harcok hosszú útját járták végig. Fél évszázada immár, hogy becsülettel védik a szovjetország szabadságát, függetlenségét, a szocializmust építő nép vívmányait. A harcok során magasfokú katonai erényeket mutattak fel. Ez a hadsereg együtt nőtt és erősödött a szovjet állam politikai hatalmával és gazdasági erejével s ma már kitűnően felkészült, tapasztalt tiszti-, tiszthelyettesi karral, minden áldozatra kész sorállománnyal, a legkorszerűbb haditechnikával, fegyverzettel és hadászati elmélettel rendelkezik.

A Szovjet Fegyveres Erők győzelmeinek forrása a szocialista társadalmi rend, a Kommunista Párt vezetése, gondoskodása, a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió hatalmas gazdasági ereje és a nép törhetetlen bizalma hadseregében.

A SZOVJET FEGYVERES ERŐK A POLGÁRHÁBORÚ ÉS A KATONAI INTERVENCIÓ IDŐSZAKÁBAN (1918—1920.)

1917 októbere után a fiatal szovjet hatalommal szemben felsorakoztatta erőit a belső ellenforradalom, s a reakció segítésére mozgósították csapataikat az imperialista hatalmak. A nemzetközi reakció célul tűzte ki, hogy elpusztítsa a világ első proletárállamát és visszaállítsa a régi rendet. A forradalom vívmányainak védelmére, a szocialista társadalom fennmaradásának biztosítására létre kellett hozni az új rend fegyveres erejét.

Már a fegyveres felkelés előkészítésének időszakában, 1917 első felében a Kommunista Párt vezetése alatt a munkásosztály megalakította a Vörös Gárdát, a forradalmár katonák, matrózok és fegyveres munkások osztagait. A Vörös Gárda egységei döntő szerepet játszottak a fegyveres felkelés győzelmében, az ellenforradalmi erők megsemmisítésében.

A fiatal szovjet államot létezésének első perceitől kezdve az imperialista államok fegyveres beavatkozása fenyegette, elsősorban Németország részéről. Már 1918 elején világossá lett, hogy a Vörös Gárda, a forradalmár katonai és tengerész osztagok (amelyek együttes létszáma kb. 150 000-re tehető), egymagukban nem lesznek képesek megvédeni a fiatal szovjet államot. Szükségessé vált a reguláris fegyveres erő létrehozása.

A Kommunista Párt és személyesen Lenin, hozzálátott az újtípusú fegyveres erő megszervezéséhez, kiépítéséhez. A proletárhadsereg létrehozása igen nehéz politikai és anyagi körülmények között, a polgárháború és a fegyveres katonai intervenció — tehát harc közben — ment végbe. Az ország gazdasági ereje a teljes pusztulás képét mutatta. A vasúti szállítás megbénult, a hadsereg és a városi lakosság élelmiszerrel való ellátása nem volt folytonos, hiányzott a szükséges fegyver és ruházat. A hadseregben hiányoztak a tapasztalt és a forradalomhoz hű parancsnokok; a régi hadseregben szolgált szakemberek nagy része az ellenforradalom oldalára állt. A parasztságot, amely a régi hadsereg legénységi és altiszti állományának többségét adta, az első világháború megtizedelte. A háborúban elfáradt emberek békére vágytak. A nehézségeket fokozta a régi közigazgatás, a hivatalnoki kar, a burzsoázia és a polgári értelmiség ellenállása, szabotázsa.

Már a szovjetek hatalmának második napján, 1917. november 8-án, megkezdődött a felső katonai vezetés központi szerveinek kialakítása. A Szovjetek II. Összoroszországi Kongresszusa ezen a napon — a szovjet kormány megalakításával egyidejűleg — megválasztotta a Hadügyi és Haditengerészetügyi Bizottság tagjait, közöttük V. A. Ovszejenkot (Antonov), N. V. Krilenkot, P. J. Didenkot és N. I. Podvojszkijt. A bizottság 1917 decemberében átalakult és a Hadügyi Népbiztosság nevet vette fel. A népbiztosság feladata az első időben az volt, hogy a cári Hadügyminisztérium és Tengerészeti Minisztérium, valamint az ezeknek alárendelt intézmények, intézetek, raktárak stb. tevékenységét irányítsa és ellenőrizze.

A Hadügyi Népbiztosságon 1918. január 1-én tartott értekezleten határozatot hoztak az új hadsereg felállításáról. Ugyanezen a napon állították fel a Hadügyi Népbiztosság kollégiumát a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg szervezésére. A fegyveres erők alapvető szervezeti elveit a Hadügyi Kollégium 1918. január 3-án hagyta jóvá Lenin részvételével. Az új hadsereg létrehozásáról szóló elképzeléseket a párt katonai osztályának értekezlete is megvitatta 1918. január 8-án. Az értekezleten határozat született, hogy haladéktalanul hozzá kell kezdeni az új alapokon álló, szocialista hadsereg szervezéséhez. 1918. január 28-án írta alá Lenin, mint a Népbiztosok Tanácsának elnöke, az önkéntesség alapján szervezett Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg megalakításáról szóló rendeletet, február 12-én pedig a Haditengerészeti Flotta (Vörös Hajóhad) létrehozását előirányzó dokumentumot.

A rendelet alapján 1918. januárja és májusa között a fegyveres erők szervezése önkéntes jelentkezés alapján folyt. Ez csak átmeneti, ideiglenes intézkedés volt, amely lehetővé tette, hogy a dolgozók tömegeit előkészítsék az általános hadkötelezettségen alapuló mozgósításra. 1918 elején a parancsnoki állomány választhatósága (ezredparancsnokig bezárólag), az önkéntességen alapuló hadkiegészítés rendszere, olyan helyes intézkedések voltak, amelyek biztosították a személyi állomány osztályalapon történő megválogatását munkásokból és szegényparasztokból, valamint közülük a legtehetségesebbeknek parancsnoki posztokra való állítását. A Vörös Hadsereg önkéntesekkel kiegészített ezredei és osztagai nagy szerepet játszottak a belső ellenforradalom tűzfészkeinek lokalizálásában, a német megszállók elleni harcokban.

Az új hadsereg először 1918. február 23-án Pszkov és Narva alatt mért megsemmisítő csapást a császári német hadakra. Február 23-a az intervenció

ellen vívott első sikeres harc és a Vörös Hadsereg első ezredeinek megalakulása emlékére a Szovjet Hadsereg és Haditengerészeti Flotta napja lett.

Az önkéntes csapatok létszáma a későbbiek során elégtelennek bizonyult. (1918 februárjában mindössze 100 ezer főt számlált a hadsereg.) A hadsereg szervezete sem felelt meg a nagy haditapasztalatokkal rendelkező ellenséggel vívott harc követelményeinek, amely nagy hadműveleti egységekkel rendelkezett.

1918 tavaszán és nyarán a szovjet kormány — tekintettel az egyre feszültebbé váló nemzetközi és belső helyzetre — határozatot hozott az általános hadkötelezettségen alapuló reguláris hadsereg kiépítésére. 1918. április 8-án a Népbiztosok Tanácsa rendeletet bocsátott ki a járási, kerületi és kormányzósági katonai komisszáriátusok felállításáról, amelyek feladata volt a hadkötelezettek összeírása és behívása. A szovjetek köztársaságának Központi Végrehajtó Bizottsága április 22-én pedig elrendelte a 18—40 év közötti, dolgozó osztályokhoz tartozó férfilakosság általános katonai kiképzését és megszüntette a parancsnoki állomány választhatóságát. A Központi Végrehajtó Bizottság 1918. május 29-én részleges mozgósítást hajtott végre az általános hadkötelezettségről szóló törvényerejű rendelet alapján. A Szovjetek 5. Összoroszországi Kongresszusa 1918. július 10-én határozatot fogadott el a „Vörös Hadsereg szervezéséről", és jóváhagyta a szovjet kormánynak a hadseregre vonatkozó eddigi rendelkezéseit. A párt és a kormány határozott intézkedései következtében a Vörös Hadsereg mennyiségben és minőségben egyaránt nagyot fejlődött. (1920 őszére a Vörös Hadsereg létszáma elérte az öt- és félmillió főt. 1918 végén megjelent a Szolgálati Szabályzat, a Helyőrségi Szolgálati Szabályzat, a Harcászati Szabályzat és a Fegyelmi Szabályzat.)

A párt Központi Bizottsága Lenin vezetésével állandóan napirenden tartotta a hadsereg fejlesztésének, építésének és az ország védelmének kérdéseit. A polgárháború minden egyes szakaszára a Párt Központi Bizottsága meghatározta a stratégiai célkitűzéseket, a fő csapások irányát, rendszeresen foglalkozott a parancsnoki állománnyal, bátran nevezett ki sikeresen harcoló alegységparancsnokokat magasabb parancsnoki funkciókba, következetesen összegyűjtötte a katonai fölény megteremtéséhez szükséges emberi, anyagi tartalékokat, és állandóan ellenőrizte a hadseregre vonatkozó határozatok megvalósítását.

Az 1918-1920 közötti években létrehozták a hadsereg katonai és politikai vezetésének legfelsőbb szerveit. 1918. november 30-án Lenin elnökletével megalakult a Munkás-Paraszt Védelem Tanácsa, amely saját kezébe összpontosított minden politikai, gazdasági és katonai hatalmat. A tanács irányította az ország védelmét a frontokon és a hátországban, rendelkezett az ipari termelés felett, a közlekedési hálózat és eszközök felhasználásával, egyszóval a szovjetállam minden erőforrásával, amelyek biztosíthatták a háború győzelmes befejezését.

A hadműveletek előkészítésére és irányítására 1918. március 4-én életre hívták a Legfelsőbb Haditanácsot. Amikor a Központi Végrehajtó Bizottság 1918. szeptember 2-án katonai táborrá nyilvánította a szovjetköztársaság egész területét, a Legfelsőbb Haditanácsot a Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsává (RVSZR) alakította át, amely egyesítette a csapatok hadműveleti és szervezési irányítását. A Forradalmi Katonai Tanács határozatait a fegyveres erők főparancsnoka — aki egyben a Katonai Tanács tagja volt — hajtotta

végre, egyben rendelkezett az összes szárazföldi és haditengerészeti egységekkel, közvetlenül irányította a hadműveleteket.

A hadsereg főparancsnoki tisztségét 1918 szeptemberétől J. J. Vacetisz, 1919 júliusától pedig Sz. Sz. Kamenyev töltötte be. A főparancsnok közvetlen alárendeltségében 1918. november 11-vel létrehozták a Forradalmi Katonai Tanács tábori vezérkarát, amelynek feladata a hadműveletek előkészítése és vezetése lett. Tábori vezérkari főnökké P. P Lebegyevet, a hadműveleti osztály vezetőjévé pedig B. M. Saposnyikovot nevezték ki. Ettől az időtől fogva a csapatok szervezeti irányítása az összoroszországi nagyvezérkar hatáskörébe került, amely végrehajtotta a mozgósítást, megalakította a hadsereg egységeit, felszerelte őket és irányította kiképzésüket.

Ugyanakkor megalakult a Tűzérségi Főparancsnokság (1917 december); a Páncélos Főparancsnokság (1918 január); a Központi Haditechnikai Parancsnokság (1918 február, 1919 októberében átalakult Műszaki Főparancsnokságá); a Vasúti Csapatok Törzse (1918 október); a Hadigazdálkodási Főparancsnokság (1918 június); a Vörös Hadsereg és Flotta Felszerelési Teljhatalmú Megbízottjának Hivatala (1919 július). A katonai behívásokat és a hátországi csapatok irányítását, vezetését közvetlenül a katonai körzetek parancsnokai és törzsei, valamint a helyi (járási, területi, kormányzósági) komisszáriátusok végezték.

Még 1918. január 3-án megszüntették a régi, cári hadsereg légierejének és haditengerészeti repülőflottájának parancsnokságát és helyébe létrehozták az Összoroszországi Repülésügyi Kollégiumot, amelyet 1918. május 24-én a Munkás-Paraszt Légiflotta Főparancsnokságává szerveztek át. A frontokon lévő repülőegységek hadműveleti vezetését 1918. szeptember 22-től a tábori vezérkar mellett létrehozott repülési és léghajózási osztály kezében összpontosították, illetve ilyen osztályok alakultak a frontok és hadseregek törzsében. 1920-ban ezekre az osztályokra alapozva létrehozták a harcoló hadsereghez beosztott légierő parancsnokának törzsét, a front- és hadseregparancsnokságon pedig a repülőcsapatok törzseit. (1920 márciusában, illetve júniusában.)

A haditengerészeti egységek vezetését először az Összoroszországi 2. Szovjetkongresszus által kijelölt Haditengerészeti Forradalmi Bizottságra bízták (1917. november 8.). Ugyanezen év december 1-én a Legfelsőbb Tengerészeti Kollégium alakult meg helyette, amely a tengerészeti hivatal munkáját irányította. A Népbiztosok Tanácsa 1918. február 22-én elrendelte a Tengerészeti Népbiztosság felállítását, a Legfelsőbb Tengerészeti Kollégium pedig átalakult a népbiztosság kollégiumává. 1918 decemberében szervezték meg a Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsa tengerészeti osztályát. A tengeri flotta, valamint a folyami és tavi flottilla hadműveleteinek összehangolt irányítására haditengerészeti parancsnokot neveztek ki, aki alá volt rendelve az összfegyvernemi főparancsnoknak. Egyúttal megszervezték a tengerészeti vezérkart is.

1918 tavaszán a hadműveleti vezetés megjavítására a polgárháború frontjain nagyobb hadászati egységeket szerveztek, az úgynevezett „hálókat", amelyekben a csapatokat széles fronton helyezték el a fontosabb stratégiai irányok lezárására és felderítésére. 1918. március 9-én hozták létre tíz csapategységből a Nyugati Hálót a szovjet—német demarkációs vonal mentén, 1918 augusztusában pedig az Északi- és Déli Hálót.

A Népbiztosok Tanácsa 1918. augusztus 19-én rendeletet adott ki az összes csapatok nagyobb hadműveleti egységekbe, hadosztályokba és hadseregekbe történő szervezéséről és kijelölte az egyes frontokat elválasztó sávha-

tárokat. Az év második felében mindenütt megtörtént a csapatok hadseregekbe és frontokba való besorolása s ezek irányítását háromtagú haditanács látta el. (Parancsnok és két politikai biztos.) 1918. június 13-án alakult meg a Keleti Front, szeptember 11-én a Déli- és Északi Frontok, 1919 februárjában a Nyugati Front. 1919 őszén már hét front állt: keleti, északi, nyugati, déli, délkeleti, kaukázusi és a turkesztáni. Mindegyik front kötelékébe 2—5 hadsereg tartozott. A frontokon összesen 18 összfegyvernemi, 2 lovashadsereg és néhány önálló hadseregcsoport harcolt.

A polgárháború harcaiban számos tehetséges katonai vezető tünt fel. A frontparancsnokok küzül: M. V. Frunze, M. N. Tuhacsevszkij, A. J. Jegorov; a hadseregparancsnokok közül: K. J. Vorosilov, Sz. M. Bugyonnij, J. P. Uborevics. A csapatparancsnokok között sokan a polgárháború hősei lettek, így többek között J. R. Apanaszenkó, J. P. Bjelov, J. K. Blüher, G. D. Gaj, O. J. Gorodovikov, V. J. Kikvidze, N. D. Kasirin, J. J. Kovtyuh, G. J. Kotovszkij, A. J. Parhomenkó, V. M. Primakov, V. K. Putna, Sz. K. Tyimosenkó, A. J. Todorszkij, J. F. Fabriciusz, J. F. Fegykó, V. J. Csapajev, N. A. Scsorsz, Sz. G. Lazó, J. E. Jarik, Sz. Sz. Vosztrecov.

A polgárháború éveiben a fegyveres erők zömét a gyalogság alkotta, összesen mintegy 90 lövészhadosztálynyi erővel.

A tüzérség szervezetét tekintve voltak önálló nehéztüzérségi csoportok, különleges rendeltetésű tüzérzászlóaljak, ütegek (az úgynevezett AON), valamint a lövész- és lovassági hadosztályoknak, dandároknak alárendelt tüzérezredek, zászlóaljak.

A páncélos csapatok állományába a polgárháború elején páncélvonatok és páncélkocsi osztagok tartoztak, majd 1920 végén megjelentek a harckocsi osztagok is. Az első 16 darab szovjet gyártmányú könnyű harckocsit 1920 augusztusában bocsátották ki az izsorszki és a szormovói gyárak.

A Vörös Hadsereg lovassága az Uralért, Caricinért, Kubányért folyó harcokban született meg és a hadsereg legmozgékonyabb részét alkotta. Az egyes lovasezredek kezdetben a lövészhadosztályok állományába tartoztak (1918-ban). A harcok során hamarosan kitünt, hogy a Vörös Hadsereg hátrányban van a fehérgárdista lovassági hadosztályokkal és dandárokkal szemben s ezért a Vörös Hadseregben is megalakították a lovassági hadosztályokat, dandárokat, amelyeket aztán hadtestekbe, illetve lovashadseregbe egyesítettek. A lovashadsereg együttműködött az összfegyvernemi hadseregekkel, de nemcsak harcászati, hanem hadászati-stratégiai feladatokat is megoldott. A híres Első Lovashadsereg (hadseregparancsnok: Bugyonnij, a haditanács tagja: Vorosilov) a front fő ütőerejét képezte. Ez a hadsereg képes volt önállóan is áttörni az ellenség védelmét, s mögöttes területekre kijutva bekerítette és felgöngyölítette az ellenséges csoportosulásokat, nagy mélységben sikeresen fejlesztette tovább a támadásokat.

A műszaki fegyvernem egyrészt a lövészhadosztályoknak alárendelt utász- és hidászszázadokból, hadseregközvetlen utászzászlóaljakból, másrészt — kisebb számban — a frontparancsnokoknak és a főparancsnokságnak közvetlenül alárendelt önálló műszaki csapatokból állt. A vasúti csapatokat 1918-ban állították fel önálló vasúti századok formájában. 1919-ben átszervezték őket, a vasutas dandárok keretében zászlóaljak alakultak.

A Munkás-Paraszt Légiflotta a front és hadseregparancsnokságoknak alárendelt felderítő-, vadász-, és tüzérségi repülőosztagokból állt, osztagonként

6—6 repülőgéppel. Legmagasabb szervezeti egység a három osztagból álló vadászrepülő zászlóalj volt. A Vörös Hadsereg rendelkezett egy („Ilja Muromec" típusú gépekből álló) nehézbombázó zászlóaljjal is. Az említetten kívül 1920-ban 67 repülőosztag alkotta a légierőt, közülük 52 felderítő, 12 vadász és 3 tüzérségi repülőosztag. A szovjet légierő — noha a harci gépek átlagos száma mindössze 300—400 között mozgott, — sikeresen vette fel a harcot az imperialista hatalmak által jól felszerelt fehérgárdista repülőkkel, támogatta a szárazföldi csapatok támadásait és védelmi harcait, hathatós segítséget nyújtott az ellenséges partraszálló deszantok megsemmisítésében.

A Vörös Hajóhad 1918 elején két flottával, a Baltival és a Fekete-tengerivel rendelkezett. A Fekete-tengeri Flotta hajóit azonban 1918 júniusában kénytelenek voltak elsüllyeszteni a novicserkaszki öbölben, nehogy a német intervenciós csapatok kezére jussanak. A frontok szükségleteinek megfelelően az alábbi folyami és tavi flottillákat szervezték meg: kaspi-tengeri, amuri, szibériai, észak-dvinai, volga-kámai, asztrahány-kaspi, dnyeperi, uszty-dnyeprovszki, azovi-tengeri, onyegai, csud-tavi, caricini, nyugat-dvinai, arali, amu-darjai és a doni flottillákat. A Baltikum térségében folyó harcok támogatására a Balti Flotta állományából létrehozták a baltikumi Harci Hadihajó Osztagot, amely 1919 tavaszán 3 sorhajóval, 2 cirkálóval, 6 torpedórombolóval, több aknarakóval, 10 őrhajóval és 7 tengeralattjáróval rendelkezett. A folyami és tavi hadihajórajok a hadihelyzettől függően változó szervezettel és hajóállománnyal rendelkeztek. A kisebb flottillák első magjait a Balti Flottától kapott hajók szolgálták. Lenin utasítására 1918. február 22. és április 22. között a forradalmár matrózok igen nehéz időjárási és jégviszonyok között 200 hajót vezettek át a revali hadikikötőből Helsingforsba, majd innen tovább Kronstadtba. Az összfegyvernemi egységeknél a különböző frontokon kb. 60 ezer vörösmatróz harcolt.

A fegyveres erők kiépítésében egyik legnagyobb problémát a forradalom ügyéhez hű parancsnoki állomány kiválasztása és kiképzése jelentette. A párt és a hadvezetőség bátran kinevezte a cári hadseregben szolgáló munkás és paraszt altiszteket, frontkatonákat, a szovjethatalmat támogató tartalékos tiszteket, a legkülönbözőbb parancsnoki posztokra. A párt tömegesen küldött a hadsereg vezetésébe politikai és szervezőmunkában tapasztalattal rendelkező pártmunkásokat. A Központi Bizottság határozatára a frontok és hadseregek haditanácsainak tagjai lettek a párt régi tagjai, vezető pártmunkásai, többek között Bubnov, Dzserzsinszkij, Guszev, Kirov, Kujbisev, Ordzsonikidze, Sztálin és Unsliht.

A magasabbparancsnokok és katonai szakemberek kiképzésére 1918 októberében felállították a Vezérkari Akadémiát (1921 augusztusában a Vörös Hadsereg Katonai Akadémiája, majd 1925-től Frunze Katonai Akadémia nevet vette fel). Ezt követte az egyéb katonai-szakmai iskolák, akadémiák szervezése: 1920 áprilisában a Vöröskatona Főiskola, (későbbi nevei: Katonai-Politikai Főiskola, 1925-től Katonai-Politikai Akadémia, majd Lenin Katonai Politikai Akadémia); 1918 decemberében a Hadmérnöki Akadémia, és Hadtáp Akadémia; 1919 márciusában a Tüzérségi Akadémia. Az alparancsnoki állomány kiképzésére és felkészítésére számtalan iskolát és tanfolyamot szerveztek. Voltak gyalogsági, géppuskás, tüzérségi, lovassági, híradó, egészségügyi, politikai stb. tanfolyamok. A parancsnoki káderképzésre jellemző, hogy 1918 márciusában mindössze 13 parancsnokképző tanfolyam volt, 1919 janu-

árjában már 63, 1920 októberében pedig 153. A polgárháború évei alatt a különböző intézetek több mint negyvenezer parancsnokot képeztek ki, akik közül sokan a Szovjet Hadsereg kiváló katonai vezetői, hadvezérei lettek a későbbi évek során.

A Kommunista Párt szervezetei és a politikai munkások széleskörű politikai felvilágosító munkát végeztek a vöröskatonák és parancsnokok között. A fegyveres erőkön belül az első pártpolitikai szervet, a Politikai Biztosok Összoroszországi Hivatalát, 1918. április 8-án hozták létre, a csapatoknál és katonai intézményeknél működő politikai biztosok munkájának elvi irányítására. A politikai biztosi rendszert, a Szovjetek 5. Összoroszországi Kongresszusa hagyta jóvá. Működési területét a vöröskatonák nevelésében és a cári hadseregből átképzett katonai szakemberek tevékenységének ellenőrzésében jelölte meg.

A párt a legtapasztaltabb kádereit küldte a hadseregbe, akik mint politikai biztosok egységbe forrasztották a Vörös Hadsereg harcosait és parancsnokait, segítettek a forradalmi fegyelem kialakításában.

A párt VIII. kongresszusának határozata értelmében a Politikai Biztosok Összoroszországi Hivatalát 1919 áprilisában a Köztársaság Forradalmi Katonai Politikai Osztályává alakították át, majd májusban a Katonai Tanács Politikai Csoportfőnöksége elnevezést vette fel, amely egyúttal a párt katonai osztályának feladatát is ellátta. Feladatai közé tartozott a politikai biztosok, politikai szervek, párt- és komszomolszervezetek tevékenységének, a politikai-, agitációs-, és propagandamunkának elvi irányítása a hadseregen belül a Központi Bizottság irányelvei és a Forradalmi Katonai Tanács parancsai alapján.

A párt VIII. kongresszusa igen nagy jelentőségű volt a fegyveres erők további fejlődése szempontjából. Elítélte a kongresszuson fellépő úgynevezett „katonai ellenzék" nézeteit, akik lebecsülték és negatívnak értékelték a régi hadseregből átlépett katonai szakértők szerepét. A „katonai ellenzék" szóvivői a partizán korszak maradványait védelmezték és anarchikus elemeket akartak a hadsereg szervezetébe és harci tevékenységébe bevezetni. A kongresszus határozata elvetette javaslataikat és leszögezte, hogy a Vörös Hadseregnek fegyelmezett néphadseregnek kell lennie, amelyben egyformán nagy jelentősége van a harcosok politikai nevelésének és harckiképzésének. A párt helyes politikájának hatására megerősödött a hadsereg és a flotta belső egysége, növekedett harcképessége és aktivitása.

1919 folyamán a hadosztályoknál politikai osztályokat szervezetek; rögzítették az egységek pártszervezeteinek, pártsejtjeinek feladatait és hatáskörét. A Vörös Hadsereg születésének első pillanatától kezdve a kommunista munkások és szegényparasztok alkották a hadsereg szilárd magját. A harcoló hadseregekben, a flottában és a hátországi csapatoknál 1920 augusztus elején már kb. 7 000 pártsejt működött, amelyek 300 ezer kommunistát tömörítettek. A bolsevik párt tagságának a fele fegyverrel a kézben védelmezte a proletariátus diktatúráját. Az intervenciósokkal és ellenforradalmárokkal vívott harcok során 50 000 kommunista áldozta életét a szocialista haza védelmében.

A párt befolyása és irányító szerepe a fegyveres erők életében minden időben érvényesült. A Forradalmi Katonai Tanács, a frontok és hadseregek haditanácsai a párt Központi Bizottsága útmutatása szerint dolgoztak. A fiatal szovjet állam védelmi képességének erősítése, a hadműveletek előkészí-

tése és vezetése, a magasabbparancsnokok és politikai biztosok kinevezése szintén a Központi Bizottság útmutatása szerint történt. A párt vezetésével és a dolgozók támogatásával a fegyveres erők, a vöröskatonák és parancsnokok egyaránt becsülettel és hősiességgel teljesítették a szocialista haza iránti kötelességüket. Hosszú és kemény harcokban felmorzsolták a fehérgárdistákat, az intervenciós csapatokat. A szovjet nép és hadserege megvédelmezte a Nagy Október vívmányait.

A SZOVJET FEGYVERES ERŐK ÁTSZERVEZÉSE A POLGÁRHÁBORÚ UTÁN (1921—1928.)

A polgárháború győzelmes befejezése után a Kommunista Párt és a szovjet kormány legfontosabb feladata a háborús pusztításoktól legyengült népgazdaság helyreállítása volt. Erre a célra a munkáskezek millióit kellett a fegyveres szolgálatból felszabadítani. 1923 végén a fegyveres erők létszámát 610 ezer főre csökkentették. A párt és a kormány ugyanakkor nem hagyhatta figyelmen kívül a kapitalista környezetből fakadó veszélyeket, egy újabb intervenció lehetőségét. Ezért a csapatok nagy részének leszerelésével egyidejűleg megkezdődött a hadsereg és a flotta újjászervezése, fegyverzetének korszerűsítése.

A fegyveres erők fejlesztése és megerősítése állandóan napirenden volt, szerepelt a X., XI., XII., és a XIII. kongresszuson is. A X. kongresszus (1921 március) minden részletre kiterjedő határozatot fogadott el a hadseregről. A határozat értelmében növelni kellett az ipari munkások és szegényparasztok arányát a szárazföldi hadseregben és a haditengerészeti erőknél, tovább kellett erősíteni a személyi állományt kommunistákkal.

„A hadsereg létszámának csökkentésekor állandóan szem előtt kell tartani a proletár rétegek súlyának növelését és különösen nagy figyelmet kell fordítani a speciális fegyvernemekre (tüzérségre, géppuskásokra, páncélos, repülő és műszaki csapatokra); el kell látni őket a megfelelő haditechnikával és felszerelési anyagokkal; határozott intézkedéseket kell hozni ezen csapatok politikai és harci felkészültségének fokozására" — olvashatjuk a határozatban. A kongresszus elfogadta a szovjet flotta fejlesztésének tervét is. 1921 áprilisában 1 200 kommunista matrózt helyeztek vissza hadihajókra, akik eddig szárazföldi tengerészalakulatokban harcoltak. A Komszomol V. kongresszusa (1922 októberében) védnökséget vállalt a Vörös Hajóhad felett és két év alatt több mint 10 000 tagját küldte flottaszolgálatra.

Az 1924—1925-ös években a Szovjetunió nemzetközi helyzete megjavult. A béke első éveiben a szovjet nép fokozatosan helyreállította népgazdaságát. Kedvező feltételek jöttek létre a fegyveres erők további erősítésére, felfegyverzésére.

A párt Központi Bizottságának 1924. január 14-i plénuma különleges bizottságot állított fel a fegyveres erők állapotának és felszerelésének felülvizsgálására. (A bizottság tagjai voltak többek között: Vorosilov, Guszev, Frunze, Ordzsonikidze, Sztálin, Svernyik.) A bizottság február 3-án számolt be vizsgálatának eredményeiről a Központi Bizottság előtt. A jelentés komoly hibákat és hiányosságokat tárt fel. Megállapította, hogy megengedhetetlenül nagyfokú a parancsnoki állomány fluktuációja, a felszerelés korszerűsítése

pedig vontatottan halad. A plénum határozatot hozott a hiányosságok haladéktalan felszámolására. 1924. március 11-ével Frunzét nevezték ki a Forradalmi Katonai Tanács elnökhelyettesévé s egyben a Vörös Hadsereg vezérkari főnökévé. (A Katonai Tanács elnöke Trockij volt, őt terhelte a felelősség a hadseregben jelentkező anarchiáért.) Április 1-én Frunze beszámolója alapján a Központi Bizottság ismét a hadsereg életével foglalkozott. Kötelezte a Forradalmi Katonai Tanácsot, hogy teremtse meg a hadsereg békeállapotra való áttérésének feltételeit, tervezze meg a csapatok békés viszonyok között végzendő politikai és harckiképzését, a korszerű harc feltételeinek megfelelő hadrendet stb. 1925. január 17-én a Központi Bizottság Trockijt — miután a hadsereget érintő intézkedések végrehajtásában helytelen álláspontot foglalt el — leváltotta a Katonai Tanács elnöki tisztségéről s helyében a Tanács elnökévé, egyben hadügyi és haditengerészeti népbiztossá M. V. Frunzét nevezte ki.

Frunze a polgárháborúban kitűnt és katonai akadémiát végzett fiatal katonai szakemberekkel frissítette fel a Katonai Tanács törzsét. Határozott intézkedésekkel gyökeres változásokat vezetett be a hadseregbe; megjavították a központi szervek munkastílusát, csökkentették megterhelésüket, megerősítették a pártpolitikai szerveket. Növelték a parancsnokok egyszemélyi felelősségét, a politikai biztosok ellenőrző, felügyeleti jogkörét korlátozták, tevékenységük fokozatosan a harcosok nevelésére irányult. A hadsereg személyi állományának nagy részét leszerelték és területi miliciákat hoztak létre. A csapatoknál új beosztásokat szerveztek, fokozták a parancsnokok és a szaktisztek felkészültségét. Új, a polgárháború tapasztalatai alapján készült szabályzatokat, kézikönyveket adtak ki. A hadsereg központi apparátusát is átszervezték. 1924. március 28-án megszüntették a hadsereg főparancsnoki tisztséget; a Vörös Hadsereg vezérkarát pedig három részre osztották: egyik része továbbra is a vezérkar funkcióit töltötte be, a másik részből létrehozták a hadsereg főparancsnokságot, harmadikként pedig a hadseregfelügyelőséget (inspektorátust). Az egyes hadseregek parancsnokait, a katonai körzetek haditanácsait közvetlenül a Forradalmi Katonai Tanácsnak rendelték alá.

A Vörös Hadsereg központi és körzeti apparátusának átszervezésével egyidejűleg megerősítették a párt- és politikai szerveket. 1924 decemberében megjelent az „Útmutató a Vörös Hadsereg és Flotta pártsejtjei számára". 1925. február 26-tól március 3-ig rendezték meg a katonai pártsejtek titkárainak első országos értekezletét, amelynek nagy szerepe volt a pártszervezetek és a kommunista katonák mozgósításában, a katonai reformok bevezetésével kapcsolatos feladatok megoldásában. A párt XIV. kongresszusán (1925 decemberében) jóváhagyott szervezeti szabályzatban már külön rész foglalkozott a hadseregbe működő pártszervezetekkel.

A katonai reformok eredményeként a szovjet fegyveres erőknél új szervezeti elvet alkalmaztak: az állandó hadsereg mellett megalakultak a területi miliciák, amelyek főként gyalogos csapatokból álltak. A gépesített egységeknek, a haditengerészetnek és a légierőnek nem voltak milicista egységei.

Nagy szerepe volt a fegyveres erők szervezeti megerősödésében a parancsnokok egyszemélyi felelőssége kiterjesztésének, amelyet a Forradalmi Katonai Tanács 1925. március 2-án rendelt el. A hadseregben erre az időre már kinevelődtek az olyan parancsnokok, akik a politikai biztosok feladatkörének egy részét felelősségteljesen el tudták látni. A parancsnoki munka

támogatására — önálló zászlóaljtól felfelé — megszervezték a parancsnokok politikai helyettese beosztást. A területi miliciák rendszerére való áttérés során a Központi Végrehajtó Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa 1925. január 9-én elrendelte a kormányzósági, járási stb. komisszári apparátus átszervezését. Helyettük megalakultak a hadtestek, hadosztályok hadkiegészítő körzetek parancsnokságai, amelyek szervezetileg is a megfelelő csapategységekhez tartoztak. Az intézkedés lehetővé tette a harckiképzés megjavítását és szükség esetén a gyors mozgósítást. Ukrajnában, Belorusziában, Gruziában, Örményországban és más szovjetköztársaságokban ismét nemzetiségi jellegű csapatok, katonai egységek alakultak.

Az 1925. szeptember 18-i általános hadkötelezettségről szóló törvény szerint a Vörös Hadsereg az alábbi részekből tevődött össze: szárazföldi csapatok, haditengerészet, légierő, az Egyesített Állambiztonsági Hivatal (közismert nevén: GPU — köztük a határőrség csapatai) és végül a vasútőrség.

A szárazföldi csapatokat a következő fegyvernemek alkották: gyalogság, lovasság, tüzérség, páncélosok, műszaki és híradó csapatok. A gyalogságon belül legmagasabb harcászati egység a lövészhadtest volt, amely 2—3 lövészhadosztályból, nehéztüzér ezredből, műszaki, híradó egységekből és a hadtápból állt. Egy lövészhadosztály 3 lövészezredből, 1 könnyű tüzérségi ezredből, 1 önálló lovasszázadból, 1 utászszázadból, 1 híradószázadból és hadtápból állt. Jelentősen fejlődött a tüzérség: a lövészezredek 2 ütegből álló osztályt kaptak, számottevően megnövelték az ágyúk számát a hadtest- és hadosztálytüzérségben. A harckocsi századokat önálló harckocsi zászlóaljakba vonták össze. A légierő, a repülőgépipar teljesítőképessége növekedésének mértékében, új motorokat és repülőgépeket kapott. A repülő-hajózó és műszaki állomány utánpótlására kiterjedt iskolahálózatot építettek ki. Új haditechnikai eszközök konstruálására, kísérletezésre tudományos intézeteket alapítottak.

A SZOVJET FEGYVERES ERŐK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI IDŐSZAKBAN (1929—1941.)

A második világháborút megelőző ötéves tervek idején a szovjet nép hatalmas sikereket ért el a békés építőmunkában. Ezen időszak elején a világgazdasági válság alapjaiban rendítette meg az imperialista államokat. A nemzetközi burzsoázia legagresszívebb körei egy szovjetellenes háborúban kerestek kiutat a válság szorításából. Az angol és francia vezérkarok különböző terveket kezdtek összeállítani a Szovjetunió megtámadására. A szovjet állam vezetői minden eshetőségre készen tovább fokozták az ország védelmi erejét.

A párt XV. kongresszusa által kidolgozott első ötéves terv irányelvei arra hívták fel a dolgozók figyelmét, hogy „a népgazdaságnak általában, az iparnak pedig különösen azokat az ágait fejlesszék, amelyeknek a legnagyobb jelentőségük van a haza védelme és az ország gazdasági potenciálja szempontjából háború esetén".

A Szovjetunió igen rövid történelmi időszak alatt elmaradt agrárországból szocialista ipari nagyhatalommá vált, amely óriási erőforrásokkal rendelkezett és képes volt az összes korszerű harci eszközök tömeges előállítására.

A gazdasági fejlődés lehetővé tette a fegyveres erők jellegének megváltoztatását. A szárazföldi csapatok fegyverzetét tovább tökéletesítették. A traktorgyártás felfutása azt eredményezte, hogy a nehéz- és légvédelmi tüzérség gépi vontatásra tért át. Öt év alatt (1934—1939) a könnyű tüzérség fegyverzete 34 százalékkal, a közepesé 26 százalékkal, a nehéztüzérségé 85 százalékkal, a légvédelmi tüzérségé pedig 169 százalékkal növekedett. Az 1930-as évhez viszonyítva az 1939 évi állapotot tekintve a növekedés még szembetűnőbb: a könnyű-, közepes- és nehéztüzérség kétszeresére, a páncéltörők hetvenszeresükre (!) szaporodtak. A szovjet harckocsigyárakban egyaránt készültek könnyű, közepes és nehéz tankok. 1939-ben jelentek meg az első KV típusú nehézharckocsik és gyártásra került a T—34-es közepes harckocsi, amely kitűnő harci tulajdonságokkal rendelkezett (szilárd páncélzat, nagy tűzerő, mozgékonyság, kapaszkodóképesség stb.). A páncélos csapatok száma 1939-ben, 1934-hez viszonyítva két- és félszer, tűzerejük pedig három- és félszer volt nagyobb. A honvédő háború kezdetéig a páncélosok száma és minősége tovább javult. A műszaki, híradó és vegyvédelmi csapatok felszerelését hasonló módon tökéletesítették.

Az első ötéves terv végére a szovjet repülőgépgyártás már saját konstrukciójú gépeket bocsátott ki. Megszervezték a repülőgépmotorok tömeggyártását. A légierő I—15, I—16 és I—153 típusú vadászgépeket, SZB és más típusú bombázó gépeket kapott. A repülőmotor- és repülőgépgyártás fejlődése eredményeként a vadászerők és a nehézbombázó egységek száma két- és félszeresére nőtt. Egészében véve a harci gépek száma nem egészen 10 év alatt hat- és félszeresére emelkedett.

Az első ötéves terv kezdetéig (1928—1929) a tengeri haderő régebbi hajóegységeit felújították, korszerűsítették. A következő években széleskörű hajóépítési programot valósítottak meg. Az első években kisebb hajókat, majd a második és harmadik ötéves tervben az összes hajóosztályokba tartozó hajókat gyártották, beleértve a tengeralattjárókat is. 1932-ben kezdődött meg a „Leningrád" típusú zászlóshajók építése, 1935—1936-ban a „Gnyevnij" és „Sztorozsevoj" mintájú torpedórombolóké. 1936—1937-ben a program a „Kirov" és „Csapajev" típusú könnyűcirkálók, „K" és „L" óriási tengeralattjárók, „Scs" és „Sz" típusú közepes tengeralattjárók, valamint „M—XII"-es könnyűtengeralattjárók építésével bővült. A hajóépítési programmal egyidejűleg megerősítették a partvédelmet és a haditengerészeti légierőt. Jellemző a flotta fejlesztésére, hogy a haditengerészet 1939-ben 112 db, 1940-ben pedig 168 új hajóegységet kapott. A második világháború kitöréséig összesen 500 új hajó kezdte meg a szolgálatot. 1940-ben a hajógyárak háromszor annyi tengeralattjárót adtak át (bruttó regisztertonnában számolva), mint a megelőző évben.

A fegyveres erők technikai felszerelésében bekövetkezett fejlődés és számszerű növekedés minőségi változást jelentett a szovjet katonai potenciál értékelésében is. Szükségszerűen felül kellett vizsgálni az addigi hadászati elméleteket, amelyek a szovjet állam korlátozott gazdasági-katonai lehetőségeiből indultak ki. Az 1930-as években a szovjet haditudomány kidolgozta a nagy mélységben folyó hadműveletek korszerű elméletét.

Az új, nagytömegű haditechnikai eszköz megjelenése a hadsereg szervezetének és a csapatok vezetésének eddigi rendszere helyett is újat követelt. Új szervezés lépett életbe a lövész hadosztályoknál: ellátták őket harckocsizó, páncéltörő és légvédelmi egységekkel, megnövelték a hadosztálytüzérség

tűzerejét. A hadtest-, hadosztály- és ezredtüzérségen kívül létrehozták a Főparancsnokság tartalékának tüzéregységeit. A páncélos csapatoknál az 1929-ben szervezett gépesített ezredek helyett 1931-ben önálló harckocsizó és gépesített dandárokat szerveztek. Ugyancsak ezekben az években jelentek meg a légideszant dandárok is. A technikai haladásnak megfelelően a legnagyobb változások a légierőnél történtek. 1928-ban még túlnyomó többségben voltak a felderítő osztagok és századok; 1933 végén már megjelentek a vadászrepülő-, csatarepülő-, könnyű- és nehézbombázó dandárok, amelyeket 1939—40-ben hadosztályokká szerveztek át. A flotta fegyverzete és szervezete biztosította, hogy a tengeri erők képesek legyenek a legbonyolultabb harc viszonyai között is együttműködni a szárazföldi csapatokkal, illetve önálló tengeri ütközetek megvívására. A szovjet államhatárok védelmének tökéletesítése céljából két új flotta alakult: 1932-ben a Csendes-óceáni Flotta, 1933-ban az Északi Flotta.

Jelentős változások történtek a fegyveres erők legfelsőbb irányító szerveiben is. A Központi Végrehajtó Bizottság 1934. június 20-ával megszüntette a Forradalmi Katonai Tanácsot, — amely szervezet egyúttal a Hadügyi és Haditengerészeti Népbiztosság kollégiuma is volt — és a népbiztosságot a Szovjetunió Honvédelmi Népbiztosságává alakították ki. A honvédelmi népbiztos K. J. Vorosilov lett, aki azelőtt — 1925 óta — a Hadügyi és Haditengerészeti Népbiztosság és a Forradalmi Katonai Tanács élén állt. A honvédelmi népbiztos helyettesévé M. N. Tuhacsevszkijt nevezték ki. 1940 májusában Vorosilovot Sz. K. Tyimosenkó váltotta fel a Honvédelmi Népbiztosságon. 1934 novemberében a Honvédelmi Népbiztosság mellett tanácsadó szervként megalakították a Haditanácsot. A vezérkar főnöke 1935-ben A. I. Jegorov lett, akit 1937-ben B. M. Saposnyikov váltott fel. 1940-ben K. A. Mereckov, a háború előtt közvetlenül G. K. Zsukov töltötte be ezt a tisztséget.

A Szovjetunió tengeri határainak hatékonyabb védelme és a hatalmasra növekedett tengeri flották rugalmasabb vezetése céljából 1937 decemberében megalakult az önálló Haditengerészeti Népbiztosság. Első vezetője P. A. Szmirnov volt, akit 1939 októberében N. G. Kuznyecov követett.

A Vörös Hadsereg Politikai Csoportfőnökségét 1937-ben Politikai Propaganda Főcsoportfőnökségnek nevezték el, a csapatok politikai osztályai politikai-propaganda osztályokká alakultak át. A párt XVIII. kongresszusának határozata alapján a hadseregfejlesztés segítésére és ellenőrzésére a párt felsőbb szerveiben — járási pártbizottságoktól felfelé — katonai osztályok létesültek.

A Központi Végrehajtó Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa 1937. május 10-i rendeletével ismét bevezették a politikai biztosi intézményt a politikai helyettesi rendszer helyett. A politikai biztosok a parancsnokokkal együttesen voltak felelősek a csapatok erkölcsi-politikai, a harckészültségi, fegyelmi állapotáért, a fegyverzeti és gazdasági ügyekért.

1938 nyarán a japán militaristák a Haszán-tó körzetében támadást intéztek a szovjet határok ellen, hogy felderítsék a távol-keleti hadsereg erejét. A szovjet hadsereg néhány hét alatt visszaverte a támadást. 1939 májusában a japánok a mongóliai Halhin-Gol folyónál próbálkoztak ismételt támadással. Az egyesült szovjet-mongol csapatok döntő vereséget mértek a keleti agresszorra.

Miután az úri Lengyelország a német támadás után összeomlott (1939 szeptember) a szovjet állam határai mentén igen nagy kiterjedésben fasiszta

rendszerek terültek el. Stratégiailag különösen nagy fenyegetést jelentett a Leningrád közvetlen közelében húzódó finn erődrendszer. A Szovjetunió kormánya ezért területcserét ajánlott fel, de a fasiszta finn kormány ezt visszautasította. A finn-szovjet konfliktus háborúra vezetett. (1939 november—1940 március.) Ezekben a hadműveletekben az egységek parancsnokai bebizonyították, hogy nemcsak a harcok vezetésére képesek, hanem politikailag is teljes mértékben érettek. Bebizonyosodott, hogy a politikai-biztosi rendszer visszaállítása elhamarkodott intézkedés volt s ezért 1940 augusztusában ismét a politikai-helyettesi intézmény lépett életbe.

Az 1930-as évek második felében az imperialista hatalmak — elsősorban a fasiszta Németország — hatalmasra növelték állandó hadseregüket, ami nagymérvű fegyverkezést vont maga után. Ebben a helyzetben a Szovjetunió nem tarthatta fenn tovább a hadsereg szerves részét képező területi-miliciák rendszerét, amely nem tudta biztosítani az állandó harci készenlét követelményeit. Olyan nagymérvű volt a fejlődés haditechnikában és harcászatban, hogy a területi miliciák harcosai a rövid kiképzési idő alatt nem sajátíthatták el tökéletesen a szükséges ismereteket. Ezért a területi miliciákat megszüntették és 1938—1939 folyamán a szárazföldi csapatok teljes egészükben az állandó hadsereg részévé alakultak át.

1939. szeptember 1-én a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elfogadta az általános hadkötelezettségről szóló törvényt, amely az 1936-os Alkotmány szelleme alapján született meg. Eszerint a katonai szolgálat minden szovjet polgár megtisztelő kötelessége lett, bármely osztályhoz is tartozzék. A törvény életbelépésével növekedett a lövészhadosztályok száma, illetve a hadsereg létszáma.

A parancsnoki kar kiképzésére a Vörös Hadsereg 16 katonai akadémián 6 speciális fakultással, a szárazföldi erők részére 63 tisztképző iskolával, 32 repülő- és repülőtechnikusi iskolával és 14 haditengerészeti iskolával rendelkezett. A magasabbparancsnokok továbbképzésére 1936-ban létesítették a Vezérkari Akadémiát, amelyet később „Vorosilov" Legfelsőbb Katonai Akadémiává szerveztek át.

A parancsnokok tekintélyének megszilárdítására a Központi Végrehajtó Bizottság 1935. szeptember 22-én elrendelte a tiszti rendfokozatok használatát. (Addig csak beosztással járó megkülönböztetés volt érvényben, pl. századparancsnok, zászlóalparancsnok stb.) A következetes hadseregépítés eredményeként az 1930-as évek közepére a Vörös Hadsereg jól képzett munkás- és parasztszármazású tisztikarral rendelkezett. Az 1936—1939 közötti koholt perek és törvénysértések azonban jelentős számú áldozatokat követeltek a hadsereg magasabbparancsnoki karából is, ami káros hatással volt a hadsereg harckészségére, szervezetére. A helyükre beállított új parancsnoki garniturának nem volt ideje a II. világháború kitöréséig megszerezni a szükséges vezetési tapasztalatokat nagyobb hadműveleti egységekkel (hadtestekkel, hadseregekkel, frontokkal). A hiányzó gyakorlatot csak a Nagy Honvédő Háború harcai pótolták, jelentős véráldozatok árán.

A háborút közvetlenül megelőző években a szovjet fegyveres erők létszámukat, technikai felszereltségüket, szervezettségüket tekintve elérték a vezető imperialista államok hadseregeinek színvonalát. A csapatok és a parancsnokok egy része harci tapasztalatokat is szerzett a szovjet határok védelmében. 1929-ben a Különleges Távol-keleti Hadsereg (OKDA) és az

Amuri Flottilla szétverte a kínai militaristák behatoló csapatait. 1938 nyarán az Első Önálló Távol-keleti Hadsereg, Blücher marsall parancsnoksága alatt, megsemmisítő csapást mért a Haszan-tó mellett a szovjet területre betört japán egységekre. Hasonlóan vereséget szenvedtek a japánok 1939 augusztusában a Halhin-Goli harcokban, amelyeket G. K. Zsukov hadseregtábornok irányított. A szovjet—finn háborúban Sz. K. Tyimosenko tábornok csapatai (a haditanács tagja A. A. Zsdanov volt) kemény harcokban vereséget mértek Mannercheim csapataira, akiket az imperialista államok, elsősorban a náci Németország támogattak.

A harci cselekményeket elemezve a párt Központi Bizottsága komoly hiányosságokat tárt fel a hadsereg kiképzésében és fejlesztésében. A hitleri Németország hadserege lengyelországi és nyugati támadó hadműveleteinek tapasztalatait is felhasználva, a szovjet hadtudománynak ki kellett dolgoznia a helyzetnek megfelelő katonai elméletet. A Nagy Honvédő Háború előestéjén megjelentek a gyalogsági, tüzérségi, páncélos stb. harcászati szabályzatok. Hozzáláttak a politikai és harckiképzés módszerének gyökeres átalakításához is, hogy jobban megfeleljenek a korszerű harc által támasztott követelményeknek. Nagy lendülettel folyt a csapatok legkorszerűbb haditechnikai eszközökkel való felszerelése és átképzése.

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ IDŐSZAKA (1941—1945.)

Az élezedő nemzetközi helyzet, amely 1939. szeptember 1-én háborús konfliktushoz vezetett, továbbá a náci Németország részéről egyre növekvő támadás veszélye arra kényszerítették a szovjet kormányt, hogy határozott intézkedéseket hozzon az ország védelmi képességeinek erősítésére.

A hitleri Németország 1941. június 22-én a szovjet—német megnemtámadási szerződést megszegve teljes erejével támadást indított a szovjet állam ellen. A fasiszta Németország erre az időre mozgósította hadipotenciálját, csapatai a nyugati villámháborúkban nagy haditapasztalatra tettek szert a korszerű harceljárásokban és felhasználva a leigázott államok fegyverzetét óriási haditechnikával rendelkezett. Az agresszor 190 hadosztályát összpontosította a keleti fronton, amihez még több mint 30 csatlós hadosztály is járult.

A meglepetés erejét is felhasználva a hitlerista hadsereg kezdeti sikereket ért el.

A kedvezőtlen helyzet kialakulásához hozzájárult az is, hogy Sztalin tévesen értékelte a nemzetközi helyzetet. Túlságosan nagy jelentőséget tulajdonított a szovjet—német megnemtámadási szerződésnek és nem vette kellően figyelembe a német fasizmusnak a szovjetellenes hadjáratra való felkészüléséről szóló adatokat. Súlyosbította a helyzetet az is, hogy a háború kitöréséig nem fejeződött be a hadsereg átszervezése és új technikával való ellátása. Az új harckocsi és repülőgéptípusok első sorozatait (KV, T—34 harckocsik, illetve Il, Jak, Mi, P stb. típusú repülőgépek), amelyek semmiben sem maradtak el a német haditechnikától, csak röviddel a háború előtt kapta meg a hadsereg és tömeges alkalmazásukat még nem sajátították el a csapatok. Tetézték a nehézségeket a hadsereg belső szervezetében meglévő hiányosságok. Így például a vezérkar helytelenül értékelte a spanyol polgárháború és a

szovjet—finn háború tapasztalatait, ezért az 1930-as években szervezett gépesített hadtesteket önálló harckocsizó dandárokká szervezték át. Ezt a hibát csak 1941 első felében kezdték kijavítani, a háború kezdetéig azonban nem sikerült jelentős számú gépesített hadtestet újból felállítani, illetve a már megszervezett hadtesteket a szükséges haditechnikával és személyi állománnyal ellátni. Az újonnan szervezett lövészhadosztályok, lövészhadtestek, a speciális fegyvernemek csapatai, a légierő nem lettek a hadihelyzetnek megfelelő létszámmal feltöltve. Szinte az egész hadseregre jellemző volt a szállítóeszközök hiánya, de különösen nagy hiány volt a tüzérségi vontatókban. A hadsereg éppen megkezdett fejlesztése miatt, a határvidéki katonai körzetek csapatai nagyrészt újonnan behívott korosztályokból álltak, akik szinte semmilyen gyakorlatra nem tettek még szert a rendelkezésre álló haditechnika alkalmazásában. Nyugat-Ukrajnának és Nyugat-Belorusziának a Szovjetunióval történt újraegyesítése után kialakult új nyugati határokon az erődítések építése is kezdeti stádiumban volt. Mindezeket figyelembevéve a katonai fölény — a háború megkezdésének pillanatában — a támadó fasiszta csapatok oldalán volt.

A háború folyamán a párt Központi Bizottsága, a Sztálin elnökletével megalakult Állami Védelmi Bizottság a szovjet nép szocialista hazafiságára támaszkodva a hatalmas ország minden erőforrását mozgósította, hogy megváltoztassa az erőviszonyokat. Ezt a feladatot igen nehéz és bonyolult körülmények között kellett a szovjet népnek és hadseregének végrehajtani.

A háború első szakaszában elszenvedett vereségek, a hatalmas ember és hadianyagveszteségek, fontos iparvidékek ellenséges kézre kerülése megnehezítette a szovjet fegyveres erők újjászervezését. Az említett körülmények miatt nagy hiány volt haditechnikában, az újonnan felálló alakulatokat nem tudták kellően felszerelni. A népgazdaság haditermelésre való átállítása és a nyugati iparvidék gyárainak keletre történő áttelepítése miatt ideiglenesen nem lehetett az elvesztett hadianyagot pótolni. Ezért 1941 nyarán lényeges változásokat kellett eszközölni a hadsereg szervezetében. A meglévő hadosztályok egy részéből lövészdandárokat alakítottak, a lövészhadosztályokban erősen csökkentették a tüzér, harckocsizó és más speciális fegyvernemi egységek számát. A gépesített hadtesteket önálló harckocsizó dandárokká, ezredekké és zászlóaljakká osztották szét. Megszüntették a hadtesteket és az egyes hadseregek létszámát is erősen csökkentették. Az összfegyvernemi egységek speciális alegységeinek egy részét a főparancsnokság tartalékába vonták össze. Az elkeseredett védelmi harcok időszakában utászhadseregeket szerveztek, hogy védelmi vonalakat építsenek a visszavonuló csapatok számára.

Az említett intézkedések többsége kényszerhelyzetből fakadt s ezért ideiglenesek voltak. Ezek az intézkedések azonban megteremtették annak a lehetőségét, hogy a korlátozott mértékben rendelkezésre álló haditechnikát a legcélszerűbben használják fel. A főparancsnokság tartalékát képező speciális hadműveleti egységekkel könnyebben lehetett manőverezni, az ellenséges támadások fő irányait elzárni. Az aktív védelmi harcok eredményeként a hátországban lehetővé vált új egységek felállítása és azok megfelelő kiképzése.

1942-től kezdődően a szovjet népgazdaság egyre inkább leküzdötte a nehézségeket és növekvő mértékben kezdte kielégíteni a frontok szükségleteit. A fegyvergyárak újrendszerű tüzérségi és gyalogsági fegyvereket gyártottak. A háború utolsó három évében a hadsereg évente 220 ezer ágyút és

aknavetőt, 450 ezer géppuskát, 2 millió darab géppisztolyt és 3 millió puskát kapott. A különböző fajtájú fegyverek tömeggyártása lehetővé tette, hogy ismét megerősítsék a hadosztálytüzérséget és az 1943 tavaszán újjászervezett hadtestek tüzéralakulatait. Nagy tűzerőt biztosítottak a hadseregközvetlen tüzéralakulatoknak. Nagytömegű páncéltörő és légvédelmi ágyút kaptak támogatásul a harcoló lövészalakulatok. Fontos szerepe volt a főparancsnokság tüzértartalékának, amely fő támadási irányokban alkalmazva, eddig soha nem látott tűzerőt képviselt. A szovjet harckocsigyártás — ugyancsak az említett három év alatt — évente több mint 30 ezer újtípusú harckocsit (T—34, JSZ), rohamlövegeket és páncélkocsit állított elő. Ez a hatalmas mennyiségű haditechnika lehetővé tette nagyszámú harckocsizó és gépesített hadtest felállítását, amelyekből később páncélos hadseregeket alakítottak. (Egy páncélos hadseregben 2—3 harckocsizó, illetve gépesített hadtest volt.) A repülőgépipar is hasonló fejlődésen ment át és évi 40 ezer darab gépet gyártott.

A Honvédő Háborúban igen nagy jelentőségre tett szert a rakétatüzérség (katyusák), a páncéltörő-, légvédelmi- és rohamtüzérség, gyorsütemben fejlődtek a páncéltörő és gépesített csapatok. A harckocsizó és gépesített hadtestek, majd később a páncélos hadseregek 1943—1945 folyamán biztosítani tudták a támadó hadműveletek gyors ütemét és továbbfejlesztését. A szovjet légierő a háború első szakaszában igen nehéz körülmények között vette fel a harcot a számbeli és a gépek minőségét tekintve is fölényben lévő Luftwafféval szemben. 1943 tavaszán és nyarán azonban a Kubányért és Kurszkért vívott csatákban a szovjet légierő szétzúzta a német légihadsereg keleti csoportosulásait és elhódította a légifölényt, amelyet — ezt követően — a háború befejezéséig megtartott. A haditengerészeti flotta hatékonyan működött együtt a frontokkal a partmenti támadási irányokban. A Balti Flotta egységei a Leningrádi Frontot, az Északi Flotta a Karéliai Frontot, a Fekete-tengeri Flotta pedig a Déli, Észak-Kaukázusi, majd a 3. Ukrán Front csapatait támogatta. A Japán elleni harcokban, — 1945 augusztusában — a szovjet Csendes-óceáni Flotta és az Amuri Flottilla működött együtt az 1. és 2. Távol-keleti Fronttal, egyben jelentős szerepük volt Észak-Korea, Port-Artur, Dairen, Dél-Szahalin és más szigetek kikötőinek elfoglalásában. A légideszant csapatok alkalmazására elsősorban a Japán elleni háborúban került sor. Légideszant csapatokat dobtak le 1945 augusztusában Harbin, Mukden, Girin, Port-Artur és más városok körzetébe. A légvédelem csapatai sikeresen biztosították a csapatok hadműveleteit, megvédték Moszkvát, Leningrádot és más nagy szovjet városokat az ellenséges légierő csapásaitól s 8 ezer ellenséges gépet lőttek le.

A hadsereg technikai felszereltségének növekedésével párhuzamosan állandóan javult a hadműveleti egységek, fegyvernemek szervezeti felépítése. Hasonló módon tökéletesedett a parancsnokok és a harcosok mesterségbeli tudása is. Már 1941-ben igen sok egység elnyerte a megtisztelő „gárda" címet.

A szovjet harcosok hősi tetteit nem felejtette el a szovjet nép és a szovjet állam. Hozzávetőlegesen 11 000 harcost, tisztet és tábornokot — köztük 7 500 kommunista párttagot — tüntettek ki a „Szovjetunió Hőse" címmel és hétmillió fölött van a különböző érdemrendekkel, érmekkel kitüntetettek száma.

A szovjet fegyveres erők harcainak szervezésében és vezetésében hatalmas munkát fejtettek ki a különböző magasabb parancsnokságok és törzsek: a Legfelsőbb Parancsnokság, a vezérkar, a fegyvernemi parancsnokságok, a front-, hadseregparancsnokságok és törzseik.

1941. július 10-én alakult meg a Legfelsőbb Parancsnokság főhadiszállása, amelynek Sztálin, Molotov, Tyimosenko, Vorosilov, Bugyonnij, Szaposnyikov és Zsukov lettek a tagjai. A Legfelsőbb Parancsnokság a védelem megszervezésére három főparancsnokságot hozott létre a három főirányban; az északnyugati irány csapatainak főparancsnokává Vorosilov marsallt, (a haditanács tagjává Zsdánovot), a nyugati irányba Tyimosenko marsallt, (a haditanács tagjává Bulganyint), a délnyugati irányba Bugyonnij marsallt (a haditanács tagjává Hruscsovot) nevezték ki.

1941. július 19-én Sztálin vette át a Honvédelmi Népbiztosság vezetését, augusztus 7-től pedig ő lett a legfelsőbb parancsnok is. A Nagy Honvédő Háború kemény csatáiban igazi hadvezéri képességeket mutattak fel a Szovjetunió marsalljai és tábornokai, közöttük is elsősorban Bagramjan, Bugyonnij, Vasziljevszkij, Vorosilov, Govorov, Zsukov, Jerjamenkó, Konyev, Malinovszkij, Mereckov, Rokosszovszkij, Szokolovszkij, Tyimosenko és Tolbuhin marsallok; Astonov, Petrov, Csujkov, Csernyakovszkij, Vatutyin és más tábornokok.

Miként az 1918—1921-es polgárháború éveiben, a párt most is a hadseregbe küldte legjobb fiait. A Központi Bizottság döntése alapján 48 ezer párt-, komszomol- és szakszervezeti funkcionárius vonult be a hadseregben végzendő politikai munkára. Munkájuk eredményeként a háború folyamán a kommunisták száma állandóan nőtt a hadseregben. 1941 végén egymillió-háromszázezer kommunista teljesített fegyveres szolgálatot (az egész párttagság 42,4 százaléka), 1942-ben számuk kétmillió fölé emelkedett (a párttagság 54,3 százaléka), a háború utolsó évében a kommunista páttagok száma meghaladta a három- és félmilliót, a párt összes tagjainak 60 százalékát. (A Berlinért folyó hadműveletekben résztvevő 1. és 2. Belorusz Frontok, valamint az 1. Ukrán Front személyi állományának 46 százaléka volt párttag és további 27 százalék komszomolista.) A Szovjetunió Kommunista Pártjának kifejtett áldozatos politikai, nevelő- és szervezőmunkája a szovjet nép erőinek mozgósítására nagyszerű eredményekkel járt: a fegyevres erők a harctereken dicsőséggel teljesítették hazájuk iránti kötelességüket, összezúzták a német és a japán fasizmust. A Szovjet Hadsereg elismerten a világ legerősebb hadseregévé vált, szervezettségét, harckészségét és fegyverzetét tekintve.

A SZOVJET FEGYVERES ERŐK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A második világháború befejeződése után a szárazföldi hadsereg és a haditengerészet létszámát jelentősen csökkentették. A háború folyamán behívottak nagy része visszatért a békés építő munkába. A szovjet népnek helyre kellett állitania a háború által okozott károkat. A fasiszta megszállók majdnem 2 000 szovjet várost és több mint 70 000 falut romboltak le, vagy rongáltak meg súlyosan. A harcok során közel 25 millió szovjet ember vesztette életét.

A népgazdaság helyreállítása után tovább folytatódott a szocialista építés a Szovjetunióban. Az öt- és hétéves tervek végrehajtása során meggyorsult az ipari, a mezőgazdasági termelés fejlődése, nőtt a dolgozók életszínvonala. Ezzel párhuzamosan igen nagy gondott fordítottak az ország védelmi erejének megszilárdítására is. A szovjet állam szocialista jellegének megfe-

lelően békeszerető külpolitikát folytatott, békében akart élni minden néppel és országgal, annak gazdasági-politikai rendszerére való tekintet nélkül.

A vezető imperialista hatalmaknak azonban nem állt érdekében a béke megszilárdítása. Az USA finácтőkés körei világuralomra törve állandósították a nemzetközi feszültséget, harcot hirdettek a függetlenségükért küzdő népek szabadságmozgalmai és a dolgozó tömegek politikai-gazdasági harca ellen. Elnyomó céljaik legfőbb akadályát a szocialista országokban, mindenekelőtt a Szovjetunióban látják. A szocialista tábor ellen megszervezték a hidegháborút, nagy hadseregeket tartanak állandóan fegyverben. Különböző agresszív katonai tömböket (NATO, SEATO stb.) szerveztek és támaszpontok rendszerével vették körül a szocialista országokat. Az Egyesült Államok magára vállalta a világ csendőre szerepét, védelmébe veszi és támogatja a félfasiszta, militarista, reakciós rendszereket, fegyveresen is beavatkozik a szabadságukért, függetlenségükért harcoló népek küzdelmébe. (Koreai háború, vietnami szabadságharc stb.)

Ilyen körülmények között a Szovjetunió nem hanyagolhatta el fegyveres erejének további fejlesztését. A népgazdaság, elsősorban a nehézipar hatalmas eredményei lehetővé tették, hogy a fegyveres erőket a korszerű háború követelményeinek megfelelően szervezzék át és fegyverezzék fel. A hadsereg, a flotta és a légierő a háború befejezése óta hatalmas fejlődésen mentek át, a legkorszerűbb haditechnikával szerelték fel őket, közte atom és termonukleáris fegyverekkel, különböző hatótávolságú rakétákkal, atommeghajtású hadihajókkal és tengeralattjárókkal. A csapatok teljes egészükben gépesítettek, mozgékonyságuk, tűzerejük képessé teszi őket a legbonyolultabb viszonyok közt is mindenfajta harcfeladat megoldására.

A szovjet kormány a békés egymás mellett élés elveitől vezérelve több hatékony lépést tett a nemzetközi feszültség, a háborús veszély enyhítésére. Így például 1955-ben egyoldalú elhatározással 640 ezer fővel csökkentette a hadsereg létszámát, majd 1956-ban újabb 1 200 000 főt szereltek le. Szovjet kezdeményezésre írták alá a földfeletti atomrobbantási kísérletek eltiltását.

A Szovjetunió Fegyveres Erőinek legfelsőbb szerve a Legfelsőbb Tanács, amelynek hatáskörébe tartozik a hadüzenet és a békekötés joga, az ország védelmi fejlesztésének elvi kérdései. A Legfelsőbb Tanács Elnöksége nevezi ki a felsőbb katonai parancsnokságot és a Tanács ülésszakai közti időben annak jogait gyakorolja (pl. megnemtámadási szerződéseket köt, elrendelheti a mozgósítást, kinevezi a Szovjetunió marsalljait, kitüntetéseket adományoz stb.). A hadsereg közvetlen irányítása — a párt Központi Bizottságának irányelvei és a minisztertanács rendeletei alapján — a Honvédelmi Minisztériumra tartozik. 1946 februárjában az összes fegyveres erők irányítását a Fegyveres Erők Népbiztosságában összpontosították, amelyet 1946 márciusában a Fegyveres Erők Minisztériumává alakítottak át. 1950 februárjában a minisztérium ketté vált, megalakult a Hadügyminisztérium és a Haditengerészeti Minisztérium. 1953-tól ismét egyetlen minisztériuma lett a fegyveres erőknek: a Honvédelmi Minisztérium. (A Szovjetunió hadügyi- illetve honvédelmi miniszterei voltak: 1947-től Bulganyin, 1949-től Vaszilijevszkij, 1953-tól ismét Bulganyin, 1955-től Zsukov, 1957-től Malinovszkij, 1967-től Grecsko marsallok.)

Az egyes fegyvernemek élén a főparancsnokok állnak. Adminisztratív irányítás céljából a szárazföldi és légi csapatok katonai körzetekbe vannak osztva, a haditengerészet pedig flottákba és flottillákba. A körzetek és flot-

ták parancsnokságai operatívan irányítják csapataik politikai és harckiképzését, végzik a hadkötelezettek behívását, a tisztek előléptetését, a csapatok haditechnikával való ellátását.

A Szovjet Fegyveres Erők 50 éve hűséggel teljesítik kötelességüket a szocialista társadalmi rendszer, a Szovjetunió határainak védelmében. Korunkban a Varsói Szerződésbe tömörült baráti hadsereggel együtt a nemzetközi béke és biztonság szilárd védelmezői, amelyen minden agresszió, imperialista cselszövés megtörik.

Brezsnyev elvtárs, az SZKP főtitkára a párt XXIII. kongresszusán az alábbiak szerint jellemezte a kialakult új helyzetet: „Európában most egészen mások az erőviszonyok, mint a második világháború előtt voltak. Az európai államok kialakult határait senki sem változtathatja meg. A nyugatnémet imperialisták még amerikai szövetségesük vállára kapaszkadva sem lesznek magasabbak, csak fájdalmasabb lesz számukra a zuhanás. Az agresszszorokkal most olyan hatalmas, rendíthetetlen erő áll szemben, hogy ha háborút robbantanának ki, ezzel semmit sem nyernének, csak elpusztulnának...

A béke védelmében különös szerep jut a szocialista országoknak. Az SZKP ezért fáradhatatlanul gondoskodik hazánk védelmi erejének növekedéséről, a többi szocialista országhoz fűződő harci szövetségünk erősítéséről. Pártunk feladatának tekinti, hogy fenntartsa a szovjet nép magasfokú éberségét a béke ellenségeinek cselszövéseivel szemben, mindent megtesz azért, hogy az agresszorok, ha megpróbálkoznának békebontással, sose találjanak minket felkészületlenül, s hogy a megtorlás késedelem nélkül és kivédhetetlenül lesújtson rájuk."

IRODALOM:

ARTYILLERIJA. (Szerk.: Csisztyakov, M. N.) Moszkva, 1953.

AVIACIJA nasej rogyinü. (Cikkgyüjtemény.) Moszkva, 1955.

BERHIN, J. B.: Isztorija SzSzSzR. (1917—1964.) Moszkva, 1966.

DOLMÁNYOS István: A Szovjetunió története. 2. köt. (1917—1961.) Bp. Tankönyvkiadó, 1964.

GYEKRETÜ Szovjetszkoj Vlasztyi. 1—4. köt. Moszkva, 1964.

A KOMMUNIZMUS újabb győzelmei felé. Az SzKP XXIII. kongresszusa. Bp. Kossuth, 1966.

KORNYIJENKO, D.—MILGRAM, N.: Vojennomorszkoj Flot Szovjetszkoj szocialisztyicseszkoj gyerzsavü. Moszkva, 1951.

KORNYUSIN, P. — KOROLKOV, N.: Szovjetszkije tankisztü. Moszkva, 1954.

MAJKOV, E. — GNYEGYIN, A.: Szovjetszkije inzsenyernüe vojszka. Moszkva, 1954.

O SZOVJETSZKOJ vojennoj nauke. (Cikkgyüjtemény.) Moszkva, 1954.

PETROV, J. P.: Sztroityelsztvo partyijno—polityicseszkogo apparata Szovjetszkoj Armiji. (1921—1940.) Moszkva, 1954.

POBJEZSIMOV, J.F.: Usztrojsztvo Szovjetszkoj Armiji. Kratkij isztoricseszkij ocserk. Moszkva, 1954.

A POLGÁRHÁBORÚ a Szovjetunióban. 1918—1922. Bp. Kossuth, 1964.

SATAGIN, N.J.: Organyizacija i sztroityelsztvo Szovjetszkoj Armij v period inosztrannoj vojennoj intervencii i grazsdanszkoj vojnü. (1918—1920.) Moszkva, 1954.

A SZOVJETUNIÓ Kommunista Pártjának története. Bp. Kossuth, 1964.

A SZOVJETUNIÓ a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, a polgárháború és az újjáépítés időszakában. (1917—1926. Válogatott dokumentumok.) III/1. köt. Bp. Tankönyvkiadó, 1961.

TYUSZIN, F.SZ.: Borba Kommunyisztyicseszkoj Partyiji za ukreplenyije vojennogo mogucsesztva SzSzSzR. Moszkva, 1955.

VILÁGTÖRTÉNET. 8., 9. köt. Bp. Kossuth, 1965.

ESEMÉNYNAPTÁR

A SZOVJETUNIÓ FEGYVERES ERŐI TÖRTÉNETÉNEK FŐBB ESEMÉNYEI

1917.

Március 12. — Polgári demokratikus forradalom Oroszországban. A pétervári helyőrség katonái tömegesen állnak át a felkelők oldalára. Megalakul Péterváron a Munkás és Katona Tanács. Az ország élére a burzsoá Ideiglenes Kormány kerül.
— A forradalom utáni napokban Moszkvában is megalakítják a Munkás és Katona Tanácsot.

Április elején. — A bolsevikok megkezdik a Vörös Gárda első egységeinek létrehozását.

Június 29 — július 6. — A Bolsevik Párt Péterváron konferenciát tart a fronton lévő és a hátországi csapatok bolsevik pártszervezetei részére.

Augusztus 8—16. — A párt VI. kongresszusa a párttagságot és a munkásosztályt a fegyveres felkelésre készíti elő.

Október 23. — A Központi Bizottság elfogadja a Lenin által beterjesztett határozati javaslatot: a fegyveres felkelés ideje elérkezett. Lenin elnökletével létrehozzák a fegyveres felkelést előkészítő Politikai Bizottságot.

Október 25. — Megalakul a Forradalmi Katonai Bizottság, a fegyveres felkelés vezérkara.

November 2—5. — Pétervár és környéke vörösgárdistáinak konferenciája, amelyen a küldöttek 20 000 forradalmár harcost képviselnek. A Forradalmi Katonai Bizottság november 5-én elkészíti a felkelés részletes tervét.

November 7. — A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme Péterváron. A Forradalmi Katonai Bizottság „Oroszország polgáraihoz" c. kiáltványában bejelenti a szovjetek hatalmának győzelmét.

November 7—9. — A szovjethatalom győzelme Moszkvában, Minszkben, Kronstadtban, Ivanovo-Voznyeszenszkben, Luganszkban, Kazanyban, Jekatyerinburgban és más városokban.

November 8. — A Szovjetek II. Oroszországi Kongresszusa, ahol elfogadják „A földről", „A békéről" szóló dekrétumokat és megalakul a szovjet kormány. A Hadügyi Népbiztosság vezetői: Ovszejenko, Antonov, Krilenko és Dibenko.

December 3. — A cári hadsereg ellenforradalmi beállítottságú vezérkarának felszámolása Mogiljovban. A szovjet—német fegyverszüneti tárgyalások kezdete Breszt-Litovszkban.

December 20. — Dzserzsinszkij elnökletével megalakul az Összoroszországi Rendkívüli Bizottság, amely az ellenforradalom elleni harcot szervezi. (VCSK, „Cseka".)

December 29. — Megjelenik a Népbiztosok Tanácsának rendelete a hadsereg demokratikus átalakításáról.

1918.

Január 28. — Kihirdetik a Népbiztosok Tanácsának rendeletét a Munkás Paraszt Vörös Hadsereg felállításáról. A hónap végéig az intervenciós román csapatok megszállják Besszarábiát.

Február 14. — A Népbiztosok Tanácsa elrendeli a cári flotta feloszlatását és helyette a Munkás Paraszt Vörös Flotta megteremtését.

Február 18. — A császári német csapatok intervenciójának kezdete Szovjet-Oroszország ellen.

Február 21. — Megjelenik a Népbiztosok Tanácsának felhívása: „Veszélyben a szocialista haza!"

Február 23. — A Vörös Hadsereg csapatai Narva és Pszkov alatt csapást mérnek a német intervenciósokra. A Vörös Hadsereg születésnapja.

Február végén. — Kalegyin atamán ellenforradalmi felkelését a Don mellett felszámolják a Vörös Hadsereg csapatai.

Február 25—április 24. — A vörös-tengerészek igen kedvezőtlen jégviszonyok között Revelből (Tallin) Halsingforson (Helsinki) át Kronstadtba vezetik a szovjet hadi- és kereskedelmi flottát. (Az ún. „jéghadjárat.")

Március 1. — A német intervenciós csapatok megszállják Kijevet.

Március 3. — Szovjet-Oroszország Breszt-Litovszkban békeszerződést ír alá a központi hatalmakkal. (Németország, Ausztria-Magyarország, Törökország írja alá a békeszerződést.)

Március 9. — Angol csapatok partraszállása Murmanszk kikötőjében, ezzel kezdetét veszi az antant hatalmak intervenciója.

Április 5. — Japán és amerikai intervenciós csapatok szállnak partra Vlagyivosztokban.

Április 22. — Megjelenik a szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságának rendelete a 18—40 év közötti munkások és dolgozó parasztok kötelező katonai kiképzéséről.

Április 26 –Július 2. — Vorosilov parancsnoksága alatt harcoló hadseregcsoport áttörése Luganszkból Caricinig.

Május 8. — Német és fehérkozák csapatok elfoglalják Rosztovot.

Május 25. — A cseh hadtest szovjetellenes, ellenforradalmi felkelésének kezdete.

Május 29. — A Központi Végrehajtó Bizottság elrendeli a dolgozók általános mozgósítását a Vörös Hadseregbe.

Június 8. — A fehércsehek megszállják Szamarát és védnökségük alatt megalakul a fehérgárdista-eszer „Komucs"-kormány. (A volt „alkotmányozó gyűlés tagjainak bizottsága.")

Június 29. — Az ellenforradalmi cseh hadtest bevonul Vlagyivosztokba és támogatásával a fehérgárdisták megalakítják az „Autonom Szibéria Ideiglenes Kormányát."

Július 6 –7. — A „baloldali" eszerek ellenforradalmi lázadása Moszkvában, amelyet a helyőrség csapatai gyorsan felszámolnak.

Július 20. — Megjelenik a Népbiztosok Tanácsának rendelete a hátországi népfölkelő alakulatokról. Azokat az elemeket, akik nem dolgoznak, munkaszolgálatra hívják be.

Július 21. — A hadsereg egységei ellenforradalmi felkelést vernek le Jaroszlavlban.

Júliusban. — Megkezdődik Caricin 11 hónapig tartó hősi védelme a fehérgárdisták megújuló támadásai ellen.

Augusztus 2. — Antantcsapatok szállnak partra Arhangelszkben. Támogatásukkal itt is ellenforradalmi kormány alakul: az „Északi Terület Ideiglenes Kormánya."

Augusztus 4. — Angol intervenciós csapatok megszállják Bakut.

Augusztus 15—16. — Az amerikaiak partraszállnak Vlagyivosztokban.

Augusztus 26—szeptember 17. — A Vörös Hadsereg tamanyi hadseregcsoportjának áttörése a Tamany-i félszigetről Tuapszen át Armavirbe.

Szeptember 16. — A szovjet kormány a kiemelkedő haditettek elismerésére „Vörös Zászló" kitüntetést alapít.

November 13. — A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága felmondja a központi hatalmakkal kötött Breszt-Litovszk-i békeszerződést.

November 30. — Lenin elnökletével megalakul a Munkás-Paraszt Védelem Tanácsa.

Novemberben. — Angol—francia flottaegységek érkeznek Ogyesszába, s ezzel délen is megkezdődik az antant intervenciója.

Novemberben — decemberben. — A Vörös Hadsereg és a velük harcoló partizánegységek az utolsó német és osztrák csapatokat is kiűzik Szovjet-Oroszország területéről. Minszk december 10-én szabadul fel a német megszállás alól.

December 16—17. — A szocialista forradalom eredményeként Litvánia és Lettország szovjet köztársasággá alakul át.

1919.

Január 3. — A Vörös Hadsereg felszabadítja Rigát a német megszállás alól.

Február 11. — Fehérlengyel csapatok megtámadják Szovjet-Oroszországot, elfoglalják Breszt-Litovszkot.

Április 6. — A Vörös Hadsereg csapatai felszabadítják Ogyesszát az angol—francia intervenciós és fehérgárdista csapatok uralma alól.

Április 28. — A Keleti Front Frunze parancsnoksága alatt ellentámadásba megy át.

Június 13—16. — A Krasznaja-Gorka erődben kitört fehérgárdista lázadás felszámolása.

Július 9. — Megjelenik a párt Központi Bizottságának felhívása a pártszervezetekhez: „Minden erőt Gyenyikin ellen!"

Júliusban. — A Vörös Hadsereg ellenállásán március — július hónapokban megtörik az antant I. hadjárata, ugyanakkor megkezdik a II. hadjárat szervezését a szovjetek hatalma ellen. (A II. hadjárat 1920 márciusáig tart.)

Októberben — novemberben. — Jugyenyics fehérgárdista hadtestének összezúzása Pétervár alat.

November 14. — Omszk felszabadítása Kolcsak uralma alól.

December 16. — A Vörös Hadsereg visszafoglalja Kievet Gyenyikin hadseregétől.

1920.

Január 15. — Megjelent a Munkás-Paraszt Védelem Tanácsának rendelete a „Munka Első Forradalmi Hadseregéről."

Januárban. — Szibéria területén visszaállítják a szovjethatalmat. Megszünik az intervenciós blokád Szovjet-Oroszország körül.

Február 2. — Aláírják a szovjet-észt békeszerződést Tartuban.

Február 21. — A Vörös Hadsereg egységei felszabadítják Arhangelszket. Február végéig Ukrajna egész területe a Vörös Hadsereg ellenőrzése alá kerül.

Március 13. — Murmanszkból is kiverik a fehérgárdista egységeket. Az Északi Fronton megszünnek a harcok.

Március 27. — Novoroszijszk felszabadítása a fehérgárdisták uralma alól.

Április 25—október 18. — A szovjet—lengyel háború. (A békeszerződést 1921. március 18-án írják alá.)

Április 28. — A Vörös Hadsereg felszabadítja Bakut a fehérgárdista megszállás alól.

Áprilisban. — A japán imperialisták megszállják Észak-Szahalint és bekebelezik.
— A Munkás-Paraszt Védelem Tanácsát „Munka és Védelem Tanácsává" alakítják át.

Áprilisban — novemberben. — 1920 tavaszán kezdődő és fél évig tartó III. antant hadjáratot is kudarcra ítéli a Vörös Hadsereg.

Június 12. — A lengyel burzsoázia csapatai által elfoglalt Kievből a Vörös Hadsereg kiüzi a megszállókat.

Július 11. — A szovjet csapatok felszabadítják Minszket a lengyel uralom alól.

November 7—11. — A Vörös Hadsereg csapatai Vrangel hadseregét üldözve rohammal beveszi Perekopot.

November 16. — Az egész Krim félsziget felszabadul. A Vrangel-hadsereg maradványai antant hajókon a balkáni államokba menekülnek. A szovjet állam európai területén lényegében befejeződtek a harcok.

1921.

Február 28—március 18. — Kronstadtban, a nemzetközi burzsoázia sugalmazására ellenforradalmi lázadás tör ki. A Vörös Hadsereg csapatai — élükön a párt X. kongresszusának küldötteivel — gyorsan likvidálják a lázadást.

Júniusban — júliusban. — Az utolsó ellenforradalmi hadsereg, Ungern báró csapatai Mongólia területéről megtámadták a szovjet államot. A Vörös Hadsereg és a Szuhe-Bator vezette forradalmi mongol csapatok szétverik az Ungern-csapatokat, aminek következtében a polgárháború a szovjet hadsereg teljes győzelmével ér véget.

Októberben. — Az ellenforradalmi vállalkozások fölélesztésére fehér-finn alakulatok törnek be Szovjet-Karéliába. A Vörös Hadsereg 1922 áprilisára visszaveri az agressziót.

1922.

Február 12. — A Vörös Hadsereg és a partizánosztagok kiverik Volocsajevkából a japán intervenciósokat.

Október 25. — Vlagyivosztok felszabadul a japán megszállás alól. Ezzel a szovjet földet teljesen megtisztították az intervenció maradványaitól.

Decemberben. — Nemzetközi konferencia tárgyal Moszkvában Szovjet-Oroszország, Lengyelország, Lettország, Litvánia és Finnország részvételével a fegyveres erők csökkentéséről. A Vörös Hadsereget egyoldalúan 1 millió fővel csökkentik.

1923.

Május 8—11. — Az angol kormány ultimátuma („Curzon-jegyzék") a Szovjetunióhoz, amelyben a hivatalos szovjet képviselők visszahívását követeli Perzsiából, Afganisztánból.
Angol flottatüntetés az északi szovjet partok mentén, új intervenció veszélye.

1924.

Január 21. — Lenin halála.

1925.

Május 13—20. — Összeül a Szovjetek III. Kongresszusa. Munkájának középpontjában a Frunze nevéhez fűződő katonai reform állott.

Szeptemberben. — Megjelenik a „Kötelező katonai szolgálatról" szóló törvény.

December 18—31. — Az SZK/b/P XIV. kongresszusa határozatot hoz az ország iparosítására.

1927.

Januárban. — Az „Oszoaviahim" (a Szovjetunió honvédelmét, repülésügyét és vegyvédelmét támogató társadalmi szervezet) megalakulása.

Áprilisban — májusban. — Sorozatos provokációk a Szovjetunió ellen az angol diplomácia vezetésével: feldúlják a pekingi és a londoni szovjet követségeket. Anglia megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat és fokozza a háborús feszültségeket.

1929.

Októberben — novemberben. — A kínai militaristák megszállják a Keletkínai Vasútvonalat és az orosz fehérgárdista csapatokkal együtt megtámadják a szovjet határokat. A Különleges Távol-keleti Hadsereg Blücher vezetése alatt visszaveri a támadást.

1931.

Szeptemberben. — Japán csapatok betörnek Mandzsuriába. A Szovjetunió keleti határai mentén háborús tűzfészek jön létre.

1932.

Január 21. — A Szovjetunió megnemtámadási szerződést köt Finnországgal.

Február 5. — A Szovjetunió és Lettország között megnemtámadási szerződés jön létre.

Május 4. — Megnemtámadási szerződést írnak alá a Szovjetunió és Észtország részéről.

Július 25. — A Szovjetunió biztonsága érdekében megnemtámadási szerződést köt Lengyelországgal.

November 29. — Megkötik a Szovjetunió és Franciaország közötti megnemtámadási szerződést.

1934.

Április 16. — Megjelenik a Központi Végrehajtó Bizottság rendelete a legmagasabb szovjet katonai kitüntetés, a „Szovjetunió Hőse" alapításáról.

1935.

Május 2—16. — A Szovjetunió kölcsönös segítségnyújtási szerződést köt Franciaországgal és Csehszlovákiával.

Októberben. — A fasiszta olasz csapatok hadüzenet nélkül megtámadják Abesszíniát. A Szovjetunió a maga részéről teljes gazdasági bojkott alá veszi Olaszországot.

1936.

Március 12. — Aláírják a kölcsönös segítségnyújtásról szóló szerződést a Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság között.

1937.

Augusztus 21. — Kölcsönös megnemtámadási szerződés jön létre a Szovjetunió és Kína között. A Szovjetunió haditechnikával és önkéntesekkel támogatja Kínát a japán agresszió elleni harcban.

1938.

Július 29—augusztus 11. — A Vörös Hadsereg a Hasszan-tónál szétzúzza a szovjet területre benyomult japán csapatokat.

1939.

Május 11—augusztus 31. — A japán csapatok provokatív támadást intéznek a Mongol Népköztársaság ellen a Halhin-Gol folyó körzetében. A Vörös Hadsereg és a Mongol Néphadsereg szétveri a behatoló csapatokat.

Augusztus 23. — Aláírják a szovjet—német megnemtámadási szerződést.

Szeptember 1. — A hitleri Németország megtámadja Lengyelországot. Megkezdődik a második világháború.
— A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elfogadja az általános hadkötelezettségről szóló törvényt.

Szeptember 17. — Az orosz és ukrán nemzetiség védelmére a Vörös Hadsereg bevonul Nyugat-Ukrajnába és Nyugat-Belorusszíába.

November 30. — A Leningrád környéki finn erődítmények miatt keletkezett konfliktus szovjet—finn háborúvá alakul át. A háború a finn csapatok vereségével 1940. március 12-én ér véget.

1940.

Május 7. — A Legfelsőbb Tanács Elnökségének rendeletére bevezetik a hadseregben a tábornoki rendfokozatokat.

Június 17—július 21. — Litvániában, Lettországban és Észtországban a dolgozó tömegek megdöntik a fasiszta diktatúrákat és szovjet köztársaságokká alakulnak át, majd kérik felvételüket a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségébe. Ez augusztusban megtörténik.

Június 28. — Románia visszaadja a Szovjetuniónak Besszarábiát és Észak-Bukovinát. Augusztus 2-án megalakul a Moldvai Szövetséges Szovjet Köztársaság.

1941.

Április 5. — Aláírják a Szovjetunió és Jugoszlávia közötti barátsági és megnemtámadási szerződést.

Április 13. — Megkötik a szovjet—japán kölcsönös semlegességi szerződést.

Június 22. — A hitleri Németország csapatai hitszegő módon megtámadják a Szovjetuniót. Megkezdődik a szovjet nép Nagy Honvédő Háborúja a fasiszta agresszorok ellen.

Június 27. — A reakciós magyar kormány hadat üzen a Szovjetuniónak.

Június 30. — Sztálin elnökletével megalakul az Állami Védelmi Bizottság.

Augusztus 10—október 16. — Ogyessza hősi védelme.

Szeptember 8. — Megkezdődik a német csapatok által bekerített Leningrád hősi védelme.

Szeptember 29—október 1. — A Szovjetunió, Nagybritannia és az USA képviselőinek konferenciája Moszkvában.

Szeptember 30. — A moszkvai csata kezdete.

Október 30. — Szevasztopol hősi védelmének kezdete. (A város 1942. június 3-án esik el.)

December 6. — A Kalinyini, a Nyugati és Dél-Nyugati Frontok csapatai ellentámadásba mennek át, Moszkva alatt megkezdődik a fasiszta csoportosulás szétzúzása.

1942.

Január 1. — Washingtonban aláírják 26 ország nyilatkozatát a tengelyhatalmak elleni közös harcról.

Május 26. — Szovjetunió és Anglia Londonban szerződést írnak alá a fasiszta Németország elleni közös harcról és a háború utáni együttműködésről.

Május 30. — A Szovjetunióban megalakul a partizánmozgalom központi törzskara.

Június 11. — Szovjet—amerikai szerződést írnak alá a tengelyhatalmak elleni háborúban nyújtandó kölcsönös segítés alapelveiről.

Június 28. — A fasiszta haderő nyári offenzivájának kezdete a Szovjetunió területén.

Július 17. — Megkezdődik a második világháború legnagyobb jelentőségű hadművelete: a sztálingrádi csata.

Október 9. — A Vörös Hadseregben bevezetik a parancsnokok egyszemélyi vezetését és a politikai-biztosi rendszert a politikai helyettesek intézménye váltja fel.

November 19. — A szovjet csapatok ellentámadásba mennek át Sztálingrád alatt. Két szovjet támadó csoport áttöri a német állásokat és 22 fasiszta hadosztályt, 330 000 főt gyűrűbe zár.

1943.

Január 12—18. — A Leningrádi és Volhovi Frontok csapatai áttörik a blokádot Leningrád körül.

Január 13—14. — Megkezdődik a Szovjet Hadsereg offenzivája a voronyezsi fronton, amelynek során megsemmisül a fasisztákat támogató 2. magyar hadsereg.

Február 2. — Végetér a sztálingrádi csata, megsemmisül a 6. német hadsereg.

Május 24. — Megjelenik a Központi Bizottság határozata a Vörös Hadseregben működő párt- és komszomolszervezetek átszervezéséről.

Június 5—augusztus 23. — A kurszki csata.

Augusztus 5. — Orel (Arjol) és Belgorod felszabadul. Az első győzelmi díszsortűz Moszkvában.

Szeptember 8. — Befejeződik a Donmedence felszabadítása a fasiszta megszállás alól.

November 6. — A Szovjet Hadsereg csapatai felszabadítják Kijevet, Ukrajna fővárosát.

November 28—december 1. — A Szovjetunió, USA és Nagybritannia vezetőinek teheráni konferenciája.

1944.

Január 14—február 29. — A német csapatok szétzúzása Leningrád és Novgorod alatt. Felszabadul a Leningrádi terület.

Január 24—február 17. — A Szovjet Hadsereg Korszuny-sevcsenkói hadművelete. Nagy német hadseregcsoport bekerítése és megsemmisítése.

Március 26. — A 2. Ukrán Front csapatai a Prut folyónál elérik a Szovjetunió állami határait.

Április 8. — Az 1. Ukrán Front Csehszlovákia és Románia területére lép.

Április 10. — Ogyessza felszabadul.

Április 8—május 12. — A 4. Ukrán Front csapatai felszabadítják Krimet a német megszállás alól.

Június 6. — A szövetségesek partraszállása Normandiában. Megnyílik a második front.

Június 23—24. — Az 1. Balti, és az 1. 2. 3. Belorusz Frontok támadásának kezdete. Beloruszia területének felszabadítása. (Minszk július 3-án szabadul fel.)

Júniusban. — A finn hadsereg teljes veresége a Karél-félszigeten.

Július 13. — Felszabadul Vilna, a Litván Szocialista Köztársaság fővárosa.

Augusztus 20 — szeptember 4. — A Jassy-kisinyovi hadművelet során a szovjet csapatok 22 német hadosztályt kerítenek be és semmisítenek meg.

Augusztus 23—25. — Romániában megdöntik a fasiszta rezsimet és az új kormány hadat üzen Németországnak.

Szeptember 4. — Finnország fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól.

Szeptember 7—8. — A bolgár nép elűzi a fasisztabarát kormányt és hadat üzen a hitleri Németországnak.

Szeptember 28. — A szovjet front déli szárnya nagy szélességben támadást indít Budapest és Belgrád irányába. Október 20-án szabadul fel Belgrád és Debrecen.

Október 6—28. — Az első szovjet egységek elérik Magyarország területét. A magyarországi felszabadító hadműveletek első szakasza.

Október 13. — Az 1. 2. és 3. Balti Front támadása nyomán felszabadul Riga, a Lett Szocialista Köztársaság fővárosa.

Október 18. — Az 1. magyar hadsereg parancsnoka és tisztikarának egy része átáll a Szovjet Hadsereg oldalára.

Október 20. — A 3. Ukrán Front és a Jugoszláv Népi-felszabadító Hadsereg egységei felszabadítják Belgrádot.
— Debrecen felszabadul.

December 26. — A 2. és 3. Ukrán Front csapatai körülzárják Budapestet.

1945.

Január 12. — A Szovjet Hadsereg az Északi-tengertől a Kárpátokig terjedő 1 300 km széles fronton támadást indít.

Január 17. — Felszabadul Varsó.

Február 4—11. — Három szövetséges nagyhatalom; a Szovjetunió, USA és Nagybritannia vezetőinek jaltai konferenciája.

Február 13. — A Budapesten körülzárt fasiszta csapatok utolsó maradványait is felszámolja a Szovjet Hadsereg. Budapest felszabadul.

Március 6—16. — A németek utolsó ellentámadási kísérlete a Balaton körzetében teljes vereséggel végződik. A 2. és 3. Ukrán Front csapatai ellentámadásba mennek át.

Április 4. — Magyarország egész területe felszabadul a német megszállás alól.

Április 13. — Felszabadul Bécs, Ausztria fővárosa.

Április 16. — Megindul a berlini hadművelet a fasizmus végleges összezúzására.

Május 2. — Elesik Berlin, a fasiszta Németország fővárosa.

Május 8. — Berlin—Karlshorstban a német főparancsnokság aláírja Németország feltétel nélküli megadásáról szóló okmányt.

Május 9. — Prága felszabadul a megszállás alól.
— A „Győzelem Napja."

Június 24. — Győzelmi díszszemle Moszkvában a Vörös téren.

Július 17—augusztus 2. — A három szövetséges nagyhatalom vezetőinek potsdami konferenciája.

Augusztus 9. — A Szovjetunió szövetségi kötelezettségeinek megfelelően hadat üzen Japánnak. A szovjet csapatok gyors hadműveletekben felszámolják a japán Kvantung-hadsereget.

Szeptember 2. — Japán feltétel nélkül megadja magát a szövetségeseknek.
— A második világháború vége.

Szeptember 4. — A Legfelsőbb Tanács rendeletére feloszlik az Állami Védelmi Bizottság és hatáskörét a Népbiztosok Tanácsa veszi át.

1946.

Április 4. — A szovjet és az iráni kormány megegyezése alapján visszavonják azokat a szovjet csapatokat, amelyek a II. világháború alatt iráni területen állomásoztak.

1947.

Novemberben. — A szovjet kormány kinyilvánítja, hogy a szovjet tudósok előtt már nem titok az atombomba.

1948.

Február 18. — A magyar—szovjet baráti, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötése.

1949.

Április 4. — Washingtonban 12 ország aláírja az „Észak-Atlanti Szövetség" (NATO) megalakításáról szóló okmányt.

Szeptember 25. — A Szovjetunióban sikeres atombomba kísérletet hajtottak végre.

1950.

Június 25. — A koreai háború kezdete.

Június 27. — Truman elnök parancsot ad az amerikai fegyveres erőknek a koreai nép elleni intervencióra.

1953.

Június 27. — Fegyverszünet Koreában.

Augusztus 20. — Kormánynyilatkozat jelenik meg a szovjet hidrogénbomba kipróbálásáról.

1954.

Szeptember 8. — Manilában megalakul a Délkelet-ázsiai Tömb. (SEATO)

1955.

Május 11—14. — Az európai szocialista országok képviselőinek tanácskozása Varsóban az európai béke és biztonság kérdéséről. Aláírják a 20 évre szóló barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést. (Varsói Szerződés.) Határozatot hoznak a baráti hadseregek közös főparancsnokságának felállítására.

1956.

Február 14—25. — Az SZKP XX. kongresszusa.

Október 29. — Izraeli — francia — angol agresszió Egyiptom ellen.

November 4. — A Szovjetunió fegyveres segítséget nyújt a magyarországi ellenforradalom leveréséhez.

December 17. — Szovjet—lengyel megállapodás az ideiglenesen Lengyelországban állomásozó szovjet csapatok státuszáról.

1957.

Március 14. — A Szovjetunió és az NDK kormánya megállapodást ír alá a Német Demokratikus Köztársaság területén állomásozó szovjet csapatok helyzetének szabályozásáról.

Május 27. — Budapesten aláírják azt a szerződést, mely az ideiglenesen Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok státuszát szabályozza.

Augusztus 27. — A Szovjetunióban sikerrel végződött egy többlépcsős, interkontinentális ballisztikus rakéta kipróbálása.

Október 4. — A Szovjetunióban felbocsátják Földünk első mesterséges holdját. (Szputnyik I.)

Októberben. — Az SZKP Központi Bizottságának plénuma a Szovjet Hadseregben folyó pártpolitikai munka megjavításának kérdéseivel foglalkozik.

December 14. — A Szovjetunió javaslatát elfogadva, az ENSZ közgyűlés határozatot hoz, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett éléséről.

1958.

Január 6. — A szovjet kormány határozatot hoz a Szovjet Fegyveres Erők létszámának 300 ezer fővel való csökkentésére.

Március 31. — A Szovjetunió egyoldalúan felfüggeszti az atomfegyver kísérleteket. Felhívja az imperialista atomhatalmakat, hogy kövessék elhatározását.

Szeptember 29. — Az amerikai és angol atomfegyver kísérletek miatt a szovjet kormány ismételten kénytelen a kísérleteket folytatni.

1959.

Szeptember 12. — A szovjet Luna II. kozmikus rakéta eléri a Hold felszínét.

Szeptember 18. — A Szovjetunió az ENSZ közgyűlés elé terjeszti tervezetét az általános és teljes leszerelésről.

1960.

Január 15. — A Legfelsőbb Tanács határozata a hadsereg létszámának újabb 1,2 millió fővel való csökkentéséről.

Május 1. — Az egyik szovjet rakétaegység Szverdlovszk körzetében lelövi a szovjet légtérbe behatolt U—2-es amerikai kémrepülőgépet.

1961.

Április 12. — Az első ember a világűrben. Jurij Gagarin a Vosztok I. űrhajóval körülrepüli a Földet.

Augusztus 6—7. — German Tyitov a Vosztok II. űrhajóval 17-szer repüli körül Földünket.

Augusztus 30—31. — Az USA és szövetségesei agresszív magatartása miatt a szovjet kormány ideiglenesen nem szereli le azokat a katonákat, akiknek lejárt a szolgálati ideje.

1962.

Március 16. — A Kozmosz-típusú szputnyik sorozat első egységének felbocsátása. (Jelenleg 200 felé közeledik a „Kozmoszok" száma.)

Augusztus 11. — Az első csoportos űrrepülés a világon. (Nyikolajev és Popovics alezredesek hajtják végre a Vosztok III. és IV. űrhajókkal.)

Október 23. — A Karib-tengeri válság kezdete. A Szovjetunió a Biztonsági Tanács egybehívását kéri a Kuba ellen irányuló agresszív amerikai blokád miatt és készenlétbe helyezi a Szovjet Fegyveres Erőket.

1963.

Június 14—19. — Bikovszkij és Tyereskova csoportos űrrepülése a Vosztok V. és VI. űrhajókkal.

Július 25. — A moszkvai atomstop-egyezmény parafálása, amely megtiltja az atombomba kísérleteket az atmoszférában, a világűrben és a víz alatt.

December 16—19. — A Legfelsőbb Tanács ülésszaka az 1964-re szóló költségvetésben 600 millió rubellel csökkenti a hadikiadásokat 1963-hoz viszonyítva.

1964.

Október 12—13. — A világon első ízben repül az űrhajóban három űrhajós. (A Voszhod I-ben: Komarov, Feoktyisztov és Jegorov.)

1965.

Március 18. — A Voszhod II. űrhajó felbocsátása Beljajev és Leonov al-

ezredesekkel a fedélzetén. Leonov személyében először lép ki ember a világűrbe.

November 16. — A Venusz 3. interplanetáris űrállomás felbocsátása, amely 1966. március 1-én érte el a Venusz bolygó felszínét.

1966.

Január 31. — A Luna—9 űrállomás felbocsátása. Az űrállomás sima leszállást hajt végre és televíziós közvetítést ad a Hold felszínéről.

1967.

Október 18. — A Venusz 4. szovjet automatikus űrállomás simán leszáll a Venusz bolygó felületére.

* * *

Megjegyzés: Az összeállítás elsősorban a Szovjet Hadsereg történeti áttekintéséhez kíván segítséget nyújtani. E téma azonban kiegészíthető, amihez az alábbi — hasonló összeállításokat — vehetjük igénybe:

— ÚJ VILÁG SZÜLETETT c. Módszertani Tájékoztató a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának megünneplésére. (Felelős szerk.: Kútsági Tamás őrgy.) Bp. 1967. MNKK Módszertani Osztály, 51—65. p.

— 20 ÉVE SZABAD HAZÁNK című Módszertani Tájékoztató. (Szerk.: Kovács Károly őrgy.) Bp. 1965. MNKK Módszertani Osztály, 19—28. p.

FEL KÜZDELEMRE HŐS HAZA!

V. Lebegyev–Kumacs–Zsombor János

Határozottan

A.V. ALEKSZANDROV

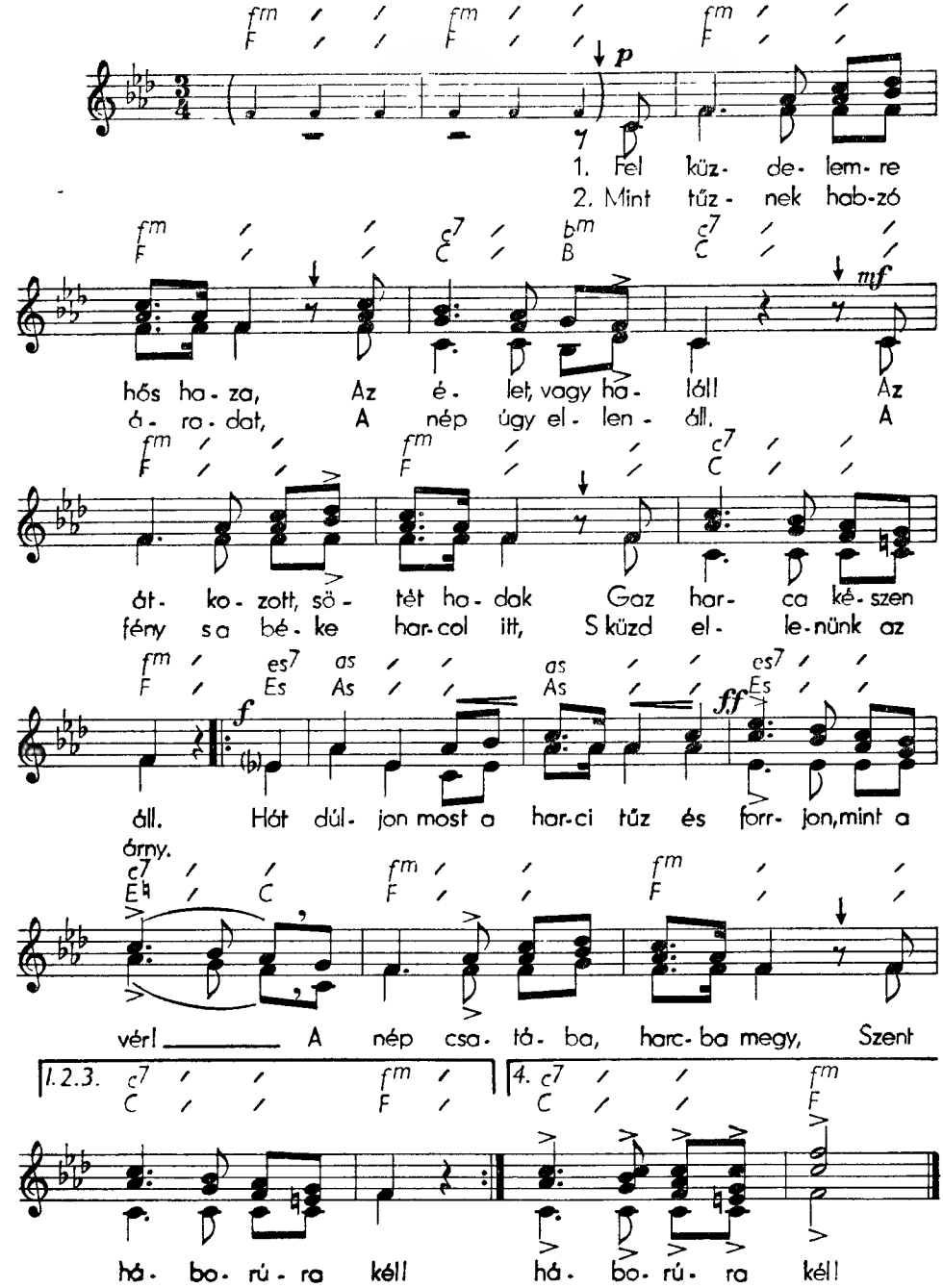

AZ ESKÜ

M. Petrakov–Rossa Ernő

A. ABRAMOV

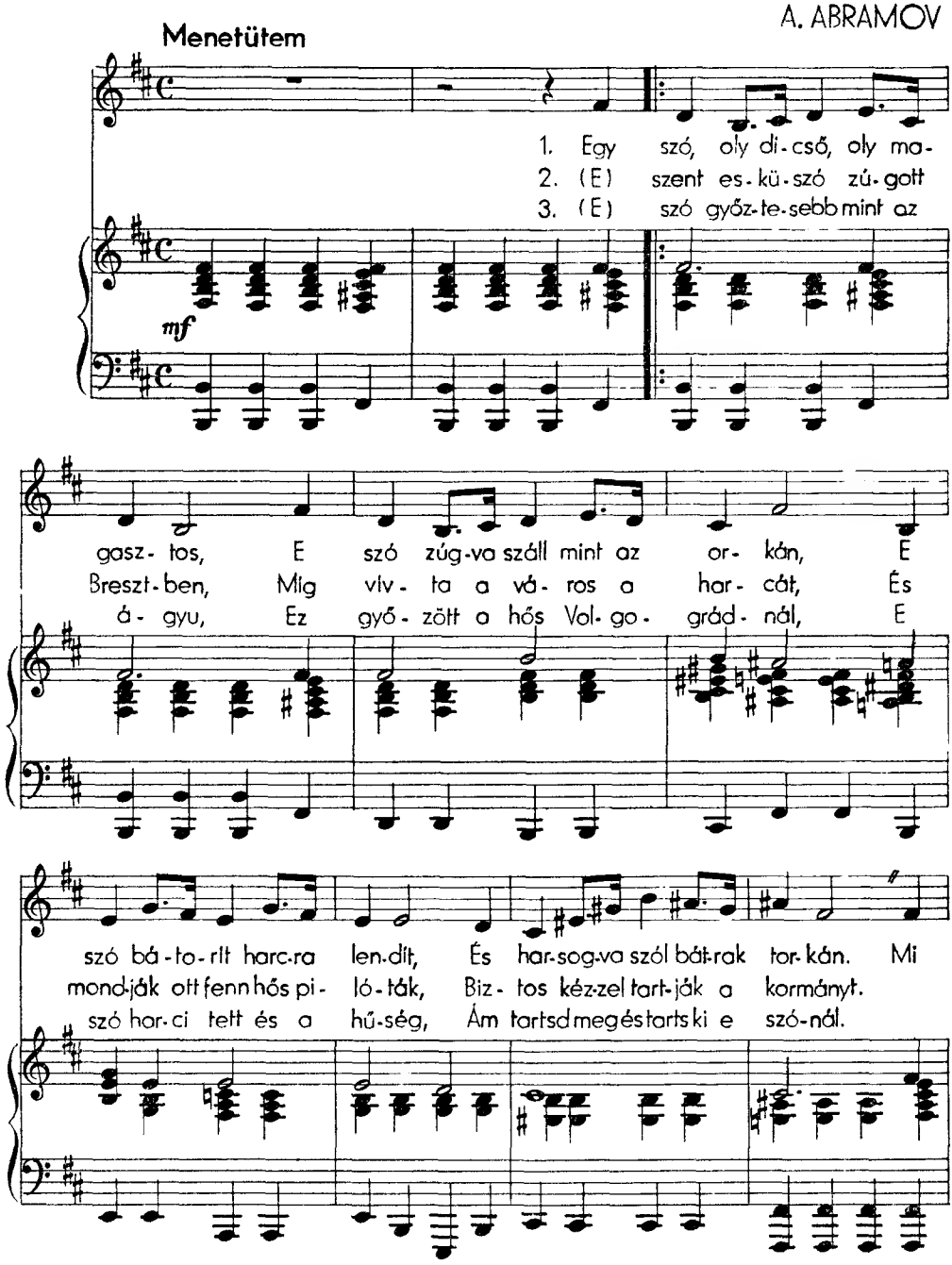

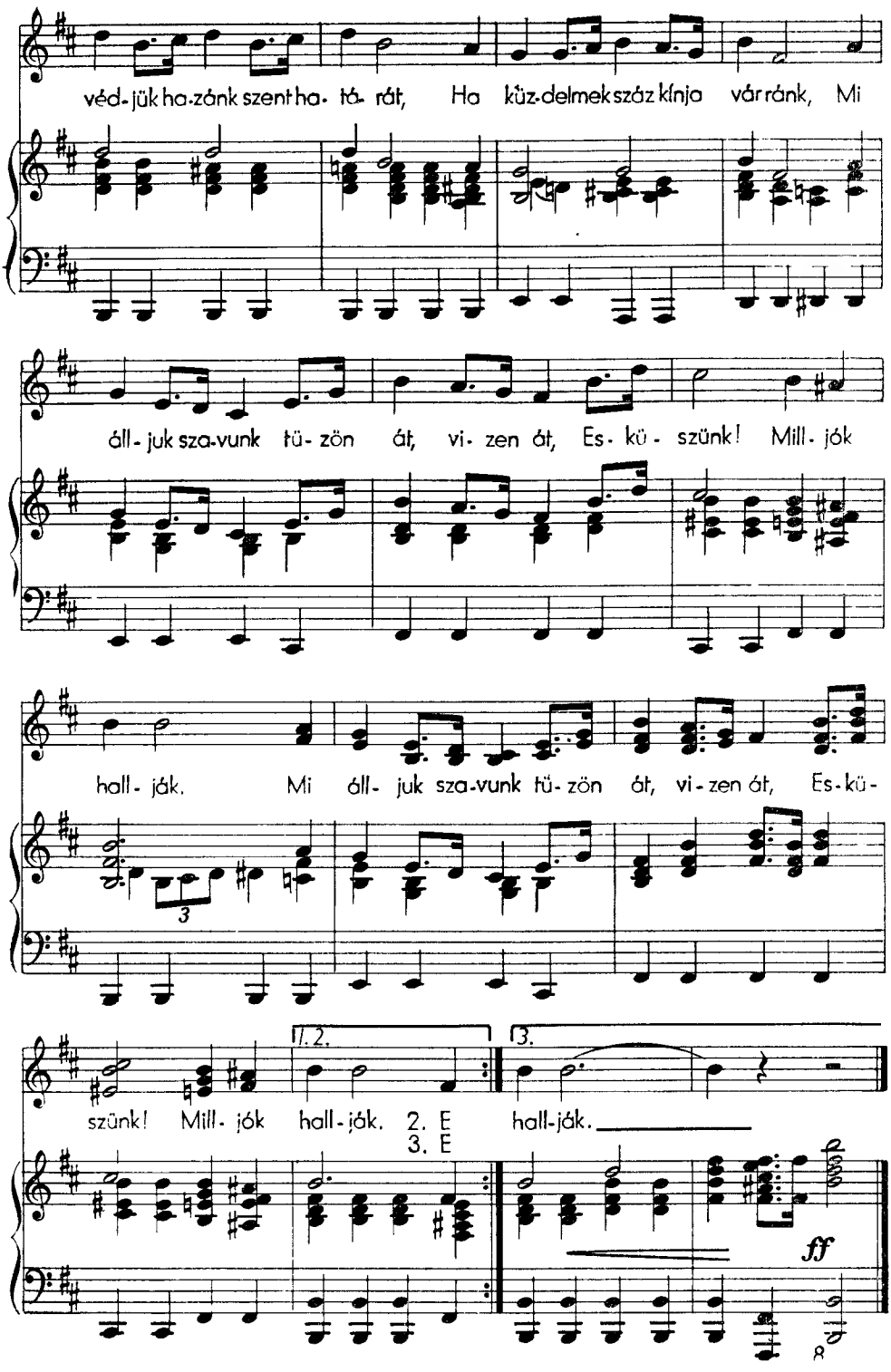
véd-jük ha-zánk szent ha-tá-rát, Ha küz-delmek száz kínja vár ránk, Mi
áll-juk sza-vunk tü-zön át, vi-zen át, Es-kü-szünk! Mill-jók
hall-ják. Mi áll-juk sza-vunk tü-zön át, vi-zen át, Es-kü-
1.2.
3.
szünk! Mill-jók hall-ják. 2. E
3. E
hall-ják.
ff

ÚT, DAL, FEGYVER

V. Belov-Rossa Ernő

Lépésben A. ABRAMOV

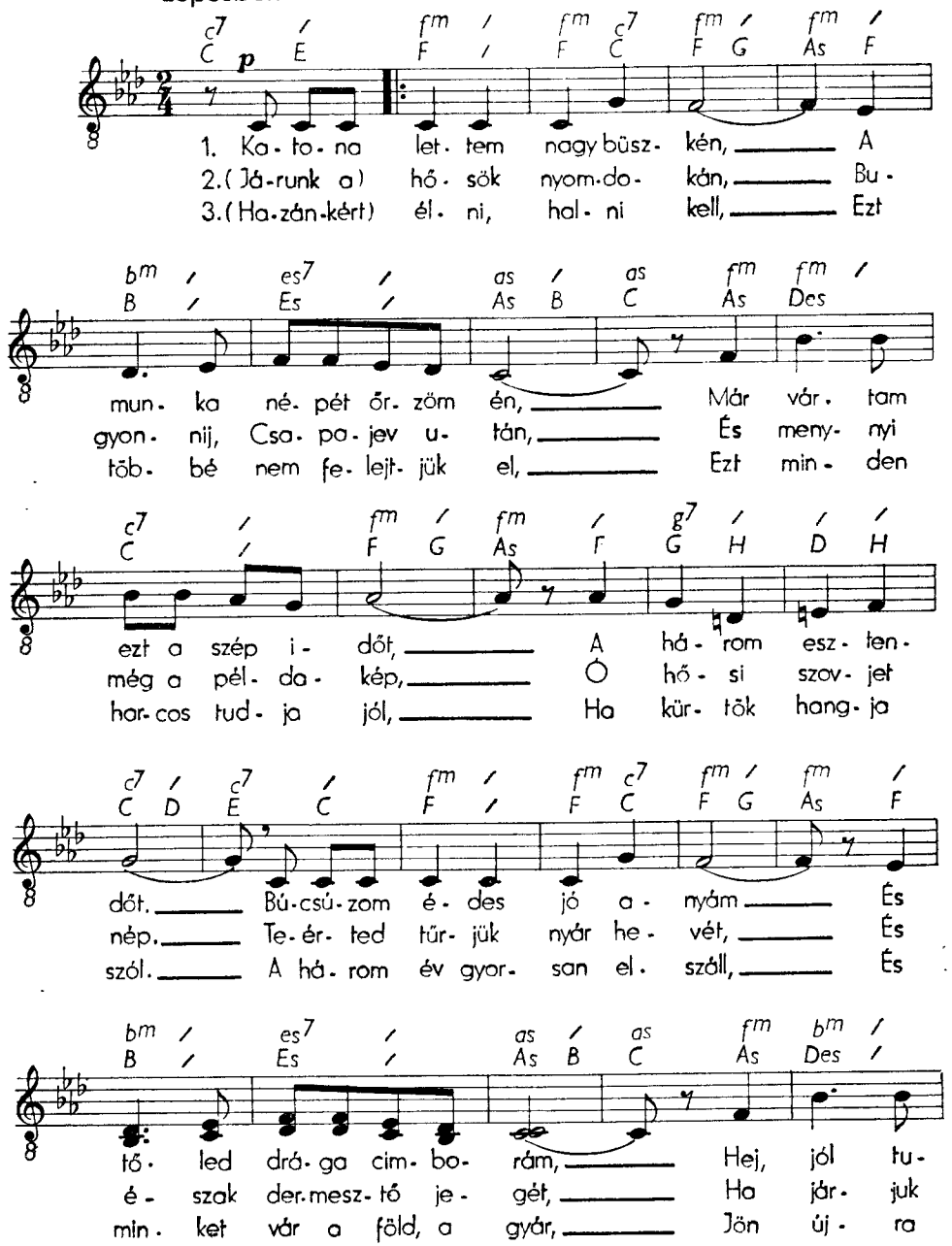

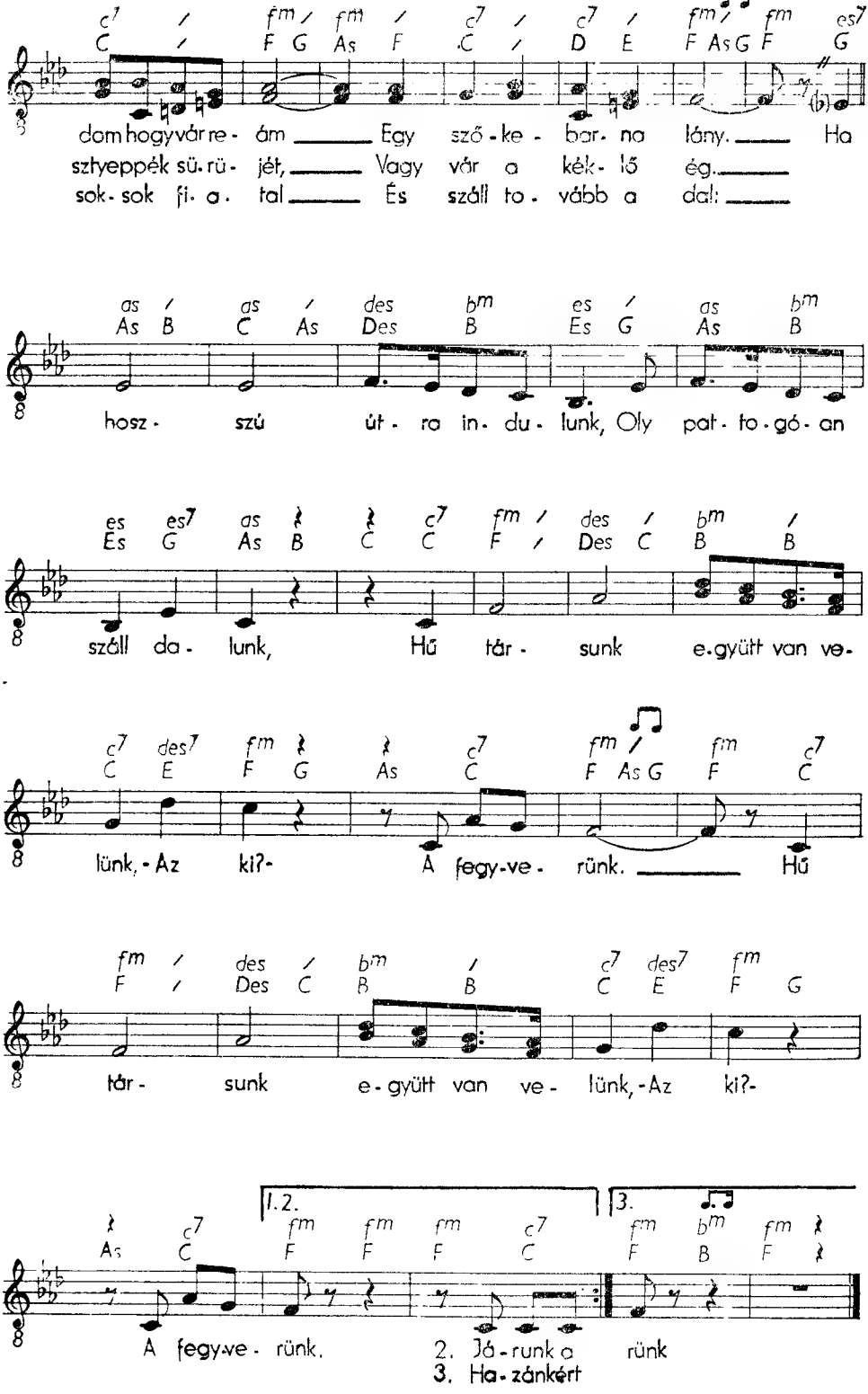
dom hogy vár re- ám Egy szó- ke- bar- na lány. Ha
szlyeppék sü- rü- jét, Vagy vár a kék- lő ég.
sok- sok fi- a- tal És száll to- vább a dal:
hosz- szú út- ra in- du- lunk, Oly pat- to- gó- an
száll da- lunk, Hű tár- sunk e- gyütt van ve-
lünk,- Az ki?- A fegy-ve- rünk. Hű
tár- sunk e- gyütt van ve- lünk,- Az ki?-
A fegy-ve- rünk.
1.2.
3.
2. Já- runk a rünk
3. Ha- zánkért

MAGYAR ÉNEK 1917-ben

Rossa Ernő

RIBÁRI Antal

Induló tempo, alkalmazkodó ritmusban (♩ = 120)

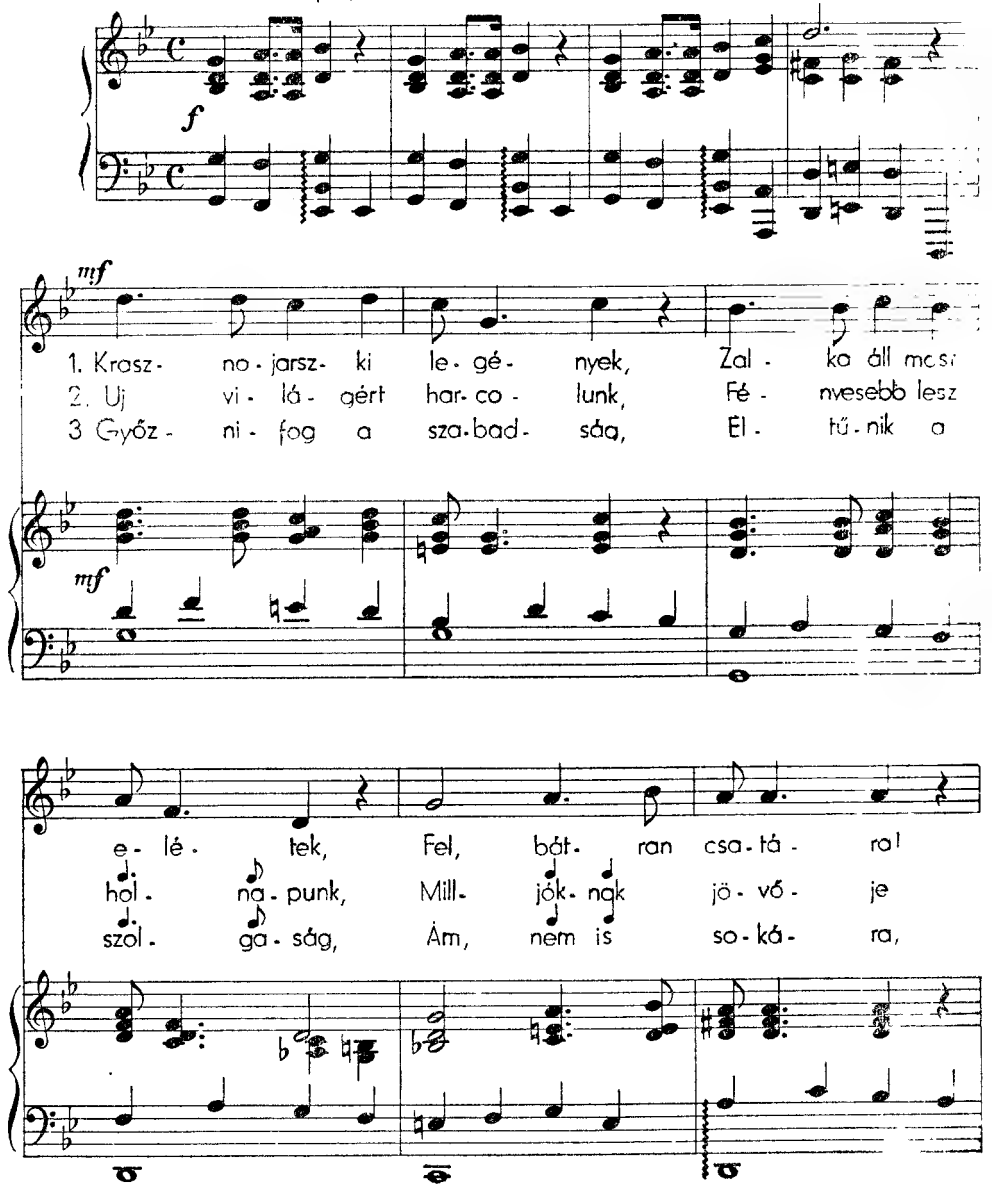

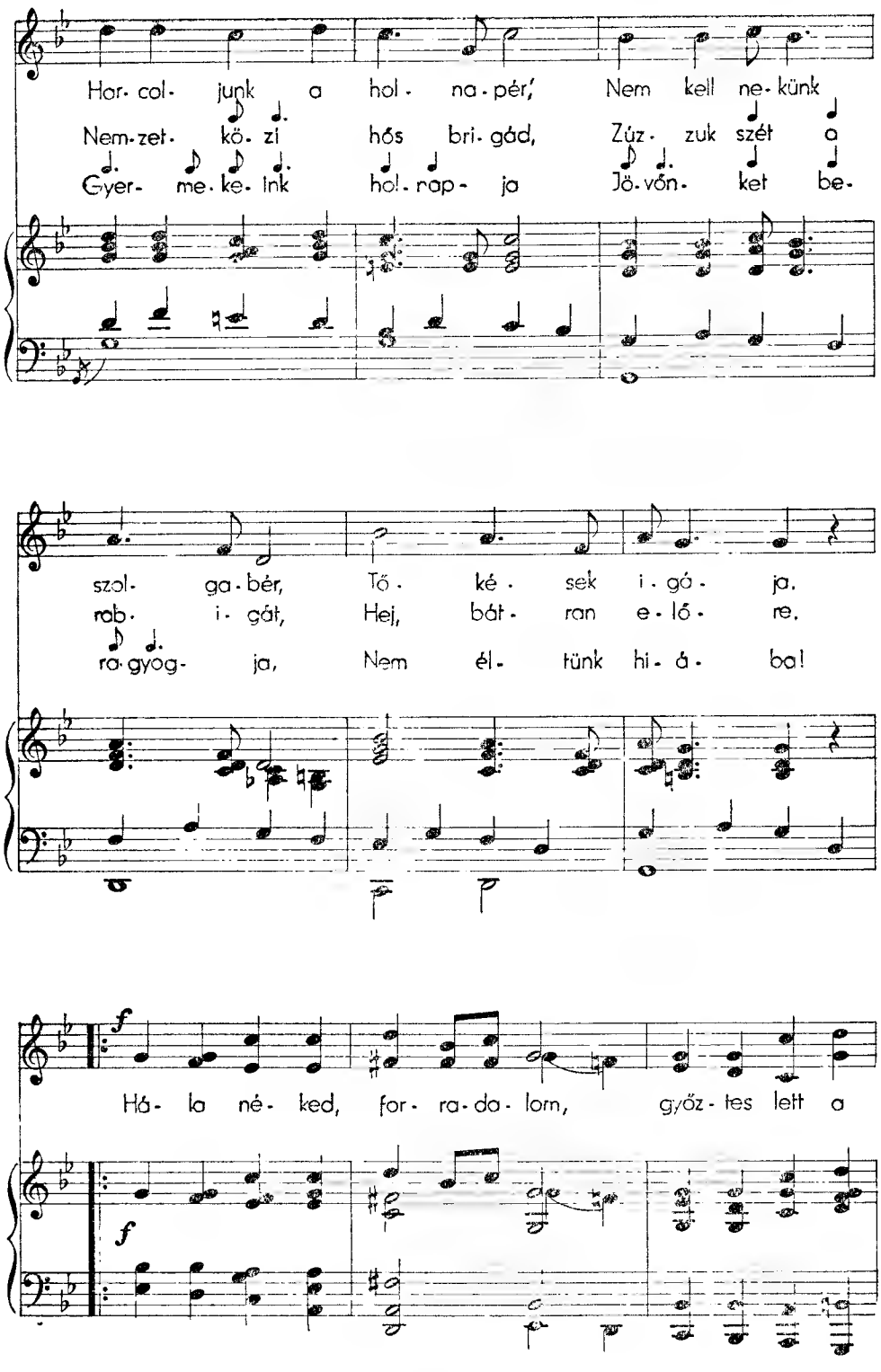
Har- col- junk a hol- na- pér, Nem kell ne- künk
Nem- zet- kö- zi hős bri- gád, Zúz- zuk szét a
Gyer- me- ke- ink hol- nap- ja Jö- vőn- ket be-
szol- ga- bér, Tő- ké- sek i- gá- ja.
rab- i- gát, Hej, bát- ran e- lő- re.
ra- gyog- ja, Nem él- tünk hi- á- ba!
f
Há- la né- ked, for- ra- da- lom, győz- tes lett a
f

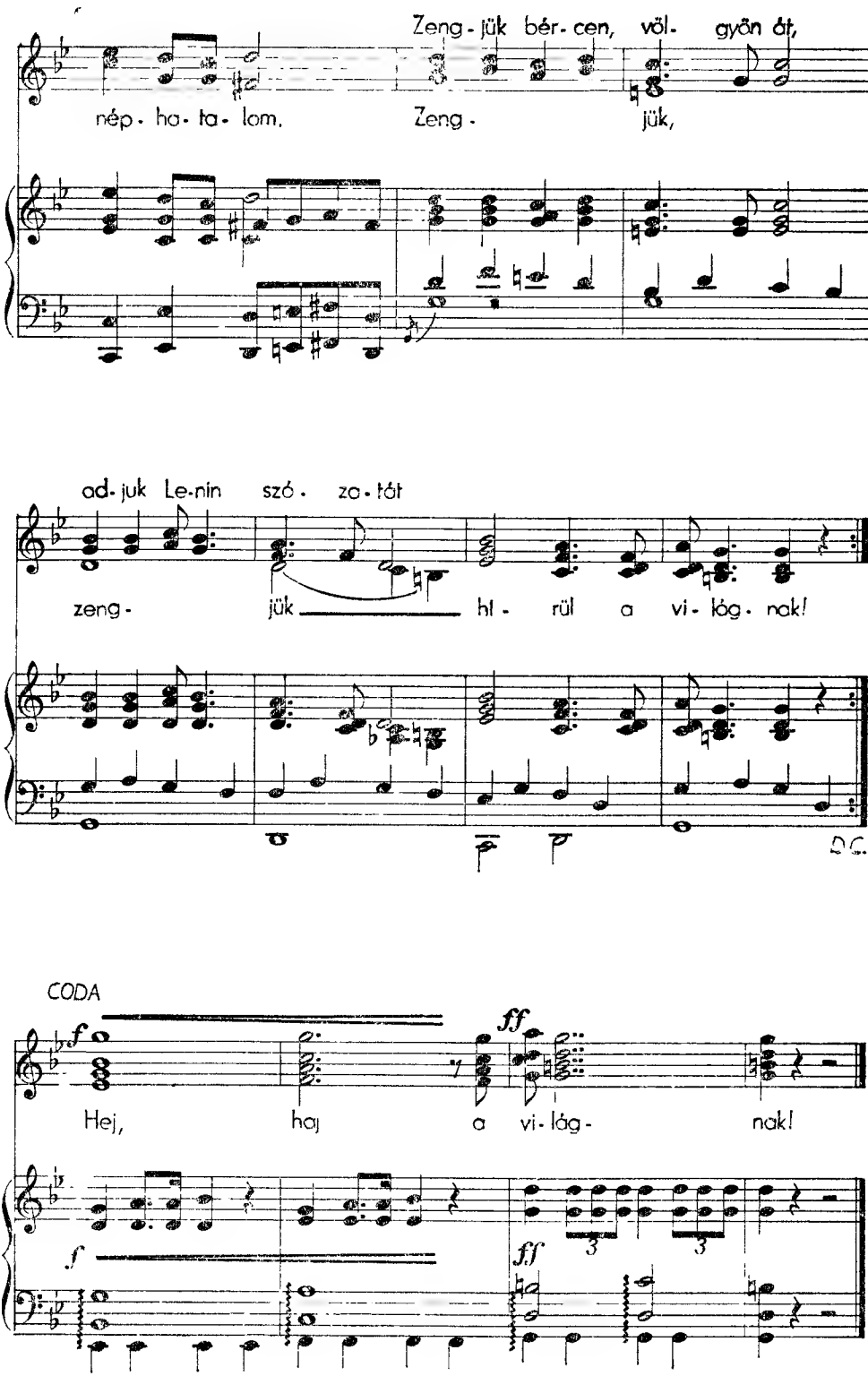
Zeng - jük bér - cen, völ - gyön át,
nép - ha - ta - lom. Zeng - jük,
ad - juk Le - nin szó - za - tát
zeng - jük hí - rül a vi - lág - nak!
D.C.
CODA
f
ff
Hej, haj a vi - lág - nak!
f
ff
3
3

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE:

Átdolgozta	= átd.
Bővített	= bőv.
Central Treaty Organization	= CENTO
Című, cím	= c.
Év nélkül	= é. n.
Évfolyam	= évf.
Fényképmásolat	= fképm.
Fordítás, fordította	= ford.
Kiadás, kiadása, kiadta	= kiad.
Könyvkiadó Vállalatok:	= Athenaeum, Dante, Európa, Ifjúsági, Kossuth, Magvető, Móra, Az orosz könyv, Révai, Szépirodalmi, Szikra, Új Magyar, Zrínyi
Közreműködésével	= közrem.
Lap (pagina)	= p.
Magyar Néphadsereg Központi Klubja	= MNKK
Magyar Szovjet Társaság kiadása	= MSZT
Népművelési Intézet	= NI
Népművelési Propaganda Iroda	= NPI
Népszerű, népszerűsítő	= népsz.
Nort Atlantic Treaty Organization	= NATO
Nyomda	= ny.
Organization of American States	= OAS
Rész, része	= r.
South-East Asia Treaty Organization	= SEATO
Szám, számában	= sz.
Szerkesztette, szerkesztették	= Szerk.
Tábla (tablen, tabula, Tafel)	= t.
Térkép	= térk.
United States of America	= USA
Zeneműkiadó Vállalat kiadványa	= ZK
Zongorakísérettel	= (Zong.)
Zrínyi Katonai Kiadó kiadványa	= Zrínyi

TARTALOM:

LENIN, V. I.: Felhívás a Vörös Hadsereghez (Részletek) 5

50 ÉV A NÉP SZOLGÁLATÁBAN

— Ünnepi előadásvázlat: (Október szülötte — Polgárháború és intervenció — A hatalom megszilárdításának évei — Vérzivataros évek — A világbéke fegyveres őre) 7

— Módszertan 13

— Ballada a katonáról c. film annotációja 14

A SZOVJET KATONA ALAKJA AZ IRODALOMBAN (Irodalmi est)

— Előadásvázlat: (Az irodalom és a katona alakja — „Jöjj vihar, s légy még erősebb!" — A Vörös Hadsereg és a szovjet katona születése — A Nagy Honvédő Háború katonája) 15

— Módszertan 22

A NEGYVENEGYEDIK (Filmankét)

— Ankétvázlat 24

— Módszertan 27

50 KÉRDÉS 50 FELELET A SZOVJET HADSEREGRŐL (Szellemi vetélkedő)

— Kérdések — feleletek 29

— Módszertan 32

FILMEK — HŐSÖK — KATONÁK (Filmfesztivál)

— Bemutatásra javasolt filmek annotált jegyzéke: (Csapajev — Doni elbeszélés — Emberi sors — Élők és holtak I—II. — Így jöttem — Ivan gyermekkora — A katona apja — Mi húszévesek I—II. — A nagy volgai csata — A nevük azonos — Optimista tragédia — Scsorsz — Sivatagi 13-ak) 33

— Módszertan 37

SOLOHOV: EMBERI SORS (Irodalmi ankét)

— Könyvankét-vázlat 41

— Módszertan 43

— A témához javasolt irodalom 44

50 ÉV A FORRADALOM VÉDELMÉBEN (Kiállításforgatókönyv)

— I—XVI. sz. tablóvázlat 45

— Módszertan 61

DALOLÓ KATONÁK (Előadás és daltanítás)
— Előadásvázlat: (A dal és a forradalmi harc) 62
— Módszertan 64
— Katonadalok, kórusművek, hanglemezek ajánló bibliográfiája 65

KÖNYVEK, ÍRÁSOK A SZOVJET KATONÁRÓL (Könyvkiállítás)
— Könyvkiállításra ajánlott művek:
— Forradalom és intervenció (Szépprózа — Versek — Ismeretterjesztő irodalom — Folyóiratcikkek) 67
— A Nagy Honvédő Háború (Szépprózа — Versek — Ismeretterjesztő irodalom — Folyóiratcikkek) 69
— Segédanyagok az évforduló megünneplésére 72
— Módszertan 72

CSILLAGOSOK, KATONÁK (Műsorjavaslatok)
— Ünnepi műsorvázlatok (A, B, C változatok) 74

Függelék

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM SZÜLÖTTE: A SZOVJET HADSEREG
— Történelmi áttekintés: (A szovjet fegyveres erők a polgárháború és a katonai intervenció időszakában (1918—1920) — A szovjet fegyveres erők átszervezése a polgárháború után (1921—1928) — A szovjet fegyveres erők a második világháború előtti időszakban (1929—1941) — A Nagy Honvédő Háború időszaka (1941—1945) — A szovjet fegyveres erők a második világháború után) 79
— Irodalom 97

ESEMÉNYNAPTÁR
— A Szovjetunió fegyveres erői történetének főbb eseményei (1917—1967) 98

Kottamellékletek:
— Alekszandrov, A. V.—Lebegyev, V.—Kumacs-Zsobor János: Fel küzdelemre hős haza! 108
— Abramov, A.—Petrakov, M.—Rossa Ernő: Az eskü 110
— Abramov, A.—Belov, V.—Rossa Ernő: Út, dal, fegyver 112
— Ribári Antal—Rossa Ernő: Magyar ének 1917-ben 114
Rövidítések jegyzéke 117

1967. XI. — 674 — 2500 db — MNKK nyomda